

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries (2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

01. Subcommentary on the Expulsion (01. Pārājikakaṇḍamaṇṭīkā)

2. The Section on Initial and Subsequent Meeting of the Community (2. Saṅghādisesakaṇḍamaṇṭīkā)

PaliVerse

01. Subcommentary on the Expulsion

2. Saṅghādisesaṅgaṇaṃ

1. Sukkavissatṭhisikkhāpadavaṇṇanā

Idāni pārājikasamvaṇṇanāsamanantarā yā terasakādisamvaṇṇanā samāraddhā, tassāpi -

Anākulā asandehā, paripuṇṇavinicchayā;
Atthabyañjanasampannā, hoti sārattadāpanī.

Terasakassāti terasa sikkhāpadāni parimāṇāni assa kaṇḍassāti terasakaṃ, tassa terasakassa kaṇḍassāti attho.

234. Anabhiratoti aññattha gihibhāvaṃ patthayamāno vuccati, idha pana kāmārāgavasena ukkaṇṭhitatāya vikkhittacittatāya samannāgato adhippetoti āha vikkhittacittotiādi.

236-237. Sañcetanikāti ettha saṃ-saddo vijjamānatthataṃ sātthakoti dassento āha saṃvijjati cetanā assāti. Tattha cetanāti vītikamavasappavattā pubbhāgacetanā. Assāti sukkavissatṭhiyā. Imasmiṃ vikappe ika-saddassa visuṃ attho natthīti āha sañcetanāva sañcetanikāti. Idāni saṃ-saddassa atthaṃ anapekkhitvā ika-saddova assatthiatthaṃ pakāsetīti dassento sañcetanā vā assā atthīti sañcetanikāti dutiyavikappamāha. Saṃvijjati cetanā assāti padabhājane vattabbe byañjane ādaraṃ akatvā jānantotiādi vuttaṃ. Upakkamāmīti jānantoti mocanattaṃ upakkamāmīti jānanto.

Āsayabhedatoti pītādīāsayaabhedato. Buddhapaccekaḥbuddhānampi hi raññopi cakkavattissa pītaseṃhapubbaloḥitāsyesu catūsu aññatāro āsayo hotiyeva, mandapaññānaṃ pana cattāropi āsayā honti. Dhātunānattatoti pathavīdhātūādīnaṃ catunnaṃ dhātūnaṃ, cakkhādīnaṃ vā atṭhārasannaṃ dhātūnaṃ, rasasotādīnaṃ vā dhātūnaṃ nānattato.

Vatthisīsanti vatthipuṭassa abbhantare matthakapassaṃ. “Rāga...pe... asakkonto”ti rāgapariyuṭṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ. Rājā pana “sambhavassa sakalakāyo ṭhāna”nti sutapubbattā vīmaṃsanattaṃ evamakāsīti vadanti. Dakasotanti muttamaggaṃ, aṅgajātappadesanti vuttaṃ hoti. Dakasotorohaṇato paṭṭhāya pana upādinnato vinimuttatāya sambhave utusamuṭṭhānameva rūpaṃ avasissati, sesaṃ tisamuṭṭhānaṃ natthīti veditabbaṃ. Āpodhātuyā santānavasena pavattamānāya avatthāviseso sambhavo, so catusamuṭṭhāniko atṭhakathāyaṃ catusamuṭṭhānikesu sambhavassa vuttattā. So pana soḷasavassakāle uppajjati, tassa rāgavasena ṭhānācāvanaṃ hotīti vadanti, tasmā yaṃ vuttaṃ kathāvatthuaṭṭhakathāyaṃ “sukkavissatṭhi nāma rāgasamuṭṭhānā hotī”ti, taṃ sambhavassa ṭhānācāvanaṃ sandhāya vuttanti veditabbaṃ, na pana sambhavo cittasamuṭṭhānoyevāti dīpetuṃ, teneva tattha vissatṭhiggahaṇaṃ kataṃ. “Khīṇāsavānaṃ pana brahmānañca sambhavo natthī”ti ācariyadhammapālattherena vuttaṃ, tasmā yaṃ vuttaṃ kathāvatthuaṭṭhakathāyaṃ “tāsaṃ devatānaṃ sukkavissatṭhi nāma natthī”ti, tampi

ṭhānācāvanam sandhāya vuttanti gahetabbam, na pana devatānam sabbaso sambhavassa abhāvam sandhāya. Channampi pana kāmāvacaradevatānam kāmā pākatikāyeva. Manussā viya hi te dvayamdvayasamāpattivaseneva methunam paṭisevanti, kevalam pana nissandābhāvo tesam vattabbo. Taṅkhaṇikapariḷāhavūpasamāvaham samphassasukhameva hi tesam kāmakiccam. Keci pana “cātumahārājikatāvatimsānamyeva dvayamdvayasamāpattiyā kāmakiccam ijjhati, yāmānam aññamaññaṃ āliṅganamattena, tusitānam hatthāmasanamattena, nimmānaratīnam hasitamattena, paranimmitavasavattīnam olokitamattena kāmakiccam ijjhati”ti vadanti, tam aṭṭhakathāyam paṭikkhittam tādisassa kāmesu virajjanassa tesu abhāvato kāmānañca uttaruttari paṇītatarapaṇītataṃ abhāvato.

Tathevāti “mocanassādena nimitte upakkamato”tiādiṃ atidisati. “Vissatṭhīti ṭhānato cāvanā vuccatī”ti vuttattā dakasotaṃ otiṇṇamatteti kasmā vuttanti āha dakasotorohaṇaṃ cetthātiādi. Etthāti tīsupi vādesu. Adhivāsetvāti nimitte upakkamitvā puna vipaṭṭisāre uppanne adhivāsetvā. Antarā nivāretunti ṭhānato cutam dakasotaṃ otaritam adatvā antarā nivāretum. Tenāha - ṭhānā cutaṇhi avassam dakasotaṃ otaratīti. Ṭhānācāvanamattenevāti dakasotaṃ anotiṇṇepīti adhippāyo. Ettha ca “sakalo kāyo ṭhāna”nti vāde ṭhānācāvanam vadantena sakalasārīrato cutassapi dakasotorohaṇato pubbe appamattakassa antarāḷassa sambhavato vuttam. Sakalasārīre vā tasmim tasmim padese ṭhitassa ṭhānā cutam sandhāya “ṭhānācāvanamattenevā”ti vuttam. Nimitte upakkamantassevāti mocanassādena upakkamantassa. Hatthaparikkammādīsu satipi mocanassāde nimitte upakkamābhāvato natthi āpattīti āha “hattaparikkamma...pe... anāpattī”ti. Ayam sabbācariyasādhāraṇavinicchayoti “dakasotorohaṇaṃ cetthā”tiādinā vutto tiṇṇampi ācariyānam sādhāraṇo vinicchayo.

Khobhakaraṇapaccayo nāma visabhāgabhesajjasenāsanāhārādipaccayo. Atthakāmatāya vā anattakāmatāya vāti pasannā atthakāmatāya, kuddhā anattakāmatāya. Atthāya vā anattāya vāti sabhāvato bhavitabbāya atthāya vā anattāya vā. Upasaṃharantīti attano devānubhāvena upanenti. Bodhisattamātā viya puttapaṭilābhanimittanti tadā kira pure puṇṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya vigatasurāpānam mālāgandhādivibhūtisampannam nakkhattakīlam anubhavamānā bodhisattamātā sattame divase pātova uṭṭhāya gandhodakena nhāyitvā sabbālaṅkāravibhūsitā varabhojanam bhuñjitvā uposathaṅgāni adhiṭṭhāya sirigabbham pavisitvā sirisayane nipannā niddam okkamamānā imam supinam addasa - cattāro kira nam mahārājāno sayaneneva saddhim ukkhipitvā anotattadham netvā nhāpetvā dibbavattham nivāsetvā dibbagandhehi vilimpetvā dibbapupphāni piḷandhitvā tato avidūre rajatapabbato, tassa anto kanakavimānam atthi, tasmim pācīnato sīsam katvā nipajjāpesum. Atha bodhisatto setavaravāraṇo hutvā tato avidūre eko suvaṇṇapabbato, tattha caritvā tato oruyha rajatapabbatam abhiruhitvā kanakavimānam pavisitvā mātaram padakkhiṇam katvā dakkhiṇapassam phāletvā kucchiṃ pavitṭhasadiso ahosi. Imam supinam sandhāya etaṃ vuttam “bodhisattamātā viya puttapaṭilābhanimitta”nti.

Pañca mahāsupineti mahantehi purisehi passitabbato mahantānañca atthānam nimittabhāvato mahāsupine. Te pana pañca mahāsupine neva lokiyamahājano passati, na mahārājāno, na cakkavattirājāno, na aggasāvaka, na paccekabuddhā, na sammāsambuddhā, eko sabbaññubodhisattoyeva passati. Tena vuttam “bodhisatto

viya pañca mahāsupine”ti. Amhākañca pana bodhisatto kadā te supine passīti?”Sve buddho bhavissāmī”ti cātuddasiyaṃ pakkhassa rattivibhāyanakāle passi. Kālavasena hi divā diṭṭho supino na sameti, tathā paṭhamayāme majjhimayāme ca. Pacchimayāme balavapaccūse pana asitapītasāyite sammāpariñāmagate kāyasmiṃ ojāya paṭiṭṭhitāya aruṇe uggacchamāne diṭṭhasupino sameti. Iṭṭhanimittam supinaṃ passanto iṭṭham paṭilabhati, anīṭṭhanimittam passanto anīṭṭham, tasmā bodhisattopi supinaṃ passanto rattivibhāyanakāle passi.

Ke pana te pañca mahāsupināti? Tathāgatassa arahato sammāsambuddhassa pubbeva sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattasseva sato pañca mahāsupinā pāturaheṣuṃ - ayaṃ mahāpathavī mahāsayaṇaṃ ahosi, himavā pabbatarājā bimbohanaṃ ahosi, puratthime samudde vāmahattho ohito ahosi, pacchime samudde dakkhiṇahattho ohito ahosi, dakkhiṇasamudde ubho pādā ohitā aheṣuṃ, ayaṃ paṭhamo mahāsupino pāturaḥosi.

Puna caparaṃ dabbatiṇasaṅkhātā tiriya nāma tiṇajāti naṅgalamattena rattadaṇḍena nābhito uggantvā tassa passantasseva vidatthimattam ratanamattam byāmamattam yaṭṭhimattam gāvutamattam aḍḍhayojanamattam yojanamattanti evaṃ uggantvā anekayojanasahassaṃ nabham āhacca ṭhitā ahosi, ayaṃ dutiyo mahāsupino pāturaḥosi.

Puna caparaṃ setā kimī kaṇhasīsā pādehi ussakkitvā yāva jāṇumaṇḍalā paṭicchādesuṃ, ayaṃ tatiyo mahāsupino pāturaḥosi.

Puna caparaṃ cattāro sakuṇā nānāvaṇṇā catūhi disāhi āgantvā pādamūle nipatitvā sabbasetā sampajjimsu, ayaṃ catuttho mahāsupino pāturaḥosi.

Puna caparaṃ bodhisatto mahato mīlhapabbatassa uparūpari caṅkamati alippamāno mīlhena, ayaṃ pañcamo mahāsupino pāturaḥosi. Ime pañca mahāsupinā.

Tattha paṭhamo anuttarāya sammāsambodhiyā pubbanimittam, dutiyo ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassa devamanussesu suppakāsitabhāvassa pubbanimittam, tatiyo bahūnaṃ odātavasanānaṃ gihīnaṃ bhagavantaṃ upasaṅkamitvā saraṇagamanassa pubbanimittam, catuttho khattiyādīnaṃ catunnaṃ vaṇṇānaṃ tathāgatappavedite dhammavinaye agāasmā anagāriyaṃ pabbajitvā anuttaravimuttisacchikiriyāya pubbanimittam, pañcamo catunnaṃ paccayānaṃ lābhitāya tesu ca anupalitabhāvassa pubbanimittam.

Apica yaṃ so cakkavāḷamahāpathaviṃ sirisayaṇabhūtaṃ addasa, taṃ buddhabhāvassa pubbanimittam. Yaṃ himavantaṃ pabbatarājānaṃ bimbohanaṃ addasa, taṃ sabbaññutaññābimbohanassa pubbanimittam. Yaṃ cattāro hatthapāde samuddassa uparūparibhāgena gantvā cakkavāḷamatthake ṭhite addasa, taṃ dhammacakkassa appaṭivattiyabhāve pubbanimittam. Yaṃ attānaṃ uttānaṃ nipannaṃ addasa, taṃ tīsu bhavesu avakujjānaṃ sattānaṃ uttānamukhabhāvassa pubbanimittam. Yaṃ akkhīni ummīletvā passanto viya ahosi, taṃ dibbacakkhupaṭilābhassa pubbanimittam. Yaṃ yāva bhavaggā ekālokaṃ ahosi, taṃ anāvaraṇaṇṇassa pubbanimittam. Sesam vuttanayameva. Iti taṃtaṃvisesādhigamanimittabhūte pañca mahāsupine passi. Tena vuttam “bodhisatto viya pañca mahāsupine”ti.

Kosalarājā viya soḷasa supineti -

“Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca,
Asso kaṃso siṅgālī ca kumbho;
Pokkharāṇī ca apācacandanam,
Lābūni sīdanti silā plavanti.

“Maṇḍūkiyo kaṇhasappe gilanti,
Kākaṃ suvaṇṇā parivārayanti;
Tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hī”ti. -

Ime soḷasa supine passanto kosalarājā viya.

1. Ekadivasam kira kosalarājā rattiṃ niddūpagato pacchimayāme soḷasa supine passi. Tattha cattāro añjanavaṇṇā kāḷausabhā “yujjhissāmā”ti catūhi disāhi rājaṅgaṇam āgantvā “usabhayuddham passissāmā”ti mahājane sannipatite yujjhanākāram dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhivāva paṭikkantā. Imaṃ paṭhamam supinaṃ addasa.

2. Khuddakā rukkhā ceva gacchā ca pathaviṃ bhinditvā vidatthimattampi ratanamattampi anuggantvāva pupphanti ceva phalanti ca. Imaṃ dutiyam addasa.

3. Gāviyo tadahujātānaṃ vacchānaṃ khīraṃ pivantiyo addasa. Ayaṃ tatiyo supino.

4. Dhuravāhe ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇe yugaparamparāya ayojetvā taruṇe godamme dhure yojente addasa, te dhuraṃ vahituṃ asakkontā chaḍḍetvā aṭṭhaṃsu, sakaṭāni nappavattiṃsu. Ayaṃ catuttho supino.

5. Ekaṃ ubhatomukham assam addasa, tassa ubhosu passesu yavasāsam denti, so dvīhipi mukhehi khādati. Ayaṃ pañcamaṃ supino.

6. Mahājano satasahassagghanakaṃ suvaṇṇapātiṃ sammajjitvā “idha passāvaṃ karohī”ti ekassa jarasiṅgālassa upanāmesī, taṃ tattha passāvaṃ karontaṃ addasa. Ayaṃ chaṭṭho supino.

7. Eko puriso rajjuṃ vaṭṭetvā pādamūle nikkhipati, tena nisinnapīṭhassa heṭṭhā sayitā chātasiṅgālī tassa ajānantasseva taṃ khādati. Imaṃ sattamaṃ supinaṃ addasa.

8. Rājadvāre bahūhi tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitaṃ ekaṃ mahantaṃ pūritakumbham addasa, cattāropi pana vaṇṇā catūhi disāhi catūhi anudisāhi ca ghaṭehi udakaṃ āharitvā pūritakumbhameva pūrenti, pūritapūritaṃ udakaṃ uttaritvā palāyati, tepi punappunaṃ tattheva udakaṃ āsiṅcanti, tucchakumbhe oloketāpi natthi. Ayaṃ aṭṭhamo supino.

9. Ekaṃ pañcapadumasañchannaṃ gambhīraṃ sabbatotitthaṃ pokkharāṇiṃ addasa, samantato dvipadacatuppadā otarivā tattha pāṇīyaṃ pivanti, tassā majjhe gambhīraṭṭhāne udakaṃ āvilaṃ, tīrappadese dvipadacatuppadānaṃ akkamaṇaṭṭhāne acchaṃ vipprasannaṃ anāvilaṃ. Ayaṃ navamo supino.

10. Ekissāyeva ca kumbhiyā paccamānaṃ odanaṃ apākaṃ addasa, “apāka”nti vicāretvā vibhajitvā ṭhapitaṃ viya tīhākārehi paccamānaṃ ekasmiṃ passe atikilino hoti, ekasmiṃ uttaṇḍulo, ekasmiṃ supakkoti. Ayaṃ dasamo supino.

11. Satasahassagghanakaṃ candanasāraṃ pūtitakkena vikkiṇante addasa. Ayaṃ ekādasamo supino.

12. Tucchalābūni udake sīdantāni addasa. Ayaṃ dvādasamo supino.

13. Mahantamahantā kūṭāgārappamāṇā ghanasilā nāvā viya uduke plavamānā addasa. Ayaṃ terasamo supino.

14. Khuddakamadhukapupphappamāṇā maṇḍūkiyo mahante kaṇhasappe vegena anubandhitvā uppalanāḷe viya chinditvā maṃsaṃ khāditvā gilantiyo addasa. Ayaṃ cuddasamo supino.

15. Dasahi asaddhammehi samannāgataṃ gāmagocaraṃ kākaṃ kañcanaṇṇaṇṇatāya “suvaṇṇā”ti laddhanāme suvaṇṇarājahaṃse parivārente addasa. Ayaṃ pannarasamo supino.

16. Pubbe dīpino eḷake khādanti, te pana eḷake dīpino anubandhitvā murāmurāti khādante addasa, athaṇṇe tasā vakā eḷake dūratova disvā tasitā tāsappattā hutvā eḷakānaṃ bhayā palāyitvā gumbagahanāni pavisitvā nilīyimsu. Ayaṃ soḷasamo supino.

1. Tattha adhammikānaṃ rājūnaṃ adhammikānaṃca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale osanne akusale ussanne lokassa parihīnakāle devo na sammā vassissati, meghapādā chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṃ bhavissati, vassitukāmā viya catūhi disāhi meghā utṭhahitvā itthikāhi ātape patthaṭānaṃ vīhiādīnaṃ temanabhayena anto pavesitakāle purisesu kudālapītake ādāya āḷibandhanatthāya nikkhantesu vassanākāraṃ dassetvā gajjitvā vijjulatā nicchāretvā usabhā viya ayujjhितvā avassitvāva palāyissanti. Ayaṃ paṭhamassa vipāko.

2. Lokassa parihīnakāle manussānaṃ parittāyukakāle sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayāva kumāriyo purisantaraṃ gantvā utuniyo ceva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vaḍḍhissanti. Khuddakarukkhaṇaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo, phalaṃ viya ca puttadhītaro bhavissanti. Ayaṃ dutiyassa vipāko.

3. Manussānaṃ jeṭṭhāpacāyikakammasa naṭṭhakāle sattā mātāpitūsu vā sassusasuresu vā lajjaṃ anupaṭṭhapetvā sayameva kuṭumbaṃ saṃvidahantāva ghāsacchādanamattampi mahallakānaṃ dātukāmā dassanti, adātukāmā na dassanti, mahallakā anāthā hutvā asayaṃvasi dārake ārādhentvā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchānaṃ khīraṃ pivantiyo mahāgāviyo viya. Ayaṃ tatiyassa vipāko.

4. Adhammikaṃrājūnaṃ kāle adhammikaṃrājāno paṇḍitānaṃ pavenīkusalānaṃ kammanittharaṇasamatthānaṃ mahāmattānaṃ yasaṃ na dassanti, dhammasabhāyaṃ vinicchayaṭṭhānēpi paṇḍite vohāra kusale mahallake amacce na ṭhapessanti. Tabbiparītānaṃ pana taruṇataruṇānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayaṭṭhāne ṭhapessanti, te rājakammāni ceva yuttāyuttaṇṇa ajānantā neva taṃ yasaṃ ukkhipituṃ sakkhissanti, na rājakammāni nittharituṃ, te asakkontā kammadhuraṃ chaḍḍessanti, mahallakāpi paṇḍitā amaccā yasaṃ alabhantā kiccāni nittharituṃ samatthāpi “kiṃ amhākaṃ etehi, mayaṃ bāhirakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā jānissanti”ti uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathāpi tesāṃ rājūnaṃ hāniyeva bhavissati, dhuraṃ vahituṃ asamatthānaṃ vacchadammānaṃ dhure yojitakālo viya, dhuravāhānaṇṇa mahāgoṇānaṃ yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati. Ayaṃ catutthassa vipāko.

5. Adhammikaṃrājakāleyeva adhammikaḃālārājāno adhammike lolamanusse vinicchaye ṭhapessanti, te pāpapuñṇesu anādarā bālā sabhāyaṃ nisīditvā vinicchayaṃ dentā ubhinnaṃpi atthapaccatthikānaṃ hatthato lañjaṃ gahetvā

khādissanti asso viya dvīhi mukhehi yavasīsaṃ. Ayaṃ pañcamassa vipāko.

6. Adhammikāyeva vijātirājāno jātisampannānaṃ kulaputtānaṃ āsaṅkāya yasaṃ na dassanti, akulīne vaḍḍhessanti, evaṃ mahākulāni duggatāni bhavissanti, lāmakakulāni issarāni. Te ca kulīnā purisā jīvitum asakkontā “ime nissāya jīvissāmā”ti akulīnānaṃ dhītaro dassanti, iti tāsāṃ kuladhītānaṃ akulīnehi saddhiṃ saṃvāso jarasiṅgālassa suvaṇṇapātiyaṃ passāvakaraṇasādiso bhavissati. Ayaṃ chaṭṭhassa vipāko.

7. Gacchante gacchante kāle itthiyo purisalolā surālolā alaṅkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti dussilā durācārā. Tā sāmikehi kasigorakkhādīni kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṃ dhanam jārehi saddhiṃ suraṃ pivantiyo mālāgandhavilepanaṃ dhārayamānā antogehe accāyikampi kiccaṃ anoloketvā gehaparikkhepassa uparibhāgenapi chiddaṭṭhānehipi jāre upadhārayamānā sve vapitabbayuttakaṃ bījampi koṭṭetvā yāgubhattakhajjakāni sajjetvā khādamānā vilumpissanti heṭṭhāpīṭhakanipannakachātakasiṅgālī viya vaṭṭetvā vaṭṭetvā pādamūle nikkhittarajjum. Ayaṃ sattamassa vipāko.

8. Gacchante gacchante kāle loko parihāyissati, raṭṭhaṃ nirojaṃ bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti. Yo issaro bhavissati, tassa bhaṇḍāgāre sataṣaḥassamattā kahāpaṇā bhavissanti, te evaṃ duggatā sabbe janapade attano kammaṃ kārayissanti, upaddutā manussā sake kammante chaḍḍetvā rājūnaṃyeva atthāya pubbaṇṇāparaṇṇāni vapantā rakkhantā lāyantā maddantā pavesentā ucchukhettāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pupphaphalādīni āharitvā rañño koṭṭhāgārameva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhe oloketvā na bhavissanti, tucchataucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhapūraṇasādisameva bhavissati. Ayaṃ aṭṭhamassa vipāko.

9. Gacchante gacchante kāle rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatiṃ gacchantā rajjaṃ kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañjavittakā bhavissanti dhanalolā, raṭṭhavāsikesu tesāṃ khantimettānuddayaṃ nāma na bhavissati, kakkhaḷā pharusā ucchuyante ucchugaṇṭhikā viya manusse pīlentā nānappakāraṃ baliṃ uppādetvā dhanam gaṇhissanti, manussā balipīlitā kiñci dātum asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantaṃ gantvā vāsaṃ kappessanti, majjhima janapado suñño bhavissati, paccanto ghanavāso seyyathāpi pokkharāṇiyā majjhe udakaṃ āvilaṃ pariyante vippasannaṃ. Ayaṃ navamassa vipāko.

10. Gacchante gacchante kāle rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatikāpi negamajānapadāpīti samaṇabrāhmaṇe upādāya sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato tesāṃ ārakkhadevatā balipaṭṭigāhikadevatā rukkhadevatā ākāsaṭṭhakadevatāti evaṃ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammika rājūnaṃ rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṃ vassitum na dassanti, vassamānopi sakalaraṭṭhe ekappahāreneva na vassissati, vassamānopi sabbattha kasikammaṃ vā vappakammaṃ vā upakāro hutvā na vassissati. Yathā ca raṭṭhe, evaṃ janapadehi gāmehi ekataḷākassarepi ekappahāreneva na vassissati, taḷākassa uparibhāge vassanto heṭṭhābhāge na vassissati, heṭṭhā vassanto upari na

vassissati, ekasmiṃ bhāge sassam ativassena nassissati, ekasmiṃ avassanto milāyissati, ekasmiṃ sammā vassamāno sampādessati, evaṃ ekassa rañño rajje vuttā sassā tippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya. Ayaṃ dasamassa vipāko.

11. Gacchante gacchante kāle sāsane parihāyante paccayalolā alajjikā bahū bhikkhū bhavissanti, te bhagavatā paccayaloluppaṃ nimmathetvā kathitadhammadesanaṃ cīvarādicatupaccayaḥetu paresaṃ desessanti, paccayehi mucchitvā niratthakapakke t̥hitā nibbānābhimukhaṃ katvā desetum na sakkhissanti, kevalaṃ “padabyañjanasampattiñceva madhurasaddaṇca sutvā mahagghāni cīvarāni dassanti” iccevaṃ desessanti. Apare antaravīthicatukkarājadvārādīsu nisīditvā kahāpaṇaāḍḍhakahāpaṇapādamāsakarūpādīnīpi nissāya desessanti. Iti bhagavatā nibbānagghanaṃ katvā desitaṃ dhammaṃ catupaccayatthāya ceva kahāpaṇaāḍḍhakahāpaṇādiatthāya ca vikkiṇitvā desentā satasahassagghanaṃ candanasāraṃ pūtitakkena vikkiṇantā viya bhavissanti. Ayaṃ ekādasamassa vipāko.

12. Adhammikaṛājākāle loka viparivattanteyeva rājāno jātisampannānaṃ kulaputtānaṃ yasaṃ na dassanti, akulīnānaññeva dassanti, te issarā bhavissanti, itare daliddā. Rājasammukhepi rājadvārepi amaccasammukhepi vinicchayaṭṭhānepi tucchalābusadisānaṃ akulīnānaṃyeva kathā osīditvā t̥hitā viya niccalā suppatiṭṭhitā bhavissati, saṅghasannipātepi saṅghakammagaṇakammaṭṭhānesu ceva pattacīvarapariveṇādivinicchayaṭṭhānesu ca dussīlānaṃ pāpapuggalānaṃyeva kathā niyyānikā bhavissati, na lajjibhikkhūnanti evaṃ sabbathāpi tucchalābūnaṃ sīdanakālo viya bhavissati. Ayaṃ dvādasamassa vipāko.

13. Tādiseyeva kāle adhammikaṛājāno akulīnānaṃ yasaṃ dassanti, te issarā bhavissanti, kulīnā duggatā. Tesu na keci gāravaṃ karissanti, itaresuyeva karissanti, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vinicchayakusalānaṃ ghanasilāsadisānaṃ kulaputtānaṃ kathā na ogāhitvā patiṭṭhahissati. Tesu kathentesu “kiṃ ime kathentī” ti itare parihāsameva karissanti, bhikkhusannipātepi vuttappakāresu t̥hānesu neva pesale bhikkhū garukātabbe maññissanti, nāpi nesaṃ kathā pariyogāhitvā patiṭṭhahissati, silānaṃ plavakālo viya bhavissati. Ayaṃ terasamassa vipāko.

14. Loka parihāyanteyeva manussā tibbarāgādijātikā kilesānuvattakā hutvā taruṇataruṇānaṃ attano bhariyānaṃ vase vattissanti, gehe dāsakammakarādayopi gomahimsādayopi hiraññasuvaṇṇampi sabbaṃ tāsāṃyeva āyattaṃ bhavissati, “asukahiraññasuvaṇṇaṃ vā paricchedādijātaṃ vā kaha” nti vutte “yattha vā tattha vā hotu, kiṃ tuyhiminā byāpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santaṃ vā asantaṃ vā jānitukāmo jāto” ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattīhi koṭṭetvā dāsaceṭakaṃ viya vase katvā attano issariyaṃ pavattessanti, evaṃ madhukapupphappamāṇamaṇḍūkapotikānaṃ āsīvise kaṇhasappe gilanaṃkalo viya bhavissati. Ayaṃ cuddasamassa vipāko.

15. Dubbalaṛājākāle rājāno hatthisippādīsu akusalā yuddhesu avisāradā bhavissanti, te attano rājādhīpaccāṃ āsaṅkamānā samānā jātīkānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ adatvā attano pādamūlikanāhāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātīgottasampannā kulaputtā rājakule patiṭṭhaṃ alabhamānā jīvikaṃ kappetum asamatthā hutvā issariyaṭṭhāne jātīgottahīne akulīne upaṭṭhahantā vicarissanti, suvaṇṇarājahaṃsehi kākassa parivāritakālo viya bhavissati. Ayaṃ pannarasamassa vipāko.

16. Adhammikaṛājākāleyeva ca akulīnāva rājavallabhā issarā bhavissanti, kulīnā

appaññātā duggatā. Te rājavallabhā rājānaṃ attano kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādīsu balavanto hutvā dubbalānaṃ paveṇiāgatāni khattavatthuādīni “amhākaṃ santakāni etāni”ti abhiyuñjitvā te “na tumhākaṃ, amhāka”nti āgantvā vinicchayaṭṭhānādīsu vivadante vettalatādīhi pahārāpetvā gīvāyaṃ gahetvā apakaḍḍhāpetvā “attano pamāṇaṃ na jānātha, amhehi saddhiṃ vivadatha, idāni vo rañño kathetvā hatthapādacchedādīni kāressāmā”ti santajjessanti, te tesāṃ bhayena attano santakāni khattavatthūni “tumhākaṃyeva tāni, gaṇhathā”ti niyyātetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nipajjissanti. Pāpabhikkhūpi pesale bhikkhū yathāruci viheṭhessanti, pesalā bhikkhū paṭisaraṇaṃ alabhamānā araññaṃ pavisitvā gahanaṭṭhānesu niliyissanti, evaṃ hīnājaccehi ceva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātīmantakulaputtānañceva pesalabhikkhūnañca eḷakānaṃ bhayena tasavakānaṃ palāyanakālo viya bhavissati. Ayaṃ soḷasaṃmassa vipāko. Evaṃ tassa tassa atthassa pubbanimittabhūte soḷasa supine passi. Tena vuttaṃ - “kosalarājā viya soḷasa supine”ti. Ettha ca pubbanimittato attano atthānatthanimittaṃ supinaṃ passanto attano kammānubhāvena passati, kosalarājā viya lokassa atthānatthanimittaṃ supinaṃ passanto pana sabbasattasādhāraṇakammānubhāvena passatīti veditabbaṃ.

Kuddhā hi devatāti nāgamahāvihāre mahātherassa kuddhā devatā viya. Rohaṇe kira nāgamahāvihāre mahāthero bhikkhusaṅghaṃ anapaloketvāva ekaṃ nāgarukkhaṃ chindāpesi. Rukkhe adhivatthā devatā therassa kuddhā paṭhamameva naṃ saccasupinena palobhetvā pacchā “ito te sattadivasamatthake upaṭṭhāko rājā marissatī”ti supine ārocesi. Thero taṃ kathaṃ āharitvā rājorodhānaṃ ācikkhi. Tā ekappahāreneva mahāviravaṃ viraviṃsu. Rājā “kiṃ eta”nti pucchi. Tā ‘evaṃ therena vutta’nti ārocayīṃsu. Rājā divase gaṇāpetvā sattāhe vītivate therassa hatthapāde chindāpesi. Ekantasaccameva hotīti phalassa saccabhāvato vuttaṃ, dassanaṃ pana vipallatthameva. Teneva pahīnavipallāsā pubbanimittabhūtampi supinaṃ na passanti, dvīhi tīhi vā kāraṇehi kadāci supinaṃ passantīti āha “saṃsaggabhedato”ti. “Asekkhā na passanti pahīnavipallāsattā”ti vacanato catunnampi kāraṇānaṃ vipallāso eva mūlakāraṇanti daṭṭhabbaṃ.

Tanti supinakāle pavattaṃ bhavaṅgacittaṃ. Rūpanimittādiārammaṇanti kammanimittagatinimittato aññaṃ rūpanimittādiārammaṇaṃ na hoti. Īdisānīti paccakkhato anubhūtapubbaparikappitarūpādiārammaṇāni ceva rāgādisampayuttāni ca. Sabbohārikacittenti pakaticittena. Dvīhi antehi muttoti kusālākusalaṅkhātehi dvīhi antehi mutto. Āvajjanatadārammaṇakkhaṇeti idaṃ yāva tadārammaṇuppatti, tāva pavattaṃ cittavāraṃ sandhāya vuttaṃ. “Supineneva diṭṭhaṃ viya me, suttaṃ viya meti kathanakāle pana abyākatoyeva āvajjanamattasseva uppajjanato”ti vadanti. Evaṃ vadantehi pañcadvāre dutiyamoghavāre viya manodvārepi āvajjanaṃ dvattikkhattuṃ uppajjitvā javanaṭṭhāne ṭhatvā bhavaṅgaṃ otarātīti adhippetanti daṭṭhabbaṃ ekacittakkhaṇikassa āvajjanassa uppattiyaṃ “diṭṭhaṃ viya me, suttaṃ viya me”ti kappanāya asambhavato.

Ettha ca “supinante pi tadārammaṇavacanato paccuppannavasena vā atītavasena vā sabhāvadhammāpi supinante ārammaṇaṃ hontī”ti vadanti. “Yadipi supinante vibhūtaṃ hutvā upaṭṭhite rūpādivatthumhi tadārammaṇaṃ vuttaṃ, tathāpi supinante upaṭṭhitanimittassa parikappavasena gahetabbatāya dubbalabhāvato dubbalavatthukattāti vutta’nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “karajakāyassa nirussāhasantabhāvappattito tannissitaṃ hadaya vatthu na suppasannaṃ hoti, tato

tannissitāpi cittuppatti na suppasannā asuppasannavaṭṭinissitadīpappabhā viya, tasmā dubbalavatthukattāti ettha dubbalahadayavatthukattā'ti atthaṃ vadanti, vīmaṃsitvā yuttataraṃ gahetabbaṃ.

Supinantacetanāti manodvārikajavanavasena pavattā supinante cetanā. Supinañhi passanto manodvārikeneva javanena passati, na pañcadvārikena. Paṭibujjhanto ca manodvārikeneva paṭibujjhati, na pañcadvārikena. Niddāyantassa hi mahāvaṭṭiṃ jāletvā dīpe cakkhusamīpaṃ upanīte paṭhamaṃ cakkhudvārikaṃ āvajjanaṃ bhavaṅgaṃ na āvaṭṭeti, manodvārikameva āvaṭṭeti, atha javanaṃ javitvā bhavaṅgaṃ otarati. Dutiyavāre cakkhudvārikaṃ āvajjanaṃ bhavaṅgaṃ āvaṭṭeti, tato cakkhuviññānādīni javanapariyosānāni pavattanti, tadanantaraṃ bhavaṅgaṃ pavattati. Tatiyavāre manodvārikaāvajjanena bhavaṅge āvaṭṭite manodvārikajavanaṃ javati, tena cittaṃ "kiṃ ayaṃ imasmiṃ tṭhāne āloko'ti jānāti. Tathā niddāyantassa kaṇhasamīpe tūriyesu paggaḥitesu ghānasamīpe sugandhesu vā duggandhesu vā pupphesu upanītesu mukhe sappimhi vā phāṇite vā pakkhitte piṭṭhiyaṃ pāṇinā pahāre dinne paṭhamaṃ sotadvārikādīni āvajjanāni bhavaṅgaṃ na āvaṭṭenti, manodvārikameva āvaṭṭeti, atha javanaṃ javitvā bhavaṅgaṃ otarati. Dutiyavāre sotadvārikādīni āvajjanāni bhavaṅgaṃ āvaṭṭenti, tato sotaghānajivhākāyaviññānādīni javanapariyosānāni pavattanti, tadanantaraṃ bhavaṅgaṃ pavattati. Tatiyavāre manodvārikaāvajjanena bhavaṅge āvaṭṭite manodvārikajavanaṃ javati, tena cittaṃ "kiṃ ayaṃ imasmiṃ tṭhāne saddo, saṅkhasaddo bherisaddo'ti vā "kiṃ ayaṃ imasmiṃ tṭhāne gandho, mūlagandho sārāgandho'ti vā "kiṃ idaṃ mayhaṃ mukhe pakkhittaṃ, sappi phāṇita'nti vā "kenamhi piṭṭhiyaṃ pahaṭo, atithaddho me pahāro'ti vā vattā hoti, evaṃ manodvārikajavaneneva paṭibujjhati, na pañcadvārikena. Supinampi teneva passati, na pañcadvārikena.

Assāti assa āpattinikāyassa. Nanu ca ayuttoyaṃ niddeso "saṅgho ādimhi ceva sese ca icchitabbo assā'ti. Na hi āpattinikāyassa ādimhi ceva sese ca saṅgho icchito, kiñcaraḥi vuṭṭhānassāti imaṃ codanaṃ manasi sannidhāya yathā na virujjhati, tathā adhippāyaṃ vivaranto "kiṃ vuttaṃ hoti'ti ādimāha. Āpattito vuṭṭhānassa ādimhi ceva sese ca icchito saṅgho āpattiyāva icchito nāma hotīti ayamettha adhippāyo. Āpattivuṭṭhānanti āpattito vuṭṭhānaṃ, anāpattikabhāvūpagamananti attho. Vacanakāraṇanti "saṅghādiseso'ti evaṃ vacane kāraṇaṃ. Samudāye niruḷho nikāya-saddo tadekadese pavattamānopi tāya eva ruḷhiyā pavattatīti āha ruḷisaddenāti. Atha vā kiñci nimittaṃ gahetvā satipi aññasmiṃ taṃnimittayutte kismiñcīdeva visaye sammutiyā cirakālatāvasena nimittavirahepi pavattaniruḷho ruḷhī nāma. Yathā mahiyaṃ setīti mahiṃso, gacchatīti goti, evaṃ nikāya-saddassapi ruḷhibhāvo veditabbo. Ekasmimpi viṣiṭṭhe satipi sāmāñña viya samudāye pavattavohāro avayavepi pavattatīti āha avayave samūhavohārena vāti. Navamassa adhippāyassāti vīmaṃsādhippāyassa.

238-239. Lomā etesaṃ santīti lomasā, bahulomāti vuttaṃ hoti. Arogo bhavissāmīti rāgapariḷāhavūpasamato nirogo bhavissāmī. Mocanenti mocanattāya upakkamakaraṇena. Upakkamakaraṇañhettha mocananti adhippetam moceti etenāti katvā. Bijaṃ bhavissatīti colaggahaṇādikammaṃ sandhāya vuttaṃ.

240. Dve āpattisahassānīti khaṇḍacakkādibhedam anāmasitvā vuttaṃ, icchantena pana khaṇḍacakkādibhedenapi āpattigaṇanā kātabbā. Missakacakkanti ubhatovaḍḍhanakaṃ sandhāya vuttaṃ. Ettha ca nīlañca pītakañcātīdinā ekakkhaṇe

anekavaṇṇānaṃ mocanādhīpāyavacanāṃ yathādhīpāyena mocanāṃ bhavatu vā mā vā, imināpi adhippāyena upakkamitvā mocentassa āpatti hotīti dassanattaṃ. Na hi ekasmiṃ khaṇe nīlādīnaṃ sabbesampi mutti sambhavati. Aññaṃ vadatīti attano dosaṃ ujum vattum asakkonto puna puṭṭho aññaṃ bhaṇati.

Mocanassādoti mocanassa pubbabhāge pavattaassādo. Teneva “mocetum assādo mocanassādo”ti vuttaṃ. Gehassitapemanti ettha geḥa-saddena geḥe ṭhitā mātubhaginīdayo ajjhattikañātakā gahitā. Tesu mātupemādivasena uppanno sineho gehassitapemaṃ, aññattha pana gehassitapemanti pañcakāmaguṇikarāgo vuccati. Sampayuttaassādasīsenāti rāgasampayuttasukhavedanāmukhena. Ekena padenāti gehassitapema-padena.

Tathevāti mocanassādacetanāya eva. Pubbabhāge mocanassādavasena katappayogaṃ avijahitvāva sayitattā “sace pana...pe... saṅghādiseso”ti vuttaṃ. Puna suddhacitte uppanne tassa payogassa paṭippassaddhattā “suddhacitto...pe... anāpattī”ti vuttaṃ. Jagganattāyāti dhovanattāya. Anokāsanti aṅgajātappadesaṃ.

263-264. Gehassitakāma vitakkanti pañcakāmaguṇasannissitaṃ kāmavitakkaṃ. Vatthiṃ daḥhaṃ gahetvāti aṅgajātassa agge passāvaniggamanaṭṭhāne cammaṃ daḥhaṃ gahetvā. Nimitte upakkamābhāvato “mocanassādādhīpāyassapi mutte anāpattī”ti vuttaṃ.

265. “Ehi me tvaṃ, āvuso, sāmaṇerāti āṇattiyā aññaṃ katopi payogo attanāva kato nāma hotīti katvā āpatti vuttā. Yadi pana anāṇatto sayameva karoti, aṅgapāripūriyā abhāvato anāpattī”ti vadanti. Suttasāmaṇeravatthusmiṃ asucimhi muttepi aṅgajātassa gahaṇapaccayā dukkaṭaṃ vuttaṃ, na pana muttapaccayā.

266. Kāyatthambhanavatthusmiṃ calanavasena yathā aṅgajātepi upakkamo sambhavati, tathāpi vijambhitattā āpatti vuttā. “Pacchato vā”ti vacanato ubhosu passesu kaṭiyaṃ ūruppadesopi gahitoyevāti daṭṭhabbaṃ, tasmā ubhosupi passesu ṭhatvā imasmiṃ okāse nimittanti upanijjhāyantassapi āpattiyeva. “Aṅgajāta”nti vacanato nimittanti passāvamaggova vutto. Ummīlananimīlanavasena pana na kāretabboti ummīlananimīlanappayogavasaena āpattibhedo na kāretabboti attho. Anekakkhattumpi ummīletvā nimīletvā upanijjhāyantassa ekameva dukkaṭanti vuttaṃ hoti. Akkhīni avipphandetvā abhimukhaṃ sampattassa mātugāmassa nimittolokanepi āpattiyevāti daṭṭhabbaṃ. “Dārudhītalikalepacittānaṃ aṅgajātupanijjhānepi dukkaṭa”nti vadanti.

267. Pupphāvalīti kīlāvisesassādhivacanāṃ. Taṃ kīlāntā nadīādīsu chinnataṭaṃ udakena cikkhallaṃ katvā tattha ubho pāde pasāretvā nisinnā papatanti. “Pupphāvaliya”ntipi pāṭho. Pavesentassāti dvikammakattā vālikaṃ aṅgajātanti ubhayatthāpi upayogavacanāṃ kataṃ. Vālikanti vālikāyāti attho. Cetanā, upakkamo, muccananti imānettha tīṇi aṅgāni veditabbāni.

Sukkavissaṭṭhisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā

269. Dutiye yesu vivaṭesu andhakāro hoti, tāni vivarantoti brāhmaṇiyā saddhiṃ kāyasamsaggaṃ samāpajjitukāmo evamakāsi. Tena katassapi vippekārassa attani katattā “attano vippekāra”nti vuttaṃ. Uḷāratatāti uḷāracittatā, paṇītādhimuttatāti vuttaṃ hoti.

270. Otiṇṇoti idaṃ kammaśādhanaṃ kattusādhanaṃ vā hotīti tadubhayavasena atthaṃ dassento “yakkhādīhi viya sattā”tiādimāha. Asamapekkhivāti yathāsabhāvaṃ anupaparikkhivā, yathā te ratijanakā rūpādayo visayā aniccadukkhāsubhānattākārena avatthitā, tathā apassitvāti vuttaṃ hoti.

271. Saññamavelanti sīlamariyādaṃ. Ācāroti ācāraṇaṃ hatthagahaṇādikiriya. Assāti “kāyaśamsaggaṃ samāpajjeyyā”ti padassa.

273. Etesaṃ padānaṃ vasenāti āmasanādipadānaṃ vasena. Ito cito ca...pe... sañcopetīti attano hatthaṃ vā kāyaṃ vā tiriyaṃ ito cito ca sañcāreti. “Kāyato amocetvāvāti vacanato matthakato paṭṭhāya hatthaṃ otārentassa kāyato mocetvā nivatthasātakūpari omasantassa thullaccayaṃ, sātakato otāretvā jaṅghato paṭṭhāya kāyaṃ omasantassa puna saṅghādiseso”ti vadanti.

Dvādasasupi āmasanādippayogesu ekekasmim payoge kāyato amocite ekekāva āpatti hotīti āha “mūlaggahaṇameva pamāṇa”nti. Idañca ekena hatthena kāyaṃ gahetvā itarena hatthena kāyapaṭibaddhaṃ sandhāya vuttaṃ. Ekena pana hatthena kāyapaṭibaddhaṃ gahetvā itarena tattha tattha kāyaṃ parāmasato payogagaṇanāya āpatti. Ayaṃ pana saṅghādiseso na kevalaṃ vatthuvasevā, apica saññāvasenapīti āha “itthiyā itthisaññissa saṅghādiseso”ti. Pāḷiyaṃ tiracchānagato ca hotīti ettha tiracchānagatitthiyā tiracchānagatapurisassa ca gahaṇaṃ veditabbaṃ.

Samasārāgoti kāyaśamsaggarāgena ekasādisārāgo. Purimanayenevāti rajjuvatthādīhi parikkhipivā gahaṇe vuttanayena. Puna purimanayenevāti samasārāgo vutto. Anantaranayenevāti kāyapaṭibaddhaāmasananayena. Veṇiggahaṇena lomānampi saṅgahitattā lomānaṃ phusanepi saṅghādiseso vutto. Idāni vuttamevatthaṃ pakāsetukāmo “upādinnakena hī”tiādimāha.

Yathāniddiṭṭhaniddeseti yathāvuttakāyaśamsagganiddese. Tenāti tena yathāvuttakāraṇena. Saññāya virāgitamhīti saññāya viraddhāya. Liṅgabyattayena “virāgitamhī”ti vuttaṃ. Imaṃ nāma vatthunti imasmim sikkhāpade āgataṃ sandhāya vadati. Aññampi yaṃ kiñci vatthuṃ sandhāya vadatītipi keci. Sārattanti kāyaśamsaggarāgena sārattaṃ. Virattanti kāyaśamsaggarāgarahitaṃ mātubhaginīdiṃ sandhāya vadati. “Virattaṃ gaṇhissāmī”ti virattaṃ gaṇhi, dukkaṇanti mātupemādivasena gahaṇe dukkaṇaṃ vuttaṃ.

Imāya pāḷiyā sametīti sambandho. Kathaṃ sametīti ce? Yadi hi “itthiyā kāyapaṭibaddhaṃ gaṇhissāmī”ti citte uppanne itthisaññā virāgitā bhavēyya, kāyapaṭibaddhaggahaṇe thullaccayaṃ vadantena bhagavatā “itthī ca hoti itthisaññī cā”ti na vattabbaṃ siyā, vuttañca, tasmā “itthiyā kāyapaṭibaddhaṃ gaṇhissāmī”ti kāyaṃ gaṇhantassa itthisaññā virāgitā nāma na hotīti “kāyapaṭibaddhaṃ gaṇhissāmīti kāyaṃ gaṇhanto yathāvattukameva āpajjatī”ti mahāsumattherena vuttavādo imāya pāḷiyā sameti. Yo panettha “satipi itthisaññāya kāyapaṭibaddhaṃ gaṇhantassa gahaṇasamaye ‘kāyapaṭibaddhaṃ gaṇhissāmī’ti saññaṃ ṭhapetvā ‘itthim gaṇhāmī’ti saññāya abhāvato vatthusaññānaṃ bhinnattā ayutta”nti vadeyya, so pucchitabbo “kiṃ kāyapaṭibaddhaṃ vatthādiṃ gaṇhanto itthiyā rāgena gaṇhāti, udāhu vatthādīsu rāgenā”ti. Yadi “vatthādīsu rāgena gaṇhāti”ti vadeyya, itthiyā kāyapaṭibaddhaṃ ahutvā aññattha ṭhitaṃ vatthādiṃ gaṇhantassapi thullaccayaṃ siyā, tasmā itthī itthisaññā sārattabhāvo gahaṇaṇcāti aṅgapāripūrisabbhāvato mahāsumattheravādo vuttavādo. Aṭṭhakathāvinicchayehi ca sametīti etthāpi ayamadhippāyo - yadi saññāvirāgena virāgitaṃ nāma siyā, “sambahulā itthiyo

bāhāhi parikkhipitvā gaṇhāmī”ti evaṃsaññissa “majjhagatitthiyo kāyapaṭibaddhena gaṇhāmī”ti evarūpāya saññāya abhāvato majjhagatānaṃ vasena thullaccayaṃ na siyā, evaṃ santepe aṭṭhakathāya thullaccayassa vuttattā saññāvirāgena virāgitam nāma na hotīti ayamatto siddhoyevāti. Nīlena duviññeyyasabhāvato kālittī vuttā.

279. Sevanādhippāyoti phassasukhasevanādhippāyo. Itthiyā kāyena bhikkhussa kāyapaṭibaddhāmasanavārepi phassaṃ paṭivijānātīti idaṃ attano kāyapaṭibaddhāmasanepi kāyasambandhasabhāvato vuttaṃ. Etthāti nissaggiyena nissaggiyavāre. Mokkhādhippāyoti ettha paṭhamam kāyasamsaggarāge satipi pacchā mokkhādhippāyassa anāpatti.

281. Pāripanthikāti vilumpanikā, antarāyikāti vuttaṃ hoti. Nadīsotena vuyhamānaṃ mātaranti ukkaṭṭhaparicchedadassanatthaṃ vuttaṃ, aññāsupi pana itthīsu kāruññādhippāyena mātari vuttanayena paṭipajjantassa nevatthi dosoti vadanti. “Mātara”nti vuttattā aññāsaṃ na vaṭṭatīti vadantāpi atthi. Tiṇaṇḍupakanti hiriverādimūlehi katacumbaṭakaṃ. Tālapanṇamuddikanti tālapanṇehi kataṅgulimuddikaṃ. Parivattetvāti attano nivāsanapārūpanabhāvato apanetvā, cīvaratthāya apanāmetvāti vuttaṃ hoti. Cīvaratthāya pādamūle ṭhapeti, vaṭṭatīti idaṃ nidassanamattaṃ, paccattharaṇavitānādiatthampi vaṭṭatiyeva, pūjādiatthaṃ tāvakālikampi gahetuṃ vaṭṭati.

Itthisaṇṭhānena katanti ettha heṭṭhimaparichedato pārājikavatthubhūtatiracchānagatitthīnampi anāmāsabhāvato tādisaṃ itthisaṇṭhānena kataṃ tiracchānagatarūpampi anāmāsanti daṭṭhabbaṃ. “Bhikkhunīhi paṭimārūpaṃ āmasituṃ vaṭṭatī”ti vadanti ācariyā. Itthirūpāni dassetvā kataṃ vatthañca paccattharaṇaṃ bhittiñca itthirūpaṃ anāmasitvā gaṇhituṃ vaṭṭati. Bhinditvāti ettha hatthena aggahetvāva kenacideva daṇḍādīnā bhinditabbaṃ. Ettha ca “anāmāsampi hatthena aparāmasitvā daṇḍādīnā kenaci bhindituṃ vaṭṭatī”ti idha vuttattā “paṃsukūlaṃ gaṇhantena mātugāmasarīrepi satthādīhi vaṇaṃ katvā gahetabba”nti vuttattā ca gahitamāṇḍūkasappiniṃ daṇḍādīhi nippīletvā maṇḍūkaṃ vissajjāpetuṃ vaṭṭati.

Maggaṃ adhiṭṭhāyāti magge gacchāmīti evaṃ maggasaññī hutvāti attho. Kīlantenāti idaṃ gihisantakaṃ sandhāya vuttaṃ, bhikkhusantakaṃ pana yena kenaci adhippāyena anāmasitabbameva durupaciṇṇabhāvato. Tālapanasādīnīti cettha ādisaddena nālikeralabujatipusaalābukumbhaṇḍapussaphalaelālukaphalānaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. “Yathāvuttaphalānaṃyeva cettha kīlādhippāyena āmasanaṃ na vaṭṭatī”ti vuttattā pāsāṇasakkharādīni kīlādhippāyenapi āmasituṃ vaṭṭati.

Muttāti hatthikumbhajādikā aṭṭhavidhā muttā. Tathā hi hatthikumbhaṃ, varāhadāṭhaṃ, bhujaṅgasīsaṃ, valāhakaṃ, veḷu, macchasiro, saṅkho, sippīti aṭṭha muttāyoniyo. Tattha hatthikumbhajā pītavaṇṇā pabhāvihīnā. Varāhadāṭhajā varāhadāṭhavaṇṇāva. Bhujaṅgasīsajā nīlādivaṇṇā suvisuddhā vaṭṭalā. Valāhakajā ābhāsūrā dubbibhāgarūpā rattibhāge andhakāraṃ viddhamantiyo tiṭṭhanti, devūpabhogā eva ca honti. Veḷujā karakaphalasamānavāṇṇā na ābhāsūrā, te ca veḷū amanussagocare eva padese jāyanti. Macchasirajā pāṭhīnapitṭhisamānavāṇṇā vaṭṭalā laghavo ca honti pabhāvihīnā ca, te ca macchā samuddamajjheyeva jāyanti. Saṅkhajā saṅkhaudaracchavivaṇṇā kolaphalappamāṇāpi honti pabhāvihīnāva. Sippijā pabhāvisesayuttā honti nānasaṇṭhānā. Evaṃ jātito aṭṭhavidhāsu muttāsu yā

macchasaṅkhasippijā, tā sāmuddikā. Bhujāṅgajāpi kāci sāmuddikā honti, itarā asāmuddikā. Yasmā bahulaṃ sāmuddikāva muttā loke dissanti, tatthāpi sappijāva, itarā kadāci kāci, tasmā sammohavinodaniyaṃ “muttāti sāmuddikā muttā”ti vuttaṃ.

Maṇīti tṭhapetvā veḷuriyādike seso jotirasādibhedo sabbopi maṇi. Veḷuriyoti vaṃsavaṇṇamaṇi. Saṅkhoti sāmuddikasaṅkho. Silāti kāḷasilāpaṇḍusilāsetasilādibhedā sabbāpi silā. Rajatanti kahāpaṇādikaṃ vuttāvasesaṃ ratanasammatam. Jātarūpanti suvaṇṇam. Lohitaṅkoti rattamaṇi. Masāragallanti kabaramaṇi. Bhaṇḍamūlatthāyāti pattacīvarādibhaṇḍamūlatthāya. Kuṭṭharogassāti nidassanamattam, tāya vūpasametabbassa yassa kassaci rogassatthāyapi vaṭṭatiyeva. “Bhesajjatthañca adhiṭṭhāyeva muttā vaṭṭatī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Ākaramuttoti ākarato muttamatto. “Bhaṇḍamūlatthāya sampācicchitum vaṭṭatī”ti iminā ca āmasitumpi vaṭṭatīti dasseti. Pacitvā katoti kācakārehi pacitvā kato.

Dhotaviddho ca ratanamissoti alaṅkārattham kañcanalatādiṃ dassetvā kato ratanakhacito dhotaviddho anāmāso. Dhotaviddho ca ratanamisso cāti visuṃ vā padaṃ sambandhitabbaṃ. Pāṇīyasaṅkhoti iminā ca saṅkhena katapāṇīyabhājanapidhānādisamaṇaparikkhāropi āmasitum vaṭṭatīti siddham. Sesanti ratanamissaṃ tṭhapetvā avasesaṃ. Muggavaṇṇaṃyeva ratanasammissaṃ karonti, na aññanti āha “muggavaṇṇā”ti, muggavaṇṇā ratanamissāva na vaṭṭatīti vuttaṃ hoti. Sesāti ratanasammissaṃ tṭhapetvā avasesā muggavaṇṇā nīlasilā.

Bījato paṭṭhāyāti dhātupāsāṇato paṭṭhāya. Suvaṇṇacetiyanti dhātukaraṇḍakaṃ. Paṭikkhipīti “dhātutṭṭhapanatthāya gaṇhathā”ti avatvā “tumhākaṃ gaṇhathā”ti pesitattā paṭikkhipi. Suvaṇṇabubbulakanti suvaṇṇatāraṇḍakaṃ. “Keḷāpayitunti ito cito ca sañcārantehi āmasitum vaṭṭatī”ti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Kacavameva haritum vaṭṭatīti cetiyagopakā vā bhikkhū hontu aññe vā, hatthenapi puñchitvā kacavaraṃ apanetum vaṭṭati, malampi pamajjitum vaṭṭatiyeva.

Ārakūṭalohanti kittimalohaṃ. Tīṇi hi kittimalohāni kaṃsalohaṃ, vaṭṭalohaṃ, ārakūṭanti. Tattha tiputambe missetvā kataṃ kaṃsalohaṃ, sīsataṃbe missetvā kataṃ vaṭṭalohaṃ, pakatirasataṃbe missetvā kataṃ ārakūṭam. Teneva taṃkaraṇena nibbattattā “kittimaloha”nti vuccati. “Jātarūpagatikamevāti vuttattā ārakūṭam suvaṇṇasadisameva āmasitum na vaṭṭati, aññaṃ pana vaṭṭatī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “ārakūṭam anāmasitabbato jātarūpagatikamevāti vuttaṃ, tasmā ubhayampi jātarūpaṃ viya āmasitum na vaṭṭatī”ti vadanti. Paṭhamaṃ vuttoyeva ca attho gaṇṭhipadakārehi adhippeto. Paṭijaggitum vaṭṭatīti senāsanapaṭibaddhattā vuttaṃ.

Sāmikānaṃ pesetabbanti sāmikānaṃ sāsaṇaṃ pesetabbaṃ. Bhinditvāti hatthena aggahetvā aññena yena kenaci bhinditvā. Bherisaṅghāṭoti saṅghaṭṭitacammabherī. Vīṇasaṅghāṭoti saṅghaṭṭitacammavīṇā. Cammavinaddhānaṃ bherivīṇānametaṃ adhivacanaṃ. Tucchapokkharanti avinaddhacammaṃ bheripokkharam vīṇāpokkharāñca. Āropitacammanti bheriādīnaṃ vinaddhanatthāya mukhavaṭṭiyaṃ āropitacammaṃ tato uddharitvā visuṃ tṭhapitacammañca. Onahitum vāti bheripokkharādīni cammaṃ āropetvā vinandhitum. Onahāpetum vāti tatheva aññehi vinandhāpetum. Pārājikappahonakakāleti akuthitakāle.

282. Saṅkamādi bhūmigatikattā na kāyapaṭibaddhaṭṭhāniyanti dukkaṭaṃ vuttaṃ. Ekapadikasaṅkamoti khuddakasetu. Sakaṭamaggasaṅkamoti sakaṭamaggabhūto mahāsetu. Thānā cāletunti rajjumaṃ thānā cāletum. Paṭicchādetabbāti apanetabbā.

Manussitthī, itthisaññitā, kāyasamsaggarāgo, tena rāgena vāyāmo,
hatthagghāhādisamāpajjananti imānettha pañca aṅgāni.

Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā

283. Tatiye uttarapadalopena chinnaottappā “chinnikā”ti vuttāti āha “chinnikāti chinnaottappā”ti.

285. Yathā yuvā yuvatinti etena obhāsane nirāsaṅkabhāvaṃ dasseti.
Methunupasañhitāhīti idaṃ duṭṭhullavācāya sikhāppattalakkhaṇadassanaṃ.
Itthilakkhaṇenāti vuttamatthaṃ vivarituṃ “subhalakkhaṇenā”ti vuttaṃ. Na tāva
sīsaṃ etīti “itthilakkhaṇena samannāgatāsī”tiādīnā vaṇṇabhaṇanaṃ
saṅghādisesāpattijanakam hutvā matthakam na pāpuṇāti. Vaṇṇabhaṇanañhi
yenākārena bhaṇantassa saṅghādiseso hoti, tenākārena bhaṇantassa sikhāppattaṃ
nāma hoti. “Itthilakkhaṇena samannāgatāsītiādikaṃ pana
duṭṭhullavācassādarāgavasena bhaṇantassa dukkaṭa”nti gaṇṭhipadesu vuttaṃ.

Ekādasahi padehi aghaṭṭe sīsaṃ na etīti “animittāsī”tiādīhi ekādasahi padehi
aghaṭṭe avaṇṇabhaṇanaṃ sīsaṃ na eti, avaṇṇabhaṇanaṃ nāma na hotīti vuttaṃ
hoti. Ghaṭṭepīti ekādasahi padehi avaṇṇabhaṇane ghaṭṭepi. Imehi tīhi ghaṭṭeyeva
saṅghādisesoti “sikharaṇī”tiādīhi tīhiyeva padehi avaṇṇabhaṇane ghaṭṭeyeva
saṅghādiseso passāvamaggassa niyatavacanattā accoḷārikattā ca. Animittāsītiādīhi
pana aṭṭhahi padehi ghaṭṭe kevalaṃ avaṇṇabhaṇanameva sampajjati, na
saṅghādiseso, tasmā tāni thullaccayavattūnīti keci. Akkosanamattattā
dukkatavattūnīti apare. Paribbājikāvatthusmiṃ viya thullaccayamevettha
yuttataraṃ dissati. Kuñcikapāṇālimattanti kuñcīkāchiddamattaṃ.

286-287. Garukāpattinti bhikkhuniyā kāyasamsagge pārājikāpattiṃ sandhāya vadati.
Hasanto hasantoti sabhāvadassanatthaṃ vuttaṃ. Ahasantopi vācassādarāgena
punappunaṃ vadati, āpattiyeva. Kāyacittatoti hatthamuddāya obhāsantassa
kāyacittato samuṭṭhāti.

288. Tasmā dukkaṭanti appaṭivijānanahetu dukkaṭaṃ, paṭivijānantiyā pana
akhetapadattā thullaccayena bhavitabbaṃ. Teneva paribbājikāvatthusmiṃ
paṭivijānantiyā thullaccayaṃ vakkhati.

289. Asaddhammaṃ sandhāyāhāti “vāpita”nti imassa bījanikkhepavacanattā
vuttaṃ. Saṃsīdatīti vahati pavattati. Atha vā saṃsīdatīti saṃsīdissati. Manussitthī,
itthisaññitā, duṭṭhullavācassādarāgo, tena rāgena obhāsanaṃ, taṅkhaṇavijānananti
imānettha pañca aṅgāni.

Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Attakāmapāricariyasikkhāpadavaṇṇanā

290. Catutthe cīvaranti nivāsanādi yaṃ kiñci cīvaraṃ. Piṇḍapātanti yo koci āhāro. So
hi piṇḍolyena bhikkhuno patte patanato tattha tattha laddhabhikkhānaṃ piṇḍānaṃ
pāto sannipātoti vā piṇḍapātoti vuccati. Senāsananti sayanañca āsanañca. Yattha hi
vihārādi ke seti nipajjati āsati nisīdati, taṃ senāsaṇaṃ. Pati eti etasmāti paccayoti āha
“patikaraṇaṭṭhena paccayo”ti. Rogassa patiayanaṭṭhena vā paccayo,
paccanīkagamaṇaṭṭhenāti attho, vūpasamanatthenāti vuttaṃ hoti.

Dhātukkhobhalakkhaṇassa hi taṃhetukadukkhavedanālakkhaṇassa vā rogassa paṭipakkhabhāvo patīyanatṭho. Yassa kassacīti sappiādīsu yassa kassaci. Sappāyassāti hitassa vikāravūpasamenāti adhippāyo. Bhisakkassa kammaṃ tena vidhātābato, tenāha “anuññātattā”ti. Nagaraparikkhārehīti nagaraṃ parivāretvā rakkhaṇakehi. Āvāṭaparikkhepo parikhā uddāpo pākāro esikā paligho pākāramatthakamaṇḍalanti satta nagaraparikkhārāti vadanti. Setaparikkhāroti suvisuddhasīlāṅkāro. Ariyamaggo hi idha “ratho”ti adhippeto. Tassa ca sammāvācādayo alaṅkāraṭṭhena “parikkhāro”ti vuttā. Cakkavīriyoti vīriyacakko. Jīvitaparikkhārāti jīvitassa pavattikāraṇāni. Samudānetabbāti sammā uddhaṃ uddhaṃ ānetabbā pariyesitabbā. Parivāropi hoti antarāyānaṃ parito vāraṇato, tenāha - “jīvita...pe... rakkhaṇato”ti. Tattha antaranti vivaraṃ, okāsoti attho. Rakkhaṇatoti verikānaṃ antaraṃ adatvā attano sāmīnaṃ parivāretvā ṭhitasevakā viya rakkhaṇato. Assāti jīvitassa. Kāraṇabhāvatoti cirappavattiyā kāraṇabhāvato. Rasāyanabhūtañhi bhesajjaṃ sucirampi kālaṃ jīvitaṃ pavattetiyeva.

291. Upacāreti yattha ṭhito viññāpetuṃ sakkoti, tādise. Kāmo ceva hetu ca pāricariyā ca attho. Sesam byañjanantiādīsu pāliyaṃ “attakāma”nti padaṃ uddharitvā attano kāmam, attano hetuṃ, attano adhippāyaṃ, attano pāricariyanti cattāro atthā padabhājane vuttā. Tesu paṭhame atthavikappe kāmo ca hetu ca pāricariyā ca attho, sesam adhippāyapadamekaṃ byañjanaṃ paṭhamaviggāhe tadatthassa asambhavabhāvato niratthakattā. Dutiye pana atthavikappe adhippāyo ca pāricariyā ca attho, kāmo ca hetu cāti sesam padadvayaṃ byañjanaṃ tesam tattha atthābhāvatoti evaṃ cattāri padāni dvinnam viggahānaṃ vasena yojitānīti keci vadanti. Gaṇṭhipade ca ayamevattho vutto. Cūḷamajjhima mahāgaṇṭhipadesu pana “paṭhamasmiṃ atthavikappe kāmo ca hetu ca pāricariyā ca adhippāyattho, sesam methunadhammasaṅkhātena kāmenātiādi viggahavākyam akkharavivaraṇamattato byañjanamattaṃ. Dutiye atthavikappe adhippāyo ca pāricariyā ca adhippāyattho, sesam attanā kāmitā icchitātiādi viggahavākyam akkharavivaraṇamattato byañjanamatta”nti evamattho vutto. “Byañjane ādaraṃ akatvā”ti vacanato ayamevattho idha yuttataroti viññāyati. Byañjane ādaraṃ akatvāti iminā hi atṭhakathāyaṃ vuttaviggahavasena byañjane ādaraṃ akatvāti ayamattho dīpito.

Idāni yathāhvuttamevattham padabhājanena saṃsanditvā dassetuṃ “attano kāmam attano hetuṃ attano pāricariyanti hi vutte jānissanti paṇḍitā”tiādi āraddham. Idaṃ vuttaṃ hoti - “attano hetu”nti vutte attano atthāyāti ayamattho viññāyati. “Attano kāmam attano pāricariya”nti ca vutte kāmena pāricariyāti ayamattho viññāyati. Tasmā attano kāmam attano hetuṃ attano pāricariyanti imehi tīhi padehi attano atthāya kāmena pāricariyā attakāmapāricariyāti ayamatthavikappo vuttoti viññū jānissanti. “Attano adhippāya”nti vutte pana adhippāyasaddassa kāmitasaddena samānatthabhāvato attano pāricariyanti imassa ca ubhayaviggahasāmaññato attano icchitakāmitaṭṭhena attakāmapāricariyāti ayamatthavikappo dvīhi padehi dassitoti viññū jānissantīti.

Etadagganti esā aggā. Duṭṭhullavācāsikkhāpade kiñcāpi methunayācanaṃ āgataṃ, tathāpi taṃ duṭṭhullavācassādarāgavasena vuttaṃ, idha pana attano methunassādarāgavasenāti ayaṃ viseso. Vinītavatthūsu “tena hi bhagini aggadānaṃ dehi”ti idaṃ attano atthāya vuttanti veditabbam. Manussitthī, itthisaññitā, attakāmapāricariyāya rāgo, tena rāgena vaṇṇabhaṇanaṃ, taṅkhaṇavijānananti imānettha pañca aṅgāni.

5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā

296. Pañcame paṇḍitassa bhāvo paṇḍiccaṃ, ñāṇassetam adhivacanam. Gatimantāti ñāṇagatiyā samannāgatā. Paṇḍitāti iminā sabhāvaññāṇena samannāgatatā vuttā, byattāti iminā itthikattabbesu visāradapaññāya. Tenāha “upāyaññū visāradā”ti. Medhāvinīti ṭhānuppattipaññāsaṅkhātāya tasmim tasmim atthakicce upaṭṭhite ṭhānaso taṅkhaṇe eva uppajjanapaññāya samannāgatā. Tenāha “diṭṭham diṭṭham karotī”ti. Chekāti yāgubhattasampādanādīsu nipuṇā. Uṭṭhānavīriyasampannāti kāyikena vīriyena samannāgatā, yathā aññā kusītā nisinnaṭṭhāne nisinnāva honti, ṭhitatṭhāne ṭhitāva, evaṃ ahutvā vipphārikena cittena sabbakiccaṃ nipphādetīti vuttaṃ hoti. Kumārikāyāti nimittatthe bhummaṃ, hetumhi vā karaṇavacanam. Tenāha “kumārikāya kāraṇā”ti. Āvahanam āvāho, pariggahabhāvena dārikāya gaṇhāpanam, tathā dāpanam vivāho. Tenāha “dārakassā”tiādi.

297-298. Bhattapācanam sandhāya randhāpanam vuttaṃ, yassa kassaci pācanam sandhāya pacāpanam vuttaṃ. Duṭṭhum kulaṃ gatā duggatāti imamattham dassento “yattha vā gatā”tiādimāha. Āharaṇam āhāro. Na upāhaṭanti na dinnaṃ. Kayo gahaṇam, vikkayo dānam. Tadubhayaṃ saṅgaṇhitvā “vohāro”ti vuttaṃ. Maṇḍitapasādhitoti ettha bāhirupakaraṇena alaṅkaraṇam maṇḍanam, ajjhattikānam kesādīnamyeva saṅṭhapanam pasādhanam.

300. “Abbhutam kātum na vaṭṭatī”ti iminā dukkaṭam hotīti dīpeti. “Parājītena dātabba”nti vuttattā adento dhuranikkhepena kāretabbo. Acirakāle adhikāro etassa atthīti acirakālādhikārikaṃ, sañcarittam. “Acirakālācārika”nti vā pāṭho, acirakāle ācāro ajjhācāro etassāti acirakālācārikaṃ.

Kiñcāpi ehibhikkhūpasampannā ceva saraṇagamanūpasampannā ca sañcarittādīpaṇṇattivajjam āpattiṃ āpajjanti, tesam pana na sabbakālīkattā te vajjetvā sabbakālānurūpaṃ tantim ṭhapento bhagavā idhāpi ñatticatuttheneva kammena upasampannam bhikkhum dassetum “tatra yvāyam bhikkhu...pe... ayam imasmim atthe adhippeto bhikkhū”ti padabhājanam āha, na pana nesam sañcarittādīpajjane abhabbhāvatato. Khīṇāsavāpi hi appassutā kiñcāpi lokavajjam nāpajjanti, paṇṇattiyam pana akovidattā vihārakāram kuṭīkāram sahāgāram sahaseyyanti evarūpā kāyadvāre āpattiyo āpajjanti, sañcarittam padasodhammam uttarichappañcavācam bhūtārocananti evarūpā vacīdvāre āpattiyo āpajjanti, upanikkhittasādiyanavasena manodvāre rūpiyapaṭiggahaṇāpattiṃ āpajjanti.

301. Sañcaraṇam sañcaro, so etassa atthīti sañcarī, tassa bhāvo sañcarittam. Tenāha “sañcaraṇabhāva”nti, itthipurisānam antare sañcaraṇabhāvanti attho. Jāyattane jārattaneti ca nimittatthe bhummaṃ, jāyabhāvattham jārabhāvatthanti vuttaṃ hoti. Jāyabhāveti bhariyabhāvāya. Jārabhāveti sāmikabhāvāya. Kiñcāpi imassa padabhājane “jārī bhavissasī”ti itthiliṅgavasena padabhājanam vuttaṃ, jārattaneti pana niddesassa ubhayaliṅgasādhāraṇattā purisaliṅgavasenapi yojetvā attham dassento “itthiyā matim purisassa ārocento jārattane ārocetī”tiādimāha. Ettha hi “jāro bhavissasī”ti itthiyā matim purisassa ārocento jārattane ārocetī nāma. Pāḷiyam pana itthiliṅgavaseneva yojanā katā, tadanusārena purisaliṅgavasenapi sakkā yojetunti.

Idāni pāḷiyaṃ vuttanayenapi atthaṃ dassento “apicā”tiādimāha. Pati bhavissasīti vuttamevatthaṃ “sāmiko bhavissasī”ti pariyāyavacanena visesetvā dasseti. Idañca jārattaneti niddesassa ubhayalingasādhāraṇattā vuttaṃ. Muhuttikā bhavissasīti asāmikaṃ sandhāya vuttaṃ, jāri bhavissasīti sasāmikaṃ sandhāya. Antamaso taṅkhaṇikāyapīti idaṃ nidassanamattanti āha “etenevupāyenā”tiādi.

303. Serivihāranti sacchandacāraṃ. Attano vasanti attano āṇaṃ. Gottanti gotamagottādikaṃ gottaṃ. Dhammoti paṇḍaraṅgaparibbājakādīnaṃ, tesam tesam vā kulānaṃ dhammo. Gottavantesu gottasaddo, dhammacārīsu ca dhammasaddo vattatīti āha “sagottehī”tiādi. Tattha sagottehīti samānagottehi, ekavaṃsajātehi attho. Sahadhammikehīti ekassa satthusāsane sahacaritabbadhammehi, samānakuladhammehi vā. Tenevāha “ekaṃ satthāra”ntiādi. Tattha “ekaṃ satthāraṃ uddissa pabbajitehī”ti iminā paṇḍaraṅgaparibbājakādayo vuttā, ekagaṇapariyāpannehīti mālākārādiekagaṇapariyāpannehi.

Sasāmikā sārakkhā. Yassā gamane raññaṃ daṇḍo ṭhapito, sā saparidaṇḍā. Pacchimānaṃ dvinnanti sārakkhasaparidaṇḍānaṃ micchācāro hoti tāsam sasāmikabhāvato. Na itarāsanti itarāsaṃ māturakkhitādīnaṃ aṭṭhannaṃ purisantaragamane natthi micchācāro tāsam asāmikabhāvato. Yā hi sāmikassa santakaṃ phassaṃ thenetvā paresaṃ abhiratiṃ uppādentī, tāsam micchācāro, na ca mātādayo tāsam phasse issarā. Mātādayo hi na attanā phassānubhavanatthaṃ tā rakkhanti, kevalaṃ anācāraṃ nisedhentā purisantaragamanam tāsam vārentī. Purisassa pana etāsu aṭṭhasupi hotiyeva micchācāro mātādīhi yathā purisena saddhiṃ saṃvāsaṃ na kappeti, tathā rakkhitattā paresaṃ rakkhitagopitaṃ phassaṃ thenetvā phuṭṭhabhāvato.

Dhanena kītāti bhariyabhāvatthaṃ dhanena kītā. Tenāha “yasmā panā”tiādi. Bhogenāti bhogahetu. Bhogatthañhi vasanti “bhogavāsini”ti vuccati. Labhitvāti yo naṃ vāseti, tassa hatthato labhitvā. Udakapattaṃ āmasitvā gahitā odapattakinī. Tenāha “ubhinna”ntiādi. Dhajena āhaṭāti ettha dhajayogato senāva dhajasaddena vuttā, ussitaddhajāya senāya āhaṭāti vuttaṃ hoti. Tenāha “ussitaddhajāyā”tiādi.

305. Bahiddhā vimaṭṭhaṃ nāma hotīti aññattha ārocitaṃ nāma hoti. Taṃ kiriyaṃ sampādessatīti tassā ārocetvā taṃ kiccaṃ sampādetu vā mā vā, taṃkiriyaṃsampādane yogyataṃ sandhāya vuttaṃ. Dārakaṃ dārīkañca ajānāpetvā tesam mātāpituādīhi mātāpituādīnaṃyeva santikaṃ sāsane pesitepi haraṇavīmaṃsanapaccāharaṇasaṅkhātāya tivaṅgasampattiyaṃ saṅghādiseso hotiyevāti daṭṭhabbaṃ. Yaṃ uddissa sāsanaṃ pesitaṃ, taṃyeva sandhāya tassā mātūādīnaṃ ārocite vatthuno ekattā mātūādayopi khetamevāti khetameva otiṇṇabhāvaṃ dassetuṃ “buddhaṃ paccakkhāmī”tiādi udāhaṭaṃ. Iminā sametīti etthāyamadhippāyo - yathā sayaṃ anārocetvā aññena antevāsiādinā ārocāpentassa visaṅketo natthi, evaṃ tassā sayaṃ anārocetvā ārocanatthaṃ mātūādīnaṃ vadantassapi natthi visaṅketoti. Gharaṃ nayatīti gharaṇī. Mūlaṭṭhānañca vasenāti ettha purisassa mātūādayo sāsana pesane mūlabhūtattā “mūlaṭṭhā”ti vuccanti. Māturakkhitāya mātā bhikkhuṃ paḥiṇatīti ettha attano vā dhītu santikaṃ “itthannāmassa bhariyā hotū”ti bhikkhuṃ paḥiṇati, purisassa vā santikaṃ “mama dhītā itthannāmassa bhariyā hotū”ti paḥiṇatīti gahetabbaṃ. Esa nayo sesesupi. Pubbe vuttanayattāti paṭhamasaṅghādisese vuttanayattā.

338. Ettova pakkamatīti puna āgantvā āṇāpakassa anāroce tvā tatoyeva pakkamati. Aññaṇa karaṇīyenāti gamanahetuvissuddhidassanattamaṃ vuttaṃ. Teneva pana karaṇīyena gantvāpi kiñci anārocento na vīmaṃsati nāma. Anabhinanditvāti idaṃ tathā paṭipajjamānaṃ sandhāya vuttaṃ, satipi abhinandane sāsanaṃ anārocento pana na vīmaṃsati nāma. Tatiyapade vuttanayenāti “so tassā vacanaṃ anabhinanditvā”tiādinā vuttanayena. Vatthugaṇanāyāti sambahulānaṃ itthipurisānaṃ samabhāve sati dvinnaṃ dvinnaṃ itthipurisavatthūnaṃ gaṇanāya. Sace pana ekato adhikā honti, adhikānaṃ gaṇanāya āpattibhedo veditabbo.

339-340. Pāliyaṃ catutthavāre asatipi “gacchanto na sampādeti, āgacchanto viśaṃvādeti, anāpattī”ti idaṃ atthato āpannamevāti katvā vuttaṃ “catutthe anāpattī”ti. Kārukānanti vaḍḍhakīādīnaṃ. Tacchakaayokāratantavāyaraṇāhāpitakā pañca kāraṇa “kārukā”ti vuccanti. Evarūpena...pe... anāpattīti tādisaṃ gihiveyyāvaccampi na hotīti katvā vuttaṃ.

Kāyato samuṭṭhātīti paṇṇattiṃ vā alaṃvacanīyabhāvaṃ vā ajānantassa kāyato samuṭṭhātī. Vācato samuṭṭhātīti etthāpi eseṇa nayo. Kāyavācato samuṭṭhātīti paṇṇattiṃ jānitvā alaṃvacanīyabhāvaṃ ajānantassapi kāyavācato samuṭṭhātīti veditabbaṃ. Alaṃvacanīyā hontīti desacārittavasena paṇṇadānādinā pariccattā honti. Paṇṇattiṃ pana jānitvāti ettha alaṃvacanīyabhāvaṃ vāti ca daṭṭhabbaṃ. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “tadubhayaṃ pana jānitvā eteṇa tīhi nayehi samāpajjantassa tāṇa tīhi tadubhayaajānanacittena sacittakāni hontī”ti vuttaṃ. Tasmā paṇṇattijānanacittenāti etthāpi tadubhayaajānanaṃ vattabbaṃ. Bhikkhuṃ ajānāpetvā attano adhippāyaṃ paṇṇe likhitvā dinnāṃ harantassapi āpatti hoti, imassa sikkhāpadassa acittakattāti na gahetabbaṃ. Pāliyaṃ pana “āroce ti”ti vuttattā aṭṭhakathāyañca tattha tattha ārocasseva dassitattā kāyena vā vācāya vā ārocentasseva āpatti hotīti gahetabbaṃ.

341. Duṭṭhullādīsūpīti ādi-saddena sañcarittampi saṅgaṇhāti. Ettha pana kiñcāpi itthi nāma manussitthi, na yakkhī, na peti, na tiracchānagatā, purisa nāma manussapurisa, na yakkhotiādi na vuttaṃ, tathāpi manussajātikāva itthipurisā idha adhippetā. Tasmā yesu sañcarittaṃ samāpajjati, tesāṃ manussajātikatā, na nālaṃvacanīyatā, paṭiggaṇhanavīmaṃsanapaccāharaṇānīti imānettha pañcaṅgāni.

Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā

342. Chaṭṭhe ettakenāti ettakena dāruādinā. Aparicchinnappamāṇāyoti aparicchinnadāruādippamāṇāyo. Mūlacchejjāya purisaṃ yācituṃ na vaṭṭatīti parasantakabhāvato mocetvā attanoyeva santakaṃ katvā yācituṃ na vaṭṭati. Evaṃ mūlacchejjāya aññātakappaṇāpavāritatṭhānato yācantassa aññātakaviññattiyaṃ dukkaṭaṃ. Dāsaṃ attano atthāya sādiyantassapi dukkaṭameva “dāsīdāsapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti”ti vacanato. Nātakappaṇāpavāritatṭhānato pana dāsaṃ mūlacchejjāya yācantassa sādiyanavasena dukkaṭaṃ. Sakakammaṃ na yācitabbāti paṇātipātasikkhāpadarakkhaṇattamaṃ vuttaṃ. Aniyametvāpi na yācitabbāti manussānaṃ aññathā gāhassapi sambhavato vuttaṃ, suddhacittena pana hatthakammaṃ yācantassa āpatti nāma natthi.

Sabbakappiyabhāvadīpanatthanti sabbaso kappiyabhāvadīpanatthaṃ. Mūlaṃ dethāti vattuṃ vaṭṭatīti yasmā mūlaṃ dassāmāti tehi paṭhamam vuttattā viññatti na hoti, yasmā ca mūlanti bhaṇitaṃ sāmāññavacanato akappiyavacanam na hoti, tasmā mūlaṃ dethāti vattuṃ vaṭṭati. Anajjhāvutthakanti apariggahitaṃ.

Akappiyakahāpaṇādi na dātabbanti kiñcāpi akappiyakahāpaṇādiṃ asādiyantena kappiyavohārato dātuṃ vaṭṭati, tathāpi sārappam na hoti. Manussā ca etassa santakam kiñci atthīti viheṭhetabbaṃ maññantīti akappiyakahāpaṇādidānam paṭikkhittaṃ. Tatheva pācetvāti hatthakammavaseneva pācetvā. “Kiṃ, bhante”ti ettakepi pucchite yadatthāya pavittṭho, taṃ kathetuṃ vaṭṭati pucchitapañhattā.

Vattanti cārittaṃ, āpatti pana na hotīti adhippāyo. Kappiyam kārāpetvā paṭiggahetabbānīti sākāya laggarajasmim patte patitepi sākham chinditvā khāditukāmatāyapi sati sukhariparibhogatthaṃ vuttaṃ. “Nadim vā...pe... āharā”ti vatthuṃ vaṭṭatīti apariggahitattā vuttaṃ. Gehato...pe... paribhuñjitabbanti pariggahitaudakattā viññattiyā dukkaṭam hotīti adhippāyo. Alajjīhi...pe... na kāretabbanti idaṃ uttaribhaṅgādhikārattā ajjhoharaṇīyam sandhāya vuttaṃ. Bāhiraparibhogesu pana alajjīhipi hatthakammam kāretuṃ vaṭṭatīti.

Goṇam pana...pe... āharāpetuṃ na vaṭṭatīti attano atthāya mūlacchejjasena āharāpetuṃ na vaṭṭati. Āharāpentassa dukkaṭanti aññātakaviññattiyā dukkaṭam. Attano atthāya sādiyanepi dukkaṭameva “hatthigavāssavaḷavapaṭiggahaṇā paṭivirato hotī”ti vuttattā. Tenevāha “ñātakapavāritatṭhānatopi mūlacchejjāya yācituṃ na vaṭṭatī”ti. Rakkhitvāti yathā corā na haranti, evam rakkhitvā. Jaggitvāti tiṇadānādīhi jaggitvā. Na sampaṭicchitabbanti attano atthāya goṇe sādiyanassa paṭikkhittattā vuttaṃ.

Sakaṭam dethāti...pe... vaṭṭatīti mūlacchejjasena sakaṭam dethāti vattuṃ na vaṭṭati. Tāvakālikam vaṭṭatīti tāvakālikam katvā sabbattha yācituṃ vaṭṭati. Valliādīsu ca parapariggahitesu eseva nayoti yojetabbaṃ. Garubhaṇḍappahonakesuyeva ca valliādīsūti ettha ādi-saddena veḷumuñjapabbajatiṇamattikānam saṅgaho datṭhabbo. Yam pana vatthuvase appam hutvā agghavasena mahantaṃ haritālahiṅgulakādi, taṃ garubhaṇḍam appahontampi yācituṃ na vaṭṭatīti vadanti.

Sāti viññattim parāmasati. Sā ca idha parikathādinā yena kenaci adhippāyaviññāpanam viññattīti gahetabbā. Tenāha “sabbena sabba”nti, sabbappakārenāti attho. Tena “parikathādivasenapi viññāpanam na vaṭṭatī”ti dīpeti. Parikathobhāsanimittakammampi hi cīvarapiṇḍapātesu dvīsu paccayesu na vaṭṭati. Idāni senāsanapaccaye adhippetam viññattim parikathādīhi visesetvā dassento “āhara dehīti viññattimattameva na vaṭṭatī”ti āha. Parikathobhāsanimittakammāni vaṭṭantīti ettha parikathā nāma pariyāyena kathanam bhikkhusaṅghassa senāsanam sambādhantiādivacanam. Obhāso nāma ujukameva akathetvā yathā adhippāyo vibhūto hoti, evam obhāsanam, upāsakā, tumhe kuhiṃ vasathāti? Pāsāde, bhanteti. Bhikkhūnam pana, upāsakā, pāsādo na vaṭṭatītiādivacanam. Nimittakammam nāma paccaye uddissa yathā adhippāyo viññāyati, evam nimittakammam, senāsanatthaṃ bhūmiparikammādīni karontassa “kiṃ, bhante, karosi, ko kārāpetī”ti vutte “na koci”tiādivacanam.

Idāni gilānapaccaye viññattiādikaṃ sabbampi vaṭṭatīti dassento āha “gilānapaccaye panā”tiādi. Tathā uppannam pana bhesajjam roge vūpasante paribhuñjituṃ vaṭṭati, na vaṭṭatīti? Tattha vinayadharā “bhagavatā rogasīsena paribhogassa dvāram

dinnam, tasmā arogakālepi paribhuñjitum vaṭṭati, āpatti na hotī”ti vadanti. Suttantikā pana “kiñcāpi āpatti na hoti, ājīvam pana kopeti, tasmā sallekhaṃ patipattiyam ṭhitassa na vaṭṭati, sallekham kopeti”ti vadanti. Ukkamantīti apagacchanti.

344. Maṇi kaṇṭhe assāti maṇikaṇṭho, maṇinā upalakkhito vā kaṇṭho assāti maṇikaṇṭhoti majjhapaḍalopīsamāso daṭṭhabbo. Devavaṇṇanti devattabhāvam. Pasannākāranti pasanhehi kātabbakiccaṃ, kāyaveyyāvaccasaṅkhātam upaṭṭhānanti vuttam hoti. Maṇiyācanāya tassa anāgamanena attano vaḍḍhi hotīti vuttam “maṇinā me attho”ti, mantapadanīharena vā tathā vuttanti daṭṭhabbam.

345. Vattamānasamīpeti vattamānassa samīpe atīte. Evaṃ vattum labbhatīti “āgato”ti vattabbe vattamānasamīpattā “āgacchasi”ti evaṃ vattamānavohārena vattum labbhati. Lakkhaṇam panettha saddasatthānusārato veditabbam. So eva nayoti “āgatomhī”ti vattabbe “āgacchāmī”ti ayampi vattamānasamīpe vattamānavohāroti dasseti.

348-349. Yasmā pana na sakkā kevalam yācanāya kiñci kātum, tasmā “sayam yācitakehi upakaraṇehī”ti adhippāyattho vutto. Uddhammukham littā ullittā, adhomukham littā avalittā. Yasmā pana uddhammukham limpantā yebhuyyena anto limpanti, adhomukham limpantā ca bahi, tasmā vuttam “ullittāti antolittā, avalittāti bahilittā”ti. Tattha ullittā nāma ṭhapetvā tulāpiṭṭhasaṅghātavātapānadhūmachiddādibhedam alepokāsam avasese lepokāse kuṭṭhehi saddhim ghaṭetvā chadanassa anto sudhāya vā mattikāya vā littā. Avalittā nāma vuttanayeneva chadanassa bahi littā. Ullittāvalittā nāma tatheva chadanassa anto ca bahi ca littā.

Byañjanaṃ sametīti “kārayamānenā”ti hetukattivasena uddiṭṭhapadassa “kārapentenā”ti hetukattivaseneva niddesassa katattā byañjanaṃ sameti. Yadi evaṃ “karonto vā kārapento vā”ti kasmā tassa padabhājanam vuttanti āha “yasmā panā”tiādi. “Attanā vippakataṃ parehi pariyoṣāpetī”tiādivacanato “karontenapi idha vuttanayeneva paṭipajjitabba”nti vuttam. Tattha idha vuttanayenevāti imasmim sikkhāpade vuttanayeneva. Ubhopeteti kārakakārapakā. Kārayamānenāti imināva padena saṅgahitāti katham saṅgahitā. Na hi kārayamāno karonto nāma hoti, evaṃ panettha adhippāyo veditabbo - yasmā karontenapi kārayamānenapi idha vuttanayeneva paṭipajjitabbam, tasmā kārayamānena evaṃ paṭipajjitabbanti vutte pageva karontenāti idam atthato āgatamevāti “kārayamānenā”ti bhagavatā vuttam. Tato “kārayamānenā”ti vutte sāmattiyaṃ labbhamānapi attho teneva saṅgahito nāma hotīti. Byañjanaṃ vilomitaṃ bhaveyyāti yasmā “kārayamānenā”ti imassa “karontenā”ti idam pariyaṇavacanam na hoti, tasmā karontena vā kārapentena vāti padatthavasena niddese kate byañjanaṃ viruddham bhaveyyāti adhippāyo. Atthamattamevāti padatthato sāmattiyaṃ ca labbhamānam atthamattameva.

Uddesoti uddisatabbo. Abbohārikanti appamāṇam. “Āyāmato ca vitthārato cā”ti avatvā vikappatthassa vā-saddassa vuttattā ekatobhāgena vaḍḍhitepi āpattiyevāti dassento “yo panā”tiādimāha. Tihatthāti vaḍḍhakīhatthena tihatthā. Pamāṇayutto mañcoti pakativadatthiyā navavidatthippamāṇo mañco. Pamāṇikā kāretabbāti ukkaṭṭhappamāṇam sandhāya vuttattā ukkaṭṭhappamāṇayuttāva kuṭi adesitavatthukā na vaṭṭati, pamāṇato pana ūnatarā adesitavatthukāpi vaṭṭatīti kassaci sandeho siyāti tamnivattanattham “pamāṇato ūnatarampī”tiādi vuttam. Tattha pamāṇato ūnataranti pāliyam vuttappamāṇato ūnataram. Pacchimena

pamāṇena catuhatthato ūnatarā kuṭi nāma na hotīti catuhatthato paṭṭhāya kuṭilakkhaṇappattaṃ kuṭiṃ dassetuṃ “catuhatthaṃ pañcahatthampī”ti vuttaṃ. Kalalalepoti kenaci silesena katalepo, tambamattikādikalalalepo vā. Alepo evāti abbohārikāyevāti adhippāyo. Piṭṭhasaṅghāto dvārabāhā. Oloketvāpīti apaloketvāpi, apalokanakammavasenapi kātuṃ vaṭṭatīti adhippāyo.

353. Yathā sīhādīnaṃ gocarāya pakkamantānaṃ nibaddhagamanamaggo na vaṭṭati, evaṃ hatthīnampi nibaddhagamanamaggo na vaṭṭati. Etesanti sīhādīnaṃ. Cāribhūmiṃ gocarabhūmi. Na gahitāti na vāritāti adhippāyo. Ārogyatthāyāti nirupaddavatthāya. Sesānīti pubbaṇṇanissitādīni. Pubbaṇṇanissitanti ettha pubbaṇṇaviruhanaṭṭhānaṃ pubbaṇṇa-saddena gahitaṃ. Tenāha - “sattannaṃ dhaññānaṃ...pe... ṭhita”nti. Abhihananti etthāti abbhāghātaṃ. “Verighara”nti vuttamevatthaṃ vibhāvetuṃ “corānaṃ māraṇatthāya kata”nti vuttaṃ. Dhammagandhikāti hatthapādādichindanagandhikā.

Āvijjituṃ na sakkā hotīti chindataṭṭhādisambhavato na sakkā hoti āvijjituṃ. Pācinanti kuṭivattthusāmantā cinitabbaadhiṭṭhānaṃ. Kiñcāpi idha pubbaṇṇapayasahapayogānaṃ adinnādāne viya viseso natthi, tathāpi tesāṃ vibhāgena dassanaṃ chinditvā puna kātābbāti ettha kuṭiyā bhedanaparicchedadassanatthaṃ kataṃ. Tadattthāyāti tacchanatthāya. Evaṃ katanti adesitavatthuṃ pamāṇātikkantaṃ vā kataṃ. Dārunā kataṃ kuṭṭaṃ etthāti dārukuṭṭikā, kuṭi. Silākuṭṭikantiādīsopi eseva nayo. Paṇṇasālanti bahi paṇṇehi chādetabbaṃ ullittāvalittaṃ kuṭimeva vadati. Tenevāha “sabhitticchadanaṃ limpissāmī”ti.

Antolepeneva niṭṭhāpetukāmaṃ sandhāya “antolepe vā”tiādi vuttaṃ. Bahilepe vāti etthāpi eseva nayo. Tasmīṃ dvārabaddhe vā vātapāne vā ṭhapiteti yojetabbaṃ. Tassokāsanti tassa dvārabaddhassa vā vātapānassa vā okāsaṃ. Puna vaḍḍhetvā vāti pubbeva ṭhapitokāsaṃ khuddakaṃ ce, bhedanena puna vaḍḍhetvā. Lepo na ghaṭiyatīti pubbe dinnalepo dvārabaddhena vā vātapānena vā saddhiṃ na ghaṭiyati, ekābaddhaṃ hutvā na tiṭṭhatīti vuttaṃ hoti. Tanti dvārabaddhaṃ vā vātapānaṃ vā. Paṭhamameva saṅghādisesoti lepakkicassa niṭṭhitattā dvārabaddhaṃ vā vātapānaṃ vā ṭhapanato pubbeyeva saṅghādiseso. Atṭhaṅgulamattena appattacchadanaṃ katvāti ettha evaṃ me āpatti na siyāti bhittiyaṃ vā chadane vā ekaṅgulamattampi okāsaṃ lepena aghaṭetvā ṭhapeti, vaṭṭatīti vadanti. Mattikākuṭṭameva mattikālepasaṅkhyāṃ gacchatīti āha - “sace mattikāya kuṭṭaṃ karoti, chadanalepena saddhiṃ ghaṭane āpatti”ti. Ubhinnaṃ anāpattīti purimassa lepassa aghaṭitattā dutiyassa attuddesikatāsambhavato ubhinnaṃ anāpatti, tasmā vināpi vattasīsena tena anāṇatto tassa karomīti karoti, ubhinnaṃ anāpattiyeva. Sace tena āṇatto karoti, mūlaṭṭhasseva āpatti.

354. Chattimsa catukkāni nāma “bhikkhu kuṭiṃ karoti”tiādimhi paṭhamavāre adesitavatthukacatukkaṃ desitavatthukacatukkaṃ pamāṇātikkantacatukkaṃ pamāṇikacatukkaṃ adesitavatthukappamāṇātikkantacatukkaṃ desitavatthukappamāṇikacatukkanti cha catukkāni, evaṃ samādisativārādīsopi pañcasūti chattimsa. Āpattibhedadassanatthaṃ vuttānīti “sārambhe ce bhikkhu vatthusmīṃ aparikkamane”ti avisesena mātikāya vuttattā sārambhaaparikkamanesopi saṅghādisesova siyāti micchāgāhanivattanatthaṃ sārambhe aparikkamane ca dukkaṭaṃ, adesitavatthukatāya pamāṇātikkantatāya ca saṅghādisesoti evaṃ āpattibhedadassanatthaṃ vuttāni.

355-361. “Dvīhi saṅghādisesehī”ti vattabbe vibhattibyattayena ca vacanabyattayena ca dvinnam saṅghādisesenāti vuttanti āha “dvīhi saṅghādisesehi...pe... attho veditabbo”ti. “Aññassa vā dātabbā”ti vuttattā vippakataṃ kuṭiṃ labhitvā attano atthāya karontassapi ādito paṭṭhāya akatattā anāpattiyevāti vadanti. Apacinitabbāti viddhamsetabbā. Bhūmisamaṃ katvāti kuṭivattthusamaṃ katvā.

364. Na hettha lepo ghaṭiyatīti chadanalepassa abhāvato vuttaṃ, viṣumyeva anuññātattā pana sacepi leṇassa anto uparibhāge cittakammādikaraṇatthaṃ lepaṃ denti, vaṭṭatiyeva. Lepadānavasena akatā iṭṭhakādiguḥā guhā nāmāti gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Tiṇehi vā paṇṇehi vā chāditakuṭikāva vuttāti “kukkuṭacchikagehaṃ vaṭṭatī”ti vatvā “chadanaṃ daṇḍakehī”tiādinaṃ puna taṃ dassentehi tiṇapaṇṇacchadanā kuṭikāva vuttā. Chadanaṃ daṇḍakehi jālabandhaṃ katvāti chadanaṃ dīghato tiriyato ca ṭhapitadaṇḍakehi jālaṃ viya bandhitvā. Ogumphetvāti tiṇādiṃ viddhamsetvā. Bhittilepena saddhiṃ lepe ghaṭiteti ettha ullittāvalittabhāvassa chadanaṃ sandhāya vuttattā sacepi bhittilepena anattiko hoti, chadanalepe samantato bhittiyā appamattakenapi ghaṭite bhittilepena vināpi āpattiyevāti vadanti. Upacikāmocanattameva heṭṭhā pāsāṇakuṭṭaṃ katvā taṃ alimpitvā upari limpati, lepo na ghaṭiyati nāma, anāpattiyevāti iminā aṭṭhakathāvacanena taṃ na sameti. Tattha keci vadanti “bhittiṃ alimpitukāmatāya abhāvato chadanalepe pāsāṇakuṭṭena saddhiṃ ghaṭitepi tattha anāpatti vuttā”ti, tampi na yuttaṃ. “Upacikāmocanattamevā”ti hi vuttattā pāsāṇakuṭṭe puna limpitukāmatāya abhāvoyeva viññāyati, teneva “taṃ alimpitvā”ti vuttaṃ. Tasmā “ullittādivbhāvo...pe... chadanameva sandhāya vutto”ti idaṃ satipi bhittilepe chadanalepena vinā āpatti na hotīti chadanalepassa padhānabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ, na pana bhittilepena vināpi āpatti hotīti dassanattanti vadanti, idameva cettha yuttataranti amhākaṃ khanti. Etthāti tiṇakuṭikāya.

Ettha ca tiṇakuṭikāya eva sabbathā anāpattibhāvassa dassanaṃ parivārapāliṃ ānetvā tiṇakuṭikāya sārambhādipaccayāpi anāpattibhāvo sukhena sakkā sādhetunti kataṃ. Tiṇakuṭikāya ca sabbathā anāpattibhāve sādHITE teneva nayena leṇaguhādīsipi sārambhādipaccayāpi anāpattibhāvo sakkā viññātunti. Teneva “yaṃ panā”tiādi vuttaṃ. Tathā hi tiṇakuṭikāya sārambhādipaccayāpi anāpattibhāve sādHITE teneva nayena aññassatthāya karontassapi sārambhādipaccayāpi anāpattibhāvo atthato dassitoyeva hoti. Evañca sati bhikkhu samādisitvā pakkamati “kuṭiṃ me karoṭhā”ti, samādisati ca desitavatthukā ca hotu anārambhā ca saparikkamanā cāti, tassa kuṭiṃ karonti adesitavatthukaṃ sārambhaṃ aparikkamanaṃ. “Āpatti kārūkānaṃ tiṇṇaṃ dukkaṭāna”nti pāliyaṃ aññassatthāya karontassapi sārambhādipaccayāpi dukkaṭaṃ kasmā vuttanti imaṃ codanaṃ manasi nidhāya “yaṃ pana...pe... akaraṇapaccayā vutta”nti idaṃ vuttaṃ. Ayañhettha adhippāyo - aññassatthāya karontassapi sārambhādipaccayāpi anāpattiyeva. “Āpatti kārūkānaṃ tiṇṇaṃ dukkaṭāna”nti idaṃ pana aññassatthāya karontassa na sārambhādipaccayā āpattidassanattamaṃ vuttaṃ, kiñcarahi yathāsamādiṭṭhāya akaraṇapaccayā āpattidassanattanti. Yasmā bahūsu potthakesu satasodhitasammate ca purāṇapotthake ayameva pāṭhakkamo dissati, tasmā yathādiṭṭhapāṭhānukkamenevettha attho pakāsito. Katthaci potthake pana “kuṭilakkaṇappattampi kuṭiṃ...pe... anāpatti”ti imassānantaraṃ “yaṃ panā”tiādi pāṭhaṃ likhanti, evañca sati tattha adhippāyo pākaṭoyeva. Anāpattīti vatvāti uposathāgārañca bhavissati, ahañca vasissāmītiādīsū vāsāgāratthāya eva

aniyamitattā anāpattīti vatvā.

Pamāṇātikkanta kuṭikaraṇalakkhaṇā kiriyāyeva, adesitavatthumūlikāyapi āpattiyā aṅgaṃ hoti pamāṇātikkantamūlikāyapi, tadubhayaṃ ekato katvā “kiriyākiriya”ti vuttaṃ. Vatthum adesāpetvā pamāṇayuttaṃ kuṭiṃ karontassapi vatthum desāpetvā akiriya kuṭikaraṇakiriya ca samuṭṭhānato kiriyākiriyatova samuṭṭhātīti vedittabbam. Acittakanti paṇṇattiajānanacittena acittakaṃ. Ullittādīnaṃ aññataratā, heṭṭhimappamāṇasambhavo, adesitavatthutā, pamāṇātikkantatā, attuddesikatā, vāsāgāratā, lepaḡhaṭṭanāti imānettha cha vā satta vā aṅgāni.

Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vihāra kāsikkhāpadavaṇṇanā

365. Sattame evaṃnāmake nagareti kosambīnāmake. Tassa kira nagarassa āramapokkharāṇīdīsū tesu tesu ṭhānesu kosambarukkhāva ussannā ahesuṃ, tasmā kosambīti saṅkhaṃ agamāsi. Kusumbassa nāma isino assamato avidūre māpitattāti eke. Idaṃ vuttaṃ hoti - kusumbassa isino nivāsabhūmi kosambī, tassa ca avidūre bhavattā nagaraṃ kosambīti saṅkhaṃ gatanti. Ghositanāmakena kira seṭṭhinā so kāritoti ettha ko ghositaseṭṭhi, kathañcānena so āramo kāritoti? Pubbe kira addilaraṭṭhaṃ nāma ahosi. Tato kotūhalako nāma daliddo chātakabhayena saputtadāro subhikkhaṃ raṭṭhaṃ gacchanto puttaṃ vahituṃ asakkonto chaḍḍetvā agamāsi. Mātā nivattitvā taṃ gahetvā gatā. Te ekaṃ gopālakagāmaṃ pavisiṃsu. Gopālakānañca tadā bahupāyāso paṭiyatto hoti, tato pāyāsaṃ labhitvā bhuñjiṃsu. Atha so puriso bahutaraṃ pāyāsaṃ bhutto jīrāpetuṃ asakkonto rattibhāge kālaṃ katvā tattheva sunakhiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gahetvā kukkuro jāto, so gopālakassa piyo ahosi. Gopālako ca paccekabuddhaṃ upaṭṭhāti. Paccekabuddhopi bhattakiccakāle kukkurassa ekaṃ piṇḍaṃ deti. So paccekabuddhe sinehaṃ uppādetvā gopālakena saddhiṃ paṇṇasālampi gacchati, gopālake asannihiṭṭhe bhattavelāyaṃ sayameva gantvā kālārocanatthaṃ paṇṇasāladvāre bhussati, antarāmaggepi caṇḍamige disvā bhussitvā palāpeti. So paccekabuddhe mudukena cittena kālaṃ katvā devaloke nibbatti. Tatrāssa “ghosakadevaputto”tveva nāmaṃ ahosi.

So devalokato cavitvā kosambiyaṃ ekasmiṃ kulaghare nibbatti. Taṃ aputtako kira seṭṭhi tassa mātāpitūnaṃ dhaṇaṃ datvā puttaṃ katvā aggahesi. Atha attano putte jāte sattakkhattuṃ ghātāpetuṃ upakkami. So puññavantatāya sattasupi ṭhānesu maraṇaṃ appatvā avasāne ekāya seṭṭhidhītāya veyyattiyena laddhajīviko aparabhāge pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ patvā ghositaseṭṭhi nāma jāto. Aññepi kosambiyaṃ kukkuṭaseṭṭhi, pāvāriyaseṭṭhīti dve seṭṭhino atthi, iminā saddhiṃ tayo ahesuṃ.

Tena ca samayena tesaṃ sahāyakānaṃ seṭṭhīnaṃ kulūpakā pañcasatā isayo pabbatapāde vasiṃsu. Te kālena kālaṃ loṇambilasevanatthaṃ manussapathaṃ āgacchanti. Athekasmiṃ vāre gimhasamaye manussapathaṃ āgacchantā nirudakaṃ mahākantāraṃ atikkamitvā kantārapariyosāne mahantaṃ nigrodharukkhāṃ disvā cintesuṃ “yādiso ayaṃ rukkho, addhā ettha mahesakkhāya devatāya bhavitabbam, sādhu vatassa, sace no pānīyaṃ vā paribhojanīyaṃ vā dadeyyā”ti. Devatā isīnaṃ ajjhāsayaṃ veditvā “imesaṃ saṅgaṃ karissāmī”ti attano ānubhāvena viṭapantarato naṅgalasīsamattaṃ udakadhāraṃ pavattesi. Isigaṇo

rajatakkhandhasadisam udakavaṭṭim disvā attano bhājanehi udakam gahetvā paribhogam katvā cintesi “devatāya amhākam paribhogudakam dinnam, idam pana agāmakam mahāraññaṃ, sādhu vatassa, sace no āhārampi dadeyyā”ti. Devatā isiṇam upakappanavasena dibbāni yāgukhajjakādīni datvā santappesi.

Isayo cintayimsu “devatāya amhākam paribhogudakampi bhojanampi sabbam dinnam, sādhu vatassa, sace no attānam dasseyyā”ti. Devatā tesam ajjhāsayaṃ veditvā upaḍḍhakāyaṃ dassesi. Devate mahatī te sampatti, kiṃ kammaṃ katvā imam sampattim adhigatāsīti. Nātimahantaṃ parittakam kammaṃ katvāti. Upaḍḍhuposathakammaṃ nissāya hi devatāya sampatti laddhā. Anāthapiṇḍikassa kira gehe ayam devaputto kammakāro ahosi. Setṭhissa hi gehe uposathadivasesu antamaso dāsakammakāre upādāya sabbo jano uposathiko hoti. Ekadivasam ayam kammakāro ekakova pāto utṭhāya kammantaṃ gato. Mahāsetṭhi nivāpaṃ labhamānamanusse sallakkhento etassevekassa araṇṇam gatabhāvaṃ ñatvā assa sāyamāsathāya nivāpaṃ adāsi. Bhattakāradāsī ekasseva bhattaṃ pacitvā araṇṇato āgatassa bhattaṃ vaḍḍhetvā adāsi. Kammakāro cintayi “aññesu divasesu imasmim kāle geham ekasaddam ahosi, ajja ativiya sannisinnaṃ, kiṃ nu kho eta”nti. Tassa sā ācikkhi “ajja imasmim gehe sabbe manussā uposathikā, mahāsetṭhi tuyhevekassa nivāpaṃ adāsī”ti. Evaṃ ammāti. Āma sāmīti. “Imasmim kāle uposatham samādinnaṃ uposathakammaṃ hoti, na hotī”ti mahāsetṭhiṃ puccha ammāti. Tāya gantvā pucchito mahāsetṭhi āha - “sakalauposathakammaṃ na hoti, upaḍḍhakammaṃ pana hoti, uposathiko hotī”ti. Kammakāro bhattaṃ abhuñjitvā mukham vikkhāletvā uposathiko hutvā vasanaṭṭhānam gahetvā nipajji. Tassa āhāraparikkhīṇakāyassa rattiṃ vāto kuppi. So paccūsasamaye kalam katvā upaḍḍhuposathakammanissandena mahāvattaniatavidvāre nigrodharukkhadvaputto hutvā nibbatti.

So tam pavattim isiṇam ārocesi. Isayo pucchimsu “tumhehi mayam ‘buddho dhammo saṅgho’ti assutapubbam sāvītā, uppanno nu kho loke buddho”ti. Āma, bhante, uppannoti. Idāni kuhiṃ vasatīti. Sāvattiyam nissāya jetavane, bhanteti. Isayo “tiṭṭhatha tumhe, mayam satthāraṃ passissāmā”ti haṭṭhatuṭṭhā nikkhamitvā anupubbena kosambīnagaraṃ sampāpuṇimsu. Mahāsetṭhino “isayo āgatā”ti paccuggamanaṃ katvā “sve amhākam bhikkham gaṇhatha, bhante”ti nimantetvā punadivase isigaṇassa mahādānam adamsu. Isayo “bhutvāva gacchāmā”ti āpucchimsu. Bhante, tumhe aññasmim kāle ekampi māsam dvepi tayopi cattāropi mase vasitvā gacchatha, imasmim pana vāre hiyyo āgantvā “ajjeva gacchāmā”ti vadatha, kiṃ idanti. Āma gahapatayo buddho loke uppanno, na kho pana sakkā jīvitantarāyo jānitum, tena mayam turitā gacchāmāti. Tena hi, bhante, mayampi āgacchāma, amhehi saddhiṃyeva gacchathāti. “Tumhe agāriyā nāma mahājaṭā, tiṭṭhatha tumhe, mayam puretaraṃ gamissāmā”ti nikkhamitvā ekaṭṭhāne dve divasāni avasitvā turitagamanena sāvattim patvā jetavanavihāre satthu santikameva agamaṃsu. Tattha madhuradhammakatham sutvā sabbeva pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇimsu.

Tepi tayo setṭhino pañcahi pañcahi sakaṭasatehi sappimadhuphāṇitādīni ceva paṭṭuṇṇadukūlādīni ca ādāya kosambito nikkhamitvā anupubbena sāvattim patvā jetavanasāmaṇte khandhāvāraṃ bandhitvā satthu santikam gantvā vanditvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisīdimsu. Satthā tiṇṇampi sahāyānam madhuradhammakatham kathesi. Te balavasomanassajātā satthāraṃ nimantetvā

punadivase mahādānaṃ adaṃsu, puna nimantetvā punadivaseti evaṃ aḍḍhamāsaṃ dānaṃ datvā “bhante, amhākaṃ janapadaṃ āgamanāya paṭiññaṃ dethā”ti pādamūle nipajjiṃsu. Bhagavā “suññāgāre kho gahapatayo tathāgatā abhiramantī”ti āha. “Ettāvatā paṭiññaṃ dinnā nāma hotī”ti gahapatayo sallakkhetvā “dinnā no bhagavatā paṭiññaṃ”ti pādamūle nipajjitvā dasabalaṃ vanditvā nikkhamitvā antarāmagge yojane yojane vihāraṃ kāretvā anupubbena kosambiṃ patvā “loke buddho uppanno”ti kathayiṃsu. Tayo janā attano attano ārāme mahantaṃ dhanapariccāgaṃ katvā bhagavato vihāre kārāpesuṃ. Tattha kukkuṭasetṭhinā kārīto kukkuṭārāmo nāma ahosi. Pāvārikasetṭhinā ambavane kārīto pāvārikambavanaṃ nāma. Ghositena kārīto ghositārāmo nāma ahosi. Taṃ sandhāya vuttaṃ “ghositānāmakena kira setṭhinā so kārīto”ti.

Yo abhinikkhamanakāle saddhiṃ nikkhanto, yassa ca satthārā parinibbānakāle brahmadaṇḍo āṇatto, taṃ sandhāyāha “bodhisattakāle upaṭṭhākachannassā”ti. Iminā ca yo majjhimanikāye channovādasutte gilāno hutvā dhammasenāpatinā ovadiyamānopi māraṇantikavedanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto tiṇhena satthena kaṇṭhanāliṃ chinditvā maraṇabhaye uppanne gatinimitte ca upaṭṭhite attano puthujjanabhāvaṃ ṇatvā saṃviggo vipassanaṃ paṭṭhapetvā saṅkhāre pariggaṇhanto arahattaṃ patvā samasīsī hutvā parinibbāyi, ayaṃ so na hotīti dasseti. Pūjāvacaṇappayoge kattari sāmivacaṇassapi icchitattā āha “gāmassa vā pūjita”nti. Lakkhaṇaṃ panettha saddasatthānusārato veditabbaṃ. Ekeko koṭṭhāsoti ekeko bhāgo.

366. Kiriyaṭo samuṭṭhānabhāvoti kevalaṃ kiriyāmattato samuṭṭhānabhāvaṃ paṭikkhipati, vatthuno pana adesaṇāya kuṭikaraṇakiriyaṃ ca samuṭṭhānato kiriyākiriyaṭo samuṭṭhātīti veditabbaṃ. Imasmiṃ sikkhāpade bhikkhū vā anabhineyyāti ettha vā-saddo “ayaṃ vā so mahānāgo”tiādīsu viya avadhāraṇatthoti daṭṭhabbo.

Vihāraḥsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Paṭhamaduṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā

380. Atṭhame pākārena parikkhittanti sambandho. Gopuraṭṭālakayuttanti dvārapāsādena ca tattha tattha pākāramatthake patiṭṭhāpitaatṭālakehi ca yuttaṃ. Velūhi parikkhittattā abbhantare pupphūpagaphalūpagarukkhasañchannattā ca nīlobhāsaṃ. Chāyūdakasampattiyā bhūmibhāgasampattiyā ca manoramaṃ. Kālakavesenāti kalandakarūpena. Nivāpanti bhojanaṃ. Tanti uyyānaṃ. Dabboti tassa therassa nāmanti dabbatthambhe patitattā dabboti tassa therassa nāmaṃ ahosi.

Kassapadasabalassa sāsanosakkanakāle kira satta bhikkhū ekacittā hutvā aññe sāsane agāraṃ karonte disvā “idha kiṃ karoma, ekamante samaṇadhammaṃ katvā dukkhassantaṃ karissāmā”ti nisseṇiṃ bandhitvā uccaṃ pabbatasikharaṃ abhiruhitvā attano cittabalaṃ jānantā “nisseṇiṃ pātentu, jīvite sālayā otarantu, mā pacchānutappino ahuvatthā”ti vatvā sabbe ekacittā hutvā nisseṇiṃ pātetvā “appamattā hotha, āvuso”ti aññamaññaṃ ovaditvā cittaruciyesu ṭhānesu nisīditvā samaṇadhammaṃ kātuṃ ārabhiṃsu.

Tatreko thero pañcame divase arahattaṃ patvā “mama kiccaṃ nipphannaṃ, ahaṃ imasmiṃ ṭhāne kiṃ karissāmī”ti iddhiyā uttarakuruto piṇḍapātaṃ āharitvā āha - “āvuso, imaṃ piṇḍapātaṃ paribhuñjatha, bhikkhācārakiccaṃ mamāyattaṃ hotu,

tumhe attano kammaṃ karothā''ti. Kiṃ nu mayaṃ, āvuso, nisseṇiṃ pātentā evaṃ avacumha ''yo paṭhamam dhammaṃ sacchikaroti, so bhikkham āharatu, tenābhatam sesā paribhuñjitvā samaṇadhammaṃ karissanti''ti. Natthi, āvusoti. Tumhe attano pubbahetunāva labhittha, mayampi sakkontā vaṭṭassantaṃ karissāma, gacchatha tumheti. Thero te saññāpetum asakkonto phāsukaṭṭhāne piṇḍapātaṃ paribhuñjitvā gato. Aparopi thero sattame divase anāgāmiphalaṃ patvā tato cuto suddhāvāsabrahmaloke nibbatto, itare therā ekaṃ buddhantaram devamanussesu saṃsaritvā tesu tesu kulesu nibbattā. Eko gandhāraraṭṭhe takkasilanagare rājagehe nibbatto, eko paccantimaraṭṭhe paribbājikāya kucchimhi nibbatto, eko bāhiyaraṭṭhe kuṭumbiyagehe nibbatto, eko rājagehe kuṭumbiyagehe nibbatto.

Ayaṃ pana dabbatthero mallaraṭṭhe anupīyanagare ekassa mallarañño gehe paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa mātā upavijaññā kālamakāsi. Matasarīraṃ susānaṃ netvā dārucitakaṃ āropetvā aggiṃ adaṃsu. Aggivegasantattaṃ udarapaṭalaṃ dvedhā ahoṣi. Dārako attano puññabalena uppatitvā ekasmiṃ dabbatthambhe nipati, taṃ dārakaṃ gahetvā ayyikāya adaṃsu. Sā tassa nāmaṃ gaṇhantī dabbatthambhe patitvā laddhajīvikattā ''dabbo''ti tassa nāmaṃ akāsi. Tena vuttaṃ ''dabboti tassa therassa nāma''nti.

Tassa sattavassikakāle satthā bhikkhusaṅghaparivuto mallaraṭṭhe cārikaṃ caramāno anupīyanigamaṃ patvā anupiyambavane viharati. Dabbakumāro satthāraṃ disvā saha dassaneneva paṣīditvā pabbajitukāmo hutvā ''ahaṃ dasabalassa santike pabbajissāmī''ti ayyikaṃ āpucchi. Sā ''sādhū tātā''ti dabbakumāraṃ ādāya satthu santikaṃ gantvā ''bhante, imaṃ kumāraṃ pabbājethā''ti āha. Satthā aññatarassa bhikkhuno saññaṃ adāsi ''bhikkhu imaṃ dārakaṃ pabbājehī''ti. So thero satthu vacanaṃ sutvā dabbakumāraṃ pabbājento tacapañcakakammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Pubbahetusampanno katābhinihāro paṭhamakesavaṭṭiyā voropanakkhaṇeṇeva sotāpattiphale patitṭhāsi, dutiyāya kesavaṭṭiyā oropiyamānāya sakadāgāmiphale, tatiyāya anāgāmiphale, sabbakesānaṃ pana oropanañca arahattaphalasacchikiriyā ca apacchā apure ahoṣi. Taṃ sandhāya vuttaṃ ''thero kira sattavassikova saṃvegaṃ labhitvā pabbajito khuraggeṇeva arahattaṃ pāpuṇīti veditabbo''ti.

Sāvakena pattabbanti yathupanissayaṃ tena tena sāvakena pattabbaṃ. Tisso vijjātiādi yathāsambhavavasena vuttaṃ. Guṇajātanti ''yañca kiñci sāvakena pattabba''nti napuṃsakaliṅgasambandhadassanatthaṃ vuttaṃ. Catūsu saccesu catūhi maggehi soḷasavidhassa kiccassa katattāti dukkhasamudayanirodhamaggasaṅkhātesu catūsu saccesu dukkhaṇiññā samudayappahānaṃ nirodhasacchikiriyā maggabhāvanāti ekekassa maggassa catunnaṃ catunnaṃ kiccānaṃ vasena soḷasavidhassa kiccassa katattā. Tato tato paṭikkamitvāti tato tato kiccato ārammaṇato ca paṭivattitvā. Silāpaṭṭaketi pāsāṇaphalake. Terasāpīti bhadduddesakasenāsanaggāhāpakabhaṇḍāgārikacīvarapaṭiggāhakacīvarabhājanakayā gubhājanakaphalabhājanakakhajjabhājanakaappamattakavissajjakasāṭhiyaggāhāpakap attaggāhāpakaārāmikapesakasāmaṇerapesakasammutīnaṃ vasena terasāpi sammutiyo dātuṃ vaṭṭanti.

382. Apisūti ettha sūti nipātamattaṃ, api-saddo aṭṭhānappayutto ''vikāle''ti imassa anantaraṃ daṭṭhabbo, vikālepi āgacchantīti attho. Jānantāti dūrabhāvaṃ jānantā. Evaṃ sabbapadesūti ettha katikasaṇṭhānādīnaṃ nānappakārattā tasmīṃ tasmīṃ vihāre katikavattādīni visum visum kathāpetīti veditabbaṃ. Sabbavihāresu ca

gamanamagge samappamāṇe katvā adhiṭṭhātīti vadanti. Ayañhi nimmitānaṃ dhammatāti aniyametvā nimmitānaṃ ayaṃ “ekasmiṃ bhāsamānasmi”ntiādi dhammatā. Tathā hi ye vaṇṇavayasaṃvāyavaparikkhākiriyāvisesādīhi niyamaṃ akatvā nimmitā honti, te aniyametvā nimmitattā iddhimatā sadisāva honti. Tānanisajjādīsu bhāsitatunhībāvādīsu vā yaṃ yaṃ iddhimā karoti, taṃ tadeva karonti. Sace pana nānappakāre kātukāmo hoti, keci paṭhamavaye, keci majjhimavaye, keci pacchimavaye, tathā dīghakese, upaḍḍhamuṇḍe, missakakese, upaḍḍharattacīvare, paṇḍukacīvare, padabhāṇadhammakathāsarabhaññaṇapañhapucchanapañhavissajjanacīvarasibbanadhovanādīni karonte, aparepi vā nānappakāre kātukāmo hoti, tena pādaḥkajjhānato vuṭṭhāya “ettakā bhikkhū paṭhamavayā hontū”tiādinā nayena parikammaṃ katvā puna samāpajjitvā vuṭṭhāya adhiṭṭhite adhiṭṭhānacittena saddhiṃ icchiticchitappakārāyeva honti. Avatthukavacanāṃ na hotīti nimmitānaṃ “ayaṃ mañco”tiādivacanāṃ avatthukaṃ na hoti sabbattha mañcapīṭhānaṃ sambhavato.

383. Ekacārikabhattanti atimanāpattā visuṃ tītikāya pāpetabbaṃ bhattaṃ. Taddhitavohārenāti cattāri parimāṇamassa catukkanti evaṃ taddhitavohārena. Odanassa pucchāya sādhakatamattā āha - “karaṇattheyeva karaṇavacana”nti, odanena karaṇabhūtena pucchanti vuttaṃ hoti. Ye ca odanena karaṇabhūtena pucchanti, tesāṃ pucchanākāradassanattāṃ “kiṃ, bhante, odanaṃ demāti pucchanti”ti vuttaṃ.

Bhavoti bhavitabbo. Asamannāharitvāti ābhogaṃ akatvā. Rattiṃ sammantayamānāti kañci kālaṃ supitvā vuṭṭhāya sammantayamānā. Rattiyañhi paṭhamayāmajjhimayāmesu supitvā pabuddhānaṃ ajjatanakālepi anajjatanābhimāno hoti, tasmā te “hiyyo”ti āhaṃsu. Ye pana rattiyaṃ kammappasutā jāgariyamanuyuttā honti, tesāṃ ajjatanābhimānoyeva, tasmā te “ajja”icceva voharanti, na “hiyyo”ti. Padhūpāyantāti punappunaṃ uppajjanakakodhavasena padhūpāyantā.

384. Dabba dabbāti dutiyo dabba-saddo paṇḍitādhivacanoti āha “dabbā paṇḍitā”ti. Evaṃ na nibbeṭhenti sambandho. Nibbeṭhenti attānaṃ dosato mocenti. Vuṭṭhānalakkhaṇaṃ maññaṃmānāti vuṭṭhānalakkhaṇanti maññaṃmānā. Na ghaṭiyatīti therassa susīlapaṭiññāya tassā dussīlapaṭiññāvacanaṃ na ghaṭiyatīti adhippāyo. Ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ parato āvi bhavissati. Nāsethāti setakaṃ datvā gihibhāvaṃ pāpethāti attho. Liṅganāsanā hettha adhippetā. Imameva ca dassetuṃ “tisso nāsanā”tiādi vuttaṃ. Ekakammādisaṃvāsassa akaraṇaṃ saṃvāsānāsanā. Daṇḍakammaṇāsanā nāma vālukādīni okiritvā yāva khamāpeti, tāva daṇḍakammavasena nikkaḍḍhanaṃ. Cara pire vinassāti nikkaḍḍhanākāradassanaṃ. Tattha carāti gaccha, apehīti vuttaṃ hoti. Pireti para amāmaka, amhākaṃ anajjhātikabhūtāti attho. Pireti hi para-saddena samānatthaṃ sambodhanavacanāṃ. Atha vā pireti “parato”ti iminā samānatthaṃ nipātapadaṃ, tasmā cara pireti parato gaccha, mā idha tiṭṭhāti attho. Vinassāti adassanaṃ gaccha.

Yasmā te bhikkhū attānaṃ appakāsetvā tīti, tasmā anuyuñjathāti imassa gavesatha jānāthāti attho vutto. Kārako hotīti “ayyenamhi dūsitā”ti paṭiññātattā tāya paṭiññāya yadi nāsītā, thero kārako hoti, sadosoti attho. Akārako hotīti tāya katapaṭiññaṃ anapekkhitvā yadi bhagavatā pakatidussīlabhāvaṃyeva sandhāya sā nāsītā, thero akārako hotīti adhippāyo. “Sakāya paṭiññāya nāsethā”ti vutte “ayyenamhi dūsitā”ti tāya katapaṭiññāya bhūtātā āpajjatīti āha - “bhante, tumhākaṃ vāde thero kārako

hoti sadoso''ti. Bhikkhuniṃ anuddhamseti, dukkaṭanti iminā mahāaṭṭhakathāvādo dassito. Musāvāde pācittiyanti vuttanti bhikkhuniṃ anuddhamsentassa musāvāde pācittiyanti vuttaṃ.

Tatrāti tesu dukkaṭapācittiyesu. Ito paṭṭhāya ''tasmā pācittiyameva yujjati''ti vacanapariyantam dvīsupi aṭṭhakathāsu adhippāyavibhāvanam. Tattha purimanayeti ''bhikkhuniṃ anuddhamseti, dukkaṭa''nti vuttaaṭṭhakathānaye. Dukkaṭameva yujjati kasmā vuttanti ce? Tattha kāraṇam dassento ''yathā''tiādimāha. Bhikkhuno bhikkhusmiṃ saṅghādisesoti bhikkhum amūlakena antimavatthunā anuddhamsentassa bhikkhuno saṅghādisesoti attho. Pacchimanayepi ''bhikkhuniṃ anuddhamsentassa musāvāde pācittiya''nti vuttaṃ. Kurundīnayepi musāvādattā pācittiyameva yujjati viśamvādapurekkhatāya pācittiyameva yujjati adhippāyo. Yadi evaṃ bhikkhum amūlakena antimavatthunā anuddhamsentassa akkosantassa ca musāvādattā pācittiyeneva bhavitabbanti ce? Tattha satipi musāvāde vacanappamāṇato saṅghādisesaomasavādapācittiyeha bhavitabbaṃ, na sampajānamusāvādapācittiyenāti dassetuṃ ''vacanappamāṇato''tiādimāha. Tattha vacanappamāṇatoti bhagavatā vuttaṃ pāṭivacanappamāṇato. Idāni taṃ vacanam dassetuṃ ''anuddhamsanādhippāyenā''tiādi vuttaṃ. Bhikkhusa pana bhikkhuniyā dukkaṭanti vacanam natthi bhikkhuniyā anuddhampane bhikkhuno dukkaṭanti vacanam natthi tathā pāṭiyam anāgatattā. Sampajānamusāvāde pācittiyanti vacanam natthi sāmaññato vuttaṃ sampajānamusāvādasikkhāpadaṃ dasseti.

Idāni dvīsupi aṭṭhakathāvādesu adhippāyam vibhāvetvā tesu pacchimavāde dosam dassetvā purimavādam paṭiṭṭhapetukāmo ācariyo ''tatra panā''tiādimāha. Tatrāti ''pācittiyameva yujjati''ti vuttavāde. Anuddhamsanādhippāye asati pācittiyanti iminā sampajānamusāvāde pācittiyassa okāsam dasseti. Viśamvādapācittiyam vuttanti sampajānamusāvāde pācittiyato viśamvādaṃ aṇṇameva pācittiyam vuttaṃ. Etehi nāsanā natthi sāmaññato vuttaṃ, imissā pana dukkaṭena nāsanā natthi adhippāyo. Yadi evaṃ kasmā naṃ bhagavā nāseti āha ''yasmā panā''tiādi.

385-386. Dūsitoti duṭṭhasaddassa kammāsāghanataṃ dasseti. Dūsayati param vināseti dūsako. Iminā ''dūsayati doso''ti dosasaddassa kattusāghanatā vuttā. Pakatibhāvam jahāpitoti dusasaddassa vikatiyam paṭhitattā vuttaṃ, pakatiyā sommabhāvam jahāpitoti attho, vikāramāpāditoti vuttaṃ hoti. Ākāranānattenāti dūsitākārassa dūsakākārassa ca nānattena. Anabhiraddhoti atuṭṭho. Yo pana atuṭṭho, so sukhito nāma na hoti āha ''na sukhito''ti. ''Ārādhito rājā''tiādisu pasāditoti atthasambhavato ''na vā pasādito''ti vuttaṃ. Khīlasaddo thaddhabhāvavacano kacavarapariyāyo ca hoti āha - ''cittathaddhabhāvacittakacavarasaṅkhātā paṭighakhīla''nti. Khīlayati tena cittaṃ thaddhabhāvam āpajjati khīlam, cittassa thaddhabhāvo. So ca atthato paṭighoyeva. Cittassa thaddhabhāvalakkaṇo hi paṭigho, tasmīṃ uppanne cittaṃ uklāpajātaṭṭhānam viya amanuññaṃ hoti, tasmā kacavarasadisattāpi paṭighova ''khīla''nti vutto. Tenāha ''paṭighakhīla''nti. Cittassa thaddhabhāvattā kacavarasadisattā ca paṭighoyeva khīlam paṭighakhīlam. Nappatitoti pītisukhādīhi na abhigato na anugato, na upetoti attho. Yo ca pītisukhādīhi anupagato, so tehi vajjito nāma hoti āha ''pītisukhādīhi vajjito''ti. Yo ca tehi vajjito, na so tena abhisāṇo nāma hoti āha ''na abhisāṇo''ti, pītisukhādīhi na patthaṇoti attho.

Yenāti yena kopena. Duṭṭhoti mātikāya āgatapadam dasseti, kupitoti padabhājane āgatapadam. Atthato ekattepi ubhinnaṃ padānam vasena ''ubhayampi''ti vuttaṃ.

Evam “tena ca kopena tena ca dosenā”ti imesaṃ padānaṃ vasena “dvīhi”ti vuttaṃ, atthato pana dosoyeva. So ca saṅkhārakkhandhapariyāpannoti āha “imehi dvīhi saṅkhārakkhandhameva dasseti”ti. “Anattamanatā anabhiraddhī”ti vacanehi domanassavedanāva vuttāti āha “imehi dvīhi vedanākkhandhaṃ dasseti”ti.

Yadā pana codakena adiṭṭhaṃ asutaṃ aparisaṅkitaṃ vā hoti, tadā amūlakaṃ nāma hoti āha “taṃ panassa...pe... codakavasena adhippeta”nti. Yadi cuditaḥkavasena adhippetaṃ siyā, amūlakaṃ nāma anajjhāpannanti padabhājanaṃ vadeyyāti adhippāyo. Yaṃ pārājikaṃ bhikkhuno anurūpesu ekūnavāsatiyā pārājikesu aññataraṃ. Padabhājane pana pāliyaṃ āgatāneva gahetvā “catunnaṃ aññatarenā”ti vuttaṃ. Etanti cuditakassa āpannānāpannattaṃ. Idhāti imasmiṃ sikkhāpade.

Tathevāti pasādasotena dibbasotena vāti imamatthaṃ atidisati. Sutvāva jānitabbato “sutaṭṭhāneyeva tiṭṭhati”ti vuttaṃ. Parisaṅkanaṃ parisaṅkitaṃ, diṭṭhānugataṃ parisaṅkitaṃ diṭṭhaparisaṅkitaṃ. Evaṃ sesesupi. Imesanti kattuatthe sāmivacanaṃ, imehīti attho. Karissanti vāti ettha vibhattipariṇāmaṃ katvā imeti yojetabbaṃ. Diṭṭhaṃ atthi samūlakaṃ, atthi amūlakanti idaṃ ajjhācārassa sabbhāvāsabbhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. Atthi saññāsamūlakaṃ, atthi saññāamūlakanti idaṃ pana diṭṭhasaññāya sabbhāvāsabbhāvaṃ sandhāya.

Samīpe ṭhatvāti dvādasahatthabbhantare samīpe ṭhatvāti vadantīti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Parato pana “dūtaṃ vā paṇṇaṃ vā sāsanaṃ pesetvā codentassa sīsaṃ na etī”ti parammukhācodanāya eva anāpattiyā vuttattā “samīpe ṭhatvā”ti idaṃ sammukhabhāvamattadassanattaṃ vuttanti amhākaṃ khanti. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ aṅgaṃ dassentena “cāvanādhippāyena sammukhācodanā”ti vuttaṃ, na ca sammukhabhāvo dvādasahatthabbhantareyevāti niyamo sakkā vatthūṃ. Vinayavinicchayañca patvā garukeyeva ṭhātabbanti vuttaṃ, tasmā upaparikkhitvā yuttataraṃ gahetabbaṃ. Codāpakasseva vācāya vācāya saṅghādisesoti āṇattassa vācāya vācāya codāpakassa saṅghādiseso. Mayāpi diṭṭhaṃ sutaṃ atthīti idaṃ āṇattassapi codakabhāvadassanattaṃ vuttaṃ, evaṃ pana avatvāpi “pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpannosī”ti idameva vacanaṃ parassa vacanaṃ viya akatvā anuddhaṃsanādhippāyena vadantassa saṅghādisesoyeva. Satipi pana anuddhaṃsanādhippāye “asukena evaṃ vutta”nti dassetvā vadantassa natthi saṅghādisesoti vadanti.

Sambahulā sambahule sambahulehi vatthūhi codentīti ettha sambahuleti bahuttaniddese kāraṇaṃ na dissati. Vatthucodakānaṃyeva hi ekānekavasena idaṃ catukkamāgataṃ, na cuditakassapi ekānekavasena. Tathā hi ekasseva cuditakassa vasena ekavatthuekakodakaekavatthunānācodakanānāvattuekakodakanānāvattunānācoda kappabhedāṃ idaṃ catukkamāgataṃ, teneva catutthacodanaṃ dassentenapi “imissā codanāya nānāvattūni nānācodakā”ti vuttaṃ, na pana “nānācuditakā”ti, tasmā “sambahule”ti bahuttaniddese kāraṇaṃ na dissati. Atha vā paṭhamaṃ tīsupi codanāsu ekattena cuditakaṃ niddisitvāpi idha bahuttana niddeso “na kevalaṃ ekasmiṃyeva cuditake codanā sambhavati, atha kho sambahulesupī”ti imamatthaṃ dassetuṃ kato.

Codetuṃ pana ko labhati, ko na labhatītiādi anuddhaṃsanādhippāyaṃ vināpi codanālakkaṇaṃ dassetuṃ vuttaṃ. Sīlasampannoti idaṃ dussīlassa vacanaṃ appamāṇanti adhippāyena vuttaṃ. Bhikkhunīnaṃ pana bhikkhuṃ codetuṃ

anissarattā “bhikkhunimevā”ti vuttaṃ. Satipi bhikkhunīnaṃ bhikkhūsu anissarabhāve tāhi katacodanāpi codanāruhataṃ codanāyevāti adhippāyena “pañcapi sahadhammikā labhanti”ti vuttaṃ. Bhikkhussa sutvā codetītiadinā codako yesaṃ sutvā codeti, tesampi vacanaṃ pamāṇamevāti sampañicchittatā tesam codanāpi ruhatevāti dassetuṃ thero suttaṃ nidassesī.

Dūtaṃ vā paṇṇaṃ vā sāsanaṃ vā pesetvāti “tvameveva gantvā codehī”ti dūtaṃ vā pesetvā yo taṃ codetuṃ sakkoti, tassa mukhasāsanaṃ vā paṇṇaṃ vā pesetvā. Sīsaṃ na etīti saṅghādiseso na hotīti adhippāyo. Kiñcāpi pāliyaṃ “codeti vā codāpeti vā”ti sāmāññato vuttattā dūtasāsanaṃdīhi codāpentassapi āpattiyevāti paññāyati, “sīsaṃ na etī”ti idaṃ pana aṭṭhakathācariyappamāṇena gahetabbaṃ. Samayenāti pakatiyā saddaṃ sutvā atthavijānanasamayena.

Garukānaṃ dvinnanti pārājikasāṅghādisesānaṃ. Avasesānaṃ vasenāti pañcalahukāpattīnaṃ vasena. “Natthi dinna”ntiadi dasavatthukā micchādiṭṭhi. “Antavā loko, anantavā loko”tiadinayappavattā diṭṭhi sassatucchedasaṅkhātānaṃ antaṃ gaṇhātīti antaggāhikā. Ājīvaheṭu paññattānaṃ channaṃ sikkhāpadānaṃ vasenāti ājīvaheṭu ājīvakāraṇā pāpiccho icchāpakato asantaṃ abhūtaṃ uttarimanussadhammaṃ ullapati, āpatti pārājikassa, ājīvaheṭu ājīvakāraṇā sañcarittaṃ samāpajjati, āpatti saṅghādisesassa, ājīvaheṭu ājīvakāraṇā yo te vihare vasati, so bhikkhu arahāti bhaṇati, paṭivijānantassa āpatti thullaccayassa, ājīvaheṭu ājīvakāraṇā bhikkhu paṇītabhojanāni agilāno attano atthāya viññāpetvā bhuñjati, āpatti pācittiyassa, ājīvaheṭu ājīvakāraṇā bhikkhunī paṇītabhojanāni agilānā attano atthāya viññāpetvā bhuñjati, āpatti pāṭidesanīyassa, ājīvaheṭu ājīvakāraṇā bhikkhu sūpaṃ vā odanaṃ vā agilāno attano atthāya viññāpetvā bhuñjati, āpatti dukkaṭassa, ājīvavipattipaccayā imā cha āpattiyo āpajjati evaṃ parivārapāliyaṃ dassitānaṃ channaṃ sikkhāpadānaṃ vasena. Diṭṭhivipattiājīvavipattihi codentopi tammūlikāya āpattiyā eva codeti.

“Kasmā maṃ na vandasi”ti pucchite “assamaṇosi asakyaputtiyosi”ti avandanakāraṇassa vuttattā antimavatthum ajjhāpanno na vanditabboti vadanti. Codetukāmatāya eva avanditvā attanā vattabbassa vuttamatthaṃ ṭhapetvā avandiyabhāve taṃ kāraṇaṃ na hotīti cūḷagaṇṭhipade majjhimagāṇṭhipade ca vuttaṃ. Antimavatthum ajjhāpannassa avandanīyesu avuttattā tena saddhiṃ sayantassa sahaseyyāpattiyā abhāvato tassa ca paṭiggahaṇassa ruhanato tadeva yuttataranti viññāyati. Kiñcāpi yāva so bhikkhubhāvaṃ paṭijānāti, tāva vanditabbo. Yadā pana “assamaṇomhī”ti paṭijānāti, tadā na vanditabboti ayamettha viseso veditabbo. Antimavatthum ajjhāpannassa hi bhikkhubhāvaṃ paṭijānantasseva bhikkhubhāvo, na tato paraṃ. Bhikkhubhāvaṃ appaṭijānanto hi anupasampannapakkaṃ bhajati. Yasmā āmisam dento attano icchitaṭṭhāneyeva deti, tasmā paṭipāṭiyā nisinnānaṃ yāgubhattādīni dentena ekassa codetukāmatāya adinnepi codanā nāma na hotīti āha “na tāvatā codanā hotī”ti.

Tiṃsānīti tiṃsa etesamatthīti tiṃsāni, tiṃsavantānīti attho, tiṃsādhikānīti vuttaṃ hoti. Guṇavacanattā taddhitalopaṃ katvā “tiṃsānī”ti vuttaṃ. Atha vā tiṃsa codanā adhikā etesūti tiṃsāni. Tasmim adhikamiti ḍakārapaccaye sati rūpamidaṃ daṭṭhabbaṃ. Navutānīti etthāpi eseva nayo.

Ubbāhikāya taṃ adhikaraṇaṃ vinicchinitabbanti ubbāhikāya sammatehi taṃ adhikaraṇaṃ vinicchinitabbaṃ. Alajjussannāya hi parisāya dasaṅgehi samannāgato bhikkhu ubbāhikāya sammannitabbo. “Sīlavā hoti pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasampanno”tiādinā samathakkhandhake vuttadasaṅgasampattiyaṃ samannāgatā dve tayo bhikkhū uccinitvā tattheva vuttāya ñattidutiyakammavācāya sammannitabbā. Evaṃ sammatehi pana tehi bhikkhūhi visuṃ vā nisīditvā tassāyeva vā parisāya “aññehi na kiñci kathetabba”nti sāvetaṃ taṃ adhikaraṇaṃ vinicchinitabbaṃ. Tumhākaṃti cuditaṃcodake sandhāya vuttaṃ.

Kimhīti kismiṃ vatthusmiṃ. Kimhi nampi na jānāsīti kimhi nanti vacanampi na jānāsi. Nāssa anuyogo dātabboti nāssa pucchā paṭipucchā dātabbā. “Dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahāyā”tiādivacanato “alajjīniggahatthāya...pe... paññatta”nti vuttaṃ. Ehitīti āgamissati. Diṭṭhasantānenāti diṭṭhasambandhena, diṭṭhaniyāmenāti vuttaṃ hoti. Vivādatthusaṅkhāte atthe paccatthikā atthappaccatthikā. Saññaṃ datvāti tesāṃ kathaṃ pacchinditvā attano vacanaṃ sādhetuṃ saññaṃ katvā. Asuddhasaññāya uppannattā “ananucchaviko”ti āha. Ekasambhogaparibhogāti idaṃ attano santikā tesāṃ mocanatthaṃ vuttaṃ, na pana tesāṃ aññaṃaññasambhoge yojanatthaṃ. Vinicchayo na kātabboti “amhākaṃ vacane aṭṭhātabbasabhāvā ete alajjino”ti jānantaṃ vinicchayo na kātabbo.

Viraddhaṃ hotīti attanā katadosappaṭicchādanatthaṃ kañci musāvādaṃ katvā viraddhaṃ hoti. Paṭiññaṃ na detīti sace mayā katadosaṃ vakkhāmi, mayhaṃ anuvattakā bhijjissantīti “kataṃ mayā”ti paṭiññaṃ na deti. Suddho hotūti tesāṃ vacanena suddho nāma hotu, tesāṃ vacanena ekadvevāramassa vinicchayo dātabboti adhippāyo. Tḥāne na tiṭṭhatīti lajjitṭṭhāne na tiṭṭhati. Vinicchayo na dātabboti alajjibhāvamāpannattā na dātabbo.

Amūlakampi samūlakampi mūlaṃ gahetvā vadantīti āha “dve mūlāni”ti. Kālena vakkhāmītiādisu eko ekaṃ okāsaṃ karetvā codento kālena vadati nāma. Saṅghamajjhe gaṇamajjhe salākaggayāguaggavitakkamāḷakabhikkhācāramaggaāsanasālādīsu upaṭṭhākehi parivāritakkaṇe vā codento akālena vadati nāma. Tacchena vadanto bhūtena vadati nāma. “Ambho mahallaka-parisāvacara-paṃsukūlika-dhammakathika-patirūpaṃ tava ida”nti vadanto pharusena vadati nāma. Kāraṇanissitaṃ pana katvā “bhante mahallakāttha, parisāvacarā paṃsukūlikā dhammakathikāttha, patirūpaṃ tumhākaṃ ida”nti vadanto saṇhena vadati nāma. Kāraṇanissitaṃ katvā vadanto atthasañhitena vadati nāma. Mettacitto vakkhāmi, no dosantaroti mettacittaṃ upaṭṭhāpetvā vakkhāmi, na duṭṭhacitto hutvā. Pannarasasu dhammesūti parisuddhakāyasamācāratā, parisuddhavadīsamācāratā, sabrahmacārīsu mettacittatā, bahussutatā, ubhinnaṃ pātimokkhānaṃ vitthārena svāgatasuvibhattasuppavattasuvinicchitatā, “kālena vakkhāmī”tiādinā vuttapañcadhammā, kāruṇṇatā, hitesitā, anukampatā, āpattivuṭṭhānatā, vinayapurekkhāratāti imesu pannarasasu dhammesu. Tattha kāruṇṇatāti kāruṇikabhāvo. Iminā karuṇā ca karuṇāpubbabhāgo ca dassito. Hitesitāti hitagavesanatā. Anukampatāti tena hitena saṃyojanā. Dvīhipi mettā ca mettāpubbabhāgo ca dassito. Āpattivuṭṭhānatāti āpattito vuṭṭhāpetvā suddhante patiṭṭhāpanā. Vatthuṃ codetvā sāretvā paṭiññaṃ āropetvā yathāpaṭiññāya

kammakaraṇaṃ vinayapurekkhāratā nāma. Sacce ca akuppe cāti vacīsacce ca akuppatāya ca. Cuditakena hi saccaṇca vattabbaṃ, kopo ca na kātabbo, neva attanā kujjhitabbo, na paro ghaṭṭetabboti attho.

Bhummapattiyāti bhumma vacane sampatte, bhummatthe idaṃ upayogavacananti vuttaṃ hoti. Adhikāriyanti etthāti adhikaraṇāni. Ke adhikāriyanti? Samathā. Kathaṃ adhikāriyanti? Samanavasena. Adhikaraṇaṃ samenti vūpasamentīti hi samathā. Atha vā samanattāya pavattamānehi samathehi adhikātabbānīti adhikaraṇāni. Yathā hi samanavasena samathānaṃ vivādādīsu adhikattubhāvo, evaṃ vivādādīnaṃ tehi adhikattabbatāpi. Tenāha “samathehi adhikaraṇīyatā”ti. Iminā adhikaraṇasaddassa kammaśādhanaṭṭā vuttā. Gāhanti “asukaṃ codessāmī”ti manasā codanāya gahaṇaṃ. Cetananti “codessāmī”ti uppannacetaṇaṃ. Akkhantinti cuditake uppannaṃ akkhantiṃ. Vohāranti codanāvasappattavacanaṃ. Paṇṇattinti codanāvasappavattanāmapaṇṇattiṃ. Attādānaṃ gahetvāti codanaṃ manasā gahetvā. Taṃ adhikaraṇanti taṃ gāhalakkhaṇaṃ adhikaraṇaṃ.

Tasmā paṇṇatti adhikaraṇanti aṭṭhakathāsu katasanniṭṭhānaṃ dassetvā idāni tampi na yuttanti dassetuṃ “taṃ paneta”ntiādimāha. Teti aṭṭhakathācariyā. Pārājikadhammoti pārājikāpatti. Accantaakusalattāti lokavajjabhāvato pārājikāpattiyā ekantaakusalattā. Yāya paṇṇattiyāti nāmapaṇṇattiṃ sandhāya vadati. Abhilāpenāti tasseva vevacanaṃ. Paññattoti vohāravasena kathito. Adhikaraṇe pavattattā ca adhikaraṇanti mañcatṭhesu mañcavohāro viya. Yasmā amūlakena codento cuditake puggale taṃ adhikaraṇaṃ natthīti sallakkheti, tasmā tassa vacanaṃ abhidheyyasuññanti āha “sabhāvato natthī”ti. Tañca kho idhevāti tañca yathāvuttapariyāyena paṇṇattiyā adhikaraṇabhāvo idheva imasmiṃyeva sikkhāpade. “Mātāpi puttena vivadatī”tiādinayappavattassa vivādassa adhikaraṇabhāvo na sambhavati samathehi anadhikaraṇīyattāti āha “idhekacco vivādo”ti.

Aṭṭhārasabhedakaravatthūnīti lakkhaṇavacanametam yathā “yadi me byādhitā daheyyuṃ, dātabbamidamosadha”nti, tasmā tesu aññataraññataraṃ nissāya uppanno vivādo “aṭṭhārasabhedakaravatthūni nissāya uppanno”ti vuccati. Anuvādoti upavadanā ceva codanā ca. Tattha upavadanā nāma akkoso. Pañcapi āpattikkhandhāti mātikāya āgatā pañca āpattikkhandhā. Sattāti teyeva pañca, vibhaṇge āgatā thullaccayadubbhāsītāpattiyo dveti satta. Kiccayatāti kattabbatā. Karaṇīyatāti tasseva vevacanaṃ. Ubhayenapi apalokaṇādisaṅghakammaṃyeva dasseti, tenāha “apalokanakamma”ntiādi.

Āpattādhikaraṇaṃ ṭhapetvā sesādhikaraṇehi codanāyeva natthīti āha “imasmiṃ panatthe...pe... āpattādhikaraṇameva adhippeta”nti. Sapadānukkamaniddesassāti padānaṃ anukkamena niddeso padānukkamaniddeso, padabhājanassetam adhivacanaṃ. Tena saha vattamānaṃ sapadānukkamaniddesaṃ, sikkhāpadaṃ, tassa padānukkamaniddesasahitassa sikkhāpadassāti attho, padabhājanasahitassāti vuttaṃ hoti.

Assāti kattuatthe sāmivacanaṃ, anenāti attho. Tenāha “etena codakenā”tiādi. Idhāgatesūti imasmiṃ sikkhāpade āgatesu. Aññatra āgatesūti ito aññatra omasavādādisikkhāpadapāliyaṃ āgatesu. Dussīloti nissīlo sīlavirahito. Pāpadhammoti dussīlattā eva hīnajiḥāsayaṭṭāya lāmakasabhāvo. Asucisaṅkassarasamācāroti aparisuddhakāyakammāditāya asuci hutvā saṅkāya saritabbasamācāro. Dussīlo hi kiñcideva asāruppaṃ disvā “idaṃ asukena kataṃ bhavissatī”ti paresaṃ āsaṅkanīyo

hoti, kenacideva vā karaṇīyena mantayante bhikkhū disvā “kacci nu kho ime mayā katakammaṃ jānitvā mantentī”ti attanoyeva saṅkāya saritabbasamācāro. Paṭicchannakammantoti lajjitabbatāya paṭicchādetabbakammanto. Assamaṇoti na samaṇo. Salākaggahaṇādīsu “ahampi samaṇo”ti micchāpaṭiñṇāya samaṇapaṭiñṇo. Aseṭṭhacāritāya abrahmacārī. Uposathādīsu “ahampi brahmacārī”ti micchāpaṭiñṇāya brahmacāripaṭiñṇo. Pūtinā kammena sīlavipattiyā anto anupaviṭṭhattā antopūti. Chadvārehi rāgādikilesānuvassanena tintattā avassuto. Sañjātarāgādikacavarattā sīlavantehi chaḍḍetabbattā ca kasambujāto.

Idha pāḷiyanti imasmiṃ sikkhāpade pāḷiyaṃ. Jeṭṭhabbatikoti kalidevīvataniyutto. Kalidevī kira sirīdeviyā jeṭṭhā, tasmā tassā vatadharo “jeṭṭhabbatiko”ti vuccati. Taṃ pana vataṃ samādiyivā pūrento sakalasarīre masiṃ makkhelvā kākapattāni muṭṭhiyaṃ katvā kalideviṃ phalake likhāpetvā taṃ kājakoṭiyaṃ bandhitvā thomento vicarati. Yadaggenāti yattakena. Tadaggenāti tattakena. No kappetiādi vematikabhāvadīpanatthameva vuttanti mahāpadumattherassa adhippāyo. Dutiyatthero pana “no kappeti, nassarati, pamuṭṭho”ti etehi vematikabhāvāvatthāya adīpanato añño vematikabhāvo, aññāni no kappanādīnīti catunnampi vibhāgena atthaṃ dasseti, tasmā tassa vādo yuttataroti pacchā vutto. Dassane vematiko hotīti puggale ñātepi tassa kiriyāya sammā adīṭṭhabhāvato cirakālātikkamato vā taṃ kiriyaṃ karonto “esa mayā diṭṭho vā, na vā”ti dassane vematiko hoti. Puggale vematiko hotīti tena katakamme ñātepi taṃ kammaṃ karontassa sammā adīṭṭhabhāvato kālantarabhāvato vā “tassa kammaṃ kārako ayaṃ vā, no”ti puggale vematiko hoti.

389. “Tajjanīyakammādisattavidhampi kammaṃ karissāmā”ti āpattiyā codentassa adhippāyo kammādhippāyo. “Āpattito vuṭṭhāpessāmī”ti adhippāyo vuṭṭhānādhippāyo. Anuddhamsentassāti iminā cāvanādhippāyaṃ dasseti. Akkosādhippāyena vadantassa pācittiyanti akkosādhippāyena sattahipi āpattikkhandhehi sammukhā vadantassa pācittiyaṃ. Dukkaṭanti akkosādhippāyena vadantassa dukkaṭaṃ.

“Evaṃ saṃvaddhā hi tassa bhagavato parisā yadidaṃ aññamaññavacanena aññamaññavuṭṭhāpanenā”ti vacanato kurundaṭṭhakathānayaṃ paṭiṭṭhapento “kurundiyaṃ panā”tiādimāha. Sabbatthevāti sabbaaṭṭhakathāsu. Yya-kāre sampatte re-kāro atikkanto nāma hotīti āha “re-kāre anatikkante”ti. Uposathassa ñattikammabhāvato ñattiyā samattāya uposatho kato nāma hotīti āha “yya-kāre sampatte na labbhatī”ti.

Idaṇcīdāñcāti “pāṇātipātaṃ adinnādāna”ntiādim. “Asuko ca asuko ca assamaṇo anupāsako”ti akkosādhippāyena parammukhā vadantassa dukkaṭaṃ, sammukhā vadantassa pana pācittiyameva. Yathā “asūriyaṃ passati kaññā”ti ettha “sūriyaṃ na passati kaññā”ti ayamattho labbhati, evaṃ “anokāsaṃ kārāpetvā”ti etthāpi “okāsaṃ akārāpetvā”ti ayamattho labbhatīti āha “yaṃ panā”tiādi. Yaṃ codeti, tassa upasampannoti saṅkhyūpagamaṇaṃ, tasmīṃ suddhasaññitā, yena pārājikena codeti, tassa diṭṭhādivasena amūlakatā, cāvanādhippāyena sammukhā codanā, tassa taṅkhaṇavijānananti imānettha pañca aṅgāni.

Paṭhamaduṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutiyaduṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā

391. Navame disvāti ajikāya vippaṭipajjantaṃ chagalakaṃ disvā. Mettiyaṃ bhikkhuninti tassā bhikkhunikālaṃ gahetvā bhūtapubbavohārena voharanti. Veḷuvaneyevāti therassa bhikkhācāvelaṃ aggahetvā tehi vuttabhattuddesavelaṃyeva sandhāya vuttaṃ. Kacci noti kacci nu. Etamatthaṃ ārocesunti aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kañcidesaṃ lesamattaṃ upādāya pārājikena dhammena anuddhaṃsitabhāvaṃ ārocesuṃ.

Aññabhāgassāti aññakoṭṭhāsassa, therassa manussajātibhikkhubhāvato aññassa tiracchānajātichagalakabhāvasaṅkhātassa koṭṭhāsassāti vuttaṃ hoti. Idanti sāmaññato napuṃsakaniddesena chagalakaṃ niddisati, idaṃ chagalakajātanti attho, ayaṃ chagalakoti vuttaṃ hoti. Adhikaraṇasaddāpekkho vā napuṃsakaniddeso, idaṃ chagalakasaṅkhātaṃ adhikaraṇanti vuttaṃ hoti. Aññabhāgoti yathāvuttatiracchānajātichagalakabhāvasaṅkhāto aññabhāgo, aññakoṭṭhāsoti attho. Assāti chagalakassa. “Aññabhāgasambandhī aññabhāgiya”nti paṭhamaviggahassa attho, “aññabhāgavantaṃ aññabhāgiya”nti dutiyaviggahassa. Dvīhipi viggahahehi aññabhāgiyanti chagalakova vutto. Tiracchānajātichagalakabhāvañca ṭhapetvā paramatthato visuṃ chagalake asatipi “paṭimāya sarīra”ntiādīsu viya abhedepi bhedakappanāya pavattalokavohāravasena “aññabhāgassa idaṃ, aññabhāgo vā assa atthi”ti vuttaṃ.

Idāni dvīhipi viggahahehi vuttamatthaṃ vitthāretvā dassento “yo hi so”tiādimāha. Soti so chagalako. Tassa “hoti”ti iminā sambandho. Tatoti tato manussajātito bhikkhubhāvato ca. So vā aññabhāgoti yathāvuttatiracchānajātichagalakabhāvasaṅkhāto aññabhāgo. Assāti chagalakassa. So chagalako aññabhāgiyasaṅkhātaṃ labhatīti yojetabbaṃ. “Adhikaraṇanti ādhāro, vatthu adhiṭṭhāna”nti heṭṭhā vuttamatthaṃ sarūpato dassetuṃ “yasmā cā”tiādimāha. Tesanti mettiyabhūmajānaṃ. Imanti chagalakaṃ. Nāmakaraṇasaññāyāti nāmakaraṇasaṅkhātāya saññāya so chagalako adhikaraṇanti veditabboti yojetabbaṃ. Tañhi sandhāyāti “avassaṃ tumhehi leso oḍḍito, kiṃ vadatha, kiṃ passitthā”ti anuyuttehi tehi bhikkhūhi “chagalakassa vipaṭipattiṃ disvā dabbassa nāmaṃ tassa karimhā”ti vuttattā tassa nāmakaraṇasaññāya adhiṭṭhānabhūtaṃ taṃ chagalakaṃ sandhāya. Te bhikkhūti te anuyuñjakā bhikkhū. Āpattilesampi puggalasmimyeva āropetvā vuttattā “puggalānaṃyeva lesā”ti vuttaṃ. Padabhājane pana...pe... veditabbanti iminā nāmakaraṇasaññāya ādhārabhūtassa chagalakasaṅkhātassa adhikaraṇassa avacane kāraṇaṃ vuttaṃ.

393. “Aññabhāgiyassa adhikaraṇassā”ti ettha pālīāgataadhikaraṇasaddapatirūpakaṃ aññaṃ adhikaraṇasaddaṃ pālīāgatataaññasādhāraṇatāya ubhayapadatthaṃ uddharitvā “adhikaraṇaṃ nāma cattāri adhikaraṇāni”ti vuttaṃ. Atthuddhāravasena hi atthaṃ dassentena pālīyaṃ āgatasaddapatirūpako añño saddo ubhayapadattho uddharitabbo, na ca aññaṃ uddharitvā aññassa attho vattabbo, tasmā pālīāgataadhikaraṇasaddapatirūpako aññoyeva ubhayapadatthasādhāraṇo adhikaraṇasaddo uddhaṭoti daṭṭhabbaṃ. Tenevāha “adhikaraṇanti vacanasāmaññato atthuddhāravasena pavattāni cattāri adhikaraṇāni”ti. Yā ca sā avasāne...pe... codanā vuttāti bhikkhu saṅghādisesaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hoti, saṅghādisese saṅghādisesadiṭṭhī hoti, tañce pārājikena codetītiādicodanaṃ sandhāya vadati.

Methunavītikkaṃpattiyo vatthuto sabhāgā, itarāsaṃ pana adinnādānādiāpattīnaṃ samānepi pārājikāpattibhāve vatthuto visabhāgāti āha

“sabhāgavisabhāgavatthuto”ti. Sabhāvasarikkhāsarikkhato sabhāvena sadisāsadisabhāvato. Paṭhamapārājikañhi paṭhamapārājikāpattiya methunarāgena sabhāvato sadisaṃ, dosasampayuttamanussaviggahena asadisāṃ. Nanu ca “āpattādhikaraṇaṃ āpattādhikaraṇassa siyā tabbhāgiyaṃ, siyā aññabhāgiya”nti vuttattā uddesānukkamena tabbhāgiyataṃ aniddisitvā aññabhāgiyatā paṭhamāṃ kasmā niddiṭṭhāti āha “ādito paṭṭhāyā”tiādi. Vuttanayenevāti “sabhāgavisabhāgavatthuto”tiādinā vuttanayena.

“Saṅghakammāni nissāya uppanna”nti vuttattā saṅghakammato kiccādhikaraṇaṃ viyaṃ viya dissatīti āha “kiṃ panā”tiādi. “Kiccameva kiccādhikaraṇa”nti vuttattā “saṅghakammānamevetāṃ adhivacana”nti vuttaṃ. Yadi evaṃ “saṅghakammāni nissāya uppanna”nti kasmā vuttanti āha “evaṃ santevī”tiādi. Tassa tassa saṅghakammassa bhagavatā vuttaṃ itikattabbatālakkaṇaṃyeva tato saṅghakammassa nipphajjanato phalūpacārena saṅghakammanti vattabbataṃ arahatīti āha “yaṃ kammalakkhaṇaṃ manasi karoti, taṃ nissāya upajjanato”ti. Parivāsādisaṅghakammaṃ nissāya mānattādīnaṃ upajjanato ukkhepanīyakammasīmāsammunikammādīni issāya osāraṇasīmāsamūhananādikammānaṃ upajjanato ca “purimaṃ purimaṃ saṅghakamma”ntiādi vuttaṃ.

395-400. Savatthukaṃ katvāti puggalādhiṭṭhānaṃ katvā. Dīghādinoti dīgharassakāḷaodātādino. Diṭṭhādinoti diṭṭhasutādino. Lohapattasadisoti ayopattasadisoti. Aṅgāni paṭhamaduṭṭhadose vuttasadisāni, idha pana kañcidesaṃ lesamattaṃ upādiyaṇā adhikā.

Dutiyaduṭṭhadosaikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Paṭhamasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā

410. Dasame ye dubbalā honti appathāmā, na sakkonti araññakādīni sevantā dukkhassantaṃ kātuṃ, te sandhāyāha “bahūnaṃ kulaputtānaṃ maggantarāyāya saṃvattanti”ti. Adhivāsanakhantisampannoti “khamo hoti sītassā”tiādinā vuttasītuṇhādisahanalakkhaṇāya khantiyā samannāgato. Byañjanapadameva paramaṃ assāti padaparamo. Yassa hi puggalassa bahumpi suṇato bahumpi bhaṇato bahumpi dhārayato bahumpi vācayato na tāya jātiyā dhammābhisamayo hoti, ayaṃ “padaparamo”ti vuccati. Abhisambhuṇṭvāti nipphādetvā. Nābhisambhuṇṭīti na sampādeti, araññavāsaṃ sampādetuṃ na sakkotīti vuttaṃ hoti. Dhammato apetaṃ uddhammaṃ. Asabbaññū assāti tesāṃ anurūpassa ajānanato asabbaññū bhaveyya. “Na, bhikkhave, asenāsanikena vassaṃ upagantabba”nti vacanato “cattāro pana...pe... paṭikkhittamevā”ti vuttaṃ. Idameva vacanaṃ sandhāya pāḷiyampi “aṭṭha māse kho mayā devadatta rukkhamaḷasenāsaṇaṃ anuññāta”nti vuttaṃ.

Tīhi koṭṭhīti tīhi ākārehi, tīhi kāraṇehīti attho. Tadubhayavimuttaparisaṅkitanti diṭṭhaṃ sutanti idaṃ ubhayaṃ anissāya “kiṃ nu kho idaṃ bhikkhuṃ uddissa vadhitvā sampādita”nti kevalameva parisaṅkitaṃ. Macchabandhanaṃ jālaṃ, vāgurā migabandhanī. Kappatīti yadi tesāṃ vacanena āsaṅkā upacchinnā hoti, vaṭṭati. Pavattamaṃsanti vikkāyikamaṃsaṃ. Maṅgalādīnanti ādi-saddena āhunapāhunādike saṅgaṇhāti. Bhikkhūnaṃyeva atthāyāti ettha aṭṭhānappayutto eva-saddo, bhikkhūnaṃ atthāya akatamevāti sambandhitabbaṃ. Tasmā “bhikkhūnaṃca dassāma, maṅgalādīnaṃca atthāya bhavissati”ti missetvā katampi na vaṭṭatīti

veditabbam. Keci pana “bhikkhūnaṃyevāti avadhāraṇena bhikkhūnañca aññesañca atthāya kataṃ vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na sundaram. Yattha ca nibbematiko hotīti bhikkhūnaṃ atthāya katepi sabbena sabbam parisankhitābhāvamāha. Tamevattham āvikātuṃ “sace panā”tiādi vuttam. Itaresaṃ vaṭṭatīti ajānantānaṃ vaṭṭati, jānato evettha āpatti hotīti. Teyevāti ye uddissa kataṃ, teyeva.

Uddisakatamaṃsaparibhogato akappiyamaṃsaparibhogassa visesaṃ dassetuṃ “akappiyamaṃsaṃ panā”tiādi vuttam. Purimasmim sacittakā āpatti, itarasmim acittakā. Tenāha “akappiyamaṃsaṃ ajānitvā bhuñjantassapi āpattiyevā”ti. “Paribhogakāle pucchitvā paribhuñjissāmīti vā gahetvā pucchitvā paribhuñjitabba”nti vacanato akappiyamaṃsaṃ ajānitvā gaṇhantassa paṭiggahaṇena anāpatti siyā. Ajānitvāpi bhuñjantasseva hi āpatti vuttā. Vattanti vadantīti iminā āpatti natthīti dasseti.

Sallekhā vutti etesanti sallekhavuttino. Bāhulikoti ekassa la-kārassa lopam katvā vuttam. Kappanti āyukappam. Saṅghabhedako hi ekaṃ kappam asītibhāge katvā tato ekabhāgamattaṃ kalam niraye tiṭṭheyyāti āyukappam sandhāya “kappam nirayamhi paccatī”ti vuttam. Kappaṭṭhakathāyaṃ pana “saṅṭhahante hi kappe kappavemajjhe vā saṅghabhedam katvā kappavināseyeva muccati. Sacepi hi sve kappo vinassissatīti ajja saṅghabhedam karoti, sveva muccati, ekadivasameva niraye paccatī”ti vuttam. Tatthāpi kappavināseyevāti āyukappavināseyevāti atthe sati natthi virodho. Saṅṭhahanteti idampi “sve vinassissatī”ti viya abhūtaparikappanavasena vuttam. “Ekadivasameva niraye paccatī”ti etthāpi tato param kappābhāve āyukappassapi abhāvatoti avirodhato atthayojanā daṭṭhabbā. Brahmaṃ puññanti seṭṭham puññaṃ. Kappam saggamhi modatīti etthāpi āyukappameva.

411. Laddhinānāsaṃvāsakenāti bhāvappadhānoyaṃ niddeso, laddhinānāsaṃvāsakabhāvenāti attho. Kammanānāsaṃvāsakenāti etthāpi eseva nayo. Aññathā nānāsaṃvāsakena sahitassa samānasaṃvāsakassapi saṅghassa asamānasaṃvāsakattaṃ āpajjeyya. Tattha laddhinānāsaṃvāsako nāma ukkhittānuvattako. So hi attano laddhiyā nānāsaṃvāsako jātoti “laddhinānāsaṃvāsako”ti vuccati. Kammanānāsaṃvāsako nāma ukkhepanīyakammakato. So hi ukkhepanīyakammavasena nānāsaṃvāsako hotīti “kammanānāsaṃvāsako”ti vuccati. Virahitoti vimutto. Kāyasāmaggīdānaṃ tesu tesu saṅghakammesu hatthapāsūpagamanavasena veditabbam.

“Bhedāya parakkameyyā”ti visuṃ vuttattā bhedanasaṃvattanikassa adhikaraṇassa samādāya paggaṇhato pubbepi pakkhapariyesanādivasena saṅghabhedāya parakkamantassa samanubhāsanakammaṃ kātābanti veditabbam. Imāni vatthūnīti aṭṭhārasa bhedakaravattūni. Kammenāti apalokanādīsu catūsu kammesu aññatarena kammena. Uddesenāti pañcasu pātimokkhuddesesu aññatarena uddesena. Vohārenāti tāhi tāhi upapattīhi “adhammaṃ dhammo”tiādiatṭhārasabhedakaravattudīpakena vohārena. Anussāvanāyāti “nanu tumhe jānātha mayham uccākulā pabbajitabhāvaṃ bahussutabhāvañca, mādiso nāma uddhammaṃ ubbinayaṃ satthusāsaṇaṃ gāheyyāti cittampi uppādetuṃ tumhākaṃ yuttam, kiṃ mayham avīci nīluppalavanaṃ viya sītaḷo, kimahaṃ apāyato na bhāyāmī”tiādinā nayena kaṇṇamūle vacībhedaṃ katvā anussāvanena. Salākaggāhenāti evaṃ anussāvetvā tesam cittaṃ upatthambhetvā anivattidhamme katvā “gaṇhatha imaṃ salāka”nti salākaggāhena. Pañcahi kāraṇehi saṅghabhedo hotīti ettha kammameva uddeso vā saṅghabhede padhānakāraṇanti veditabbam.

Vohārānussāvanasālākaggāhā pana pubbabhāgā. Aṭṭhārasavatthudīpanavasaena hi voharantena tattha rucijananatthaṃ anussāvetvā salākāya gahitāyapi abhinnova hoti saṅgho. Yadā pana evaṃ cattāro vā atirekā vā salākaṃ gahetvā āveṇikakammaṃ vā uddesaṃ vā karonti, tadā saṅgho bhinno nāma hoti. Abbhussitanti abbhuggataṃ. Accheyyāti vihareyya, pavattheyyāti attho.

“Lajjī rakkhissatī”ti vacanato āpattibhayena ārocanam lajjīnamyeva bhāroti āha “lajjīhi bhikkhūhī”ti. Alajjissapi anārocentassa āpattiyeva “ye passanti, ye suṇanti”ti vacanato. Samāgacchatūti ekī bhavatu. Ekībhāvo ca samānaladdhivasena hotīti āha “ekaladdhiko hotū”ti. Sampattiyāti sīlādisampattiyā. Paṭinissajjantassa anāpattibhāvato “sotthibhāvo tassa bhikkhuno”ti vuttaṃ. Appaṭinissajjato dukkaṭanti visum visum vadantānaṃ gaṇanāya dukkaṭaṃ. Pahontenāti gantum samatthena agilānena. Saṅghabhedassa garukabhāvato avassaṃ kattabbatādassanattam “dūrepi bhāroyevā”ti vuttaṃ, āpatti pana addhayaṃjanabbhantare gantum samatthassa agilānasseva veditabbā.

416. Asamanubhāsantassāti kammakārake kattuniddesoti āha “asamanubhāsiyamānassā”ti. Tatiyakammavācāya paṭinissajjanto ñattiyā dukkaṭam dvīhi kammavācāhi thullaccaye ca āpajjatiyevāti āha “paṭinissajjantassa saṅghādisesena anāpattī”ti. Assāti devadattassa. Katena bhavitabbanti samanubhāsanakammena katena bhavitabbaṃ. Attano rucimattena vadeyyātiādikammikattā appaṭinissajjantassapi anāpattīti adhippāyena vadeyya. Apaññatte sikkhāpade samanubhāsanakammasseva abhāvato “na hi paññattaṃ sikkhāpadaṃ vītikkamantassā”ti vuttaṃ. Sikkhāpadaṃ paññapenteneva hi samanubhāsanakammaṃ anuññātaṃ. Uddissa anuññātati “anujānāmi, bhikkhave, romanthakassa romanthana”ntiādiṃ uddissa anuññātaṃ sandhāya vadanti. Anāpattiyanti anāpattivāre. Āpattiṃ ropetabboti anissajjanapaccayā āpannapācittiyāpattiṃ ukkhepanīyakammakaraṇatthaṃ āropetabboti attho.

Āpattiyeva na jātāti saṅghādisesāpatti na jātāyevāti attho. Sā panesāti sā pana esā anāpatti. Tivaṅgikanti kāyavācācittavasena tivaṅgikaṃ, kāyavācācittato samuṭṭhātīti vuttaṃ hoti. “Nappaṭinissajjāmī”ti saññāya abhāvena muccanato saññāvimokkhaṃ. Sacittakanti “nappaṭinissajjāmī”ti jānanacittena sacittakaṃ. Bhedāya parakkamanaṃ, dhammakammena samanubhāsaṃ, kammavācāpariyosānaṃ, appaṭinissajjananti imānettha cattāri aṅgāni.

Paṭhamasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dutiyasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā

417-418. Ekādasame yaṃ vacanaṃ samaggepi vagge avayavabhūte karoti bhindati, taṃ kalahakārakavacanaṃ idha vagganti vuccatīti āha “vaggaṃ asāmaggipakkhiyavacanaṃ vadanti”ti. Asāmaggipakkhe bhavā asāmaggipakkhiyā, kalahakā. Tesaṃ vacanaṃ asāmaggipakkhiyavacanaṃ, asāmaggipakkhe vā bhavaṃ vacanaṃ asāmaggipakkhiyavacanaṃ. Yasmā ubbāhikādikammaṃ bahūnampi kātuṃ vaṭṭati, tasmā “na hi saṅgho saṅghassa kammaṃ karotī”ti idaṃ niggahavasena kattabbakammaṃ sandhāya vuttanti veditabbaṃ. Aṅgāni panettha bhedāya parakkamanaṃ pahāya anuvattanaṃ pakkhipitvā heṭṭhā vuttasadisāneva.

Dutiyasaṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā

424. Dvādasame vambhanavacananti garahavacanam. Apasādetukāmoti khipitukāmo, tajjetukāmo vā, ghaṭṭetukāmoti vuttaṃ hoti. Saṭasaddo patitasaddena samānattho. Visesanassa ca paranipātaṃ katvā tiṇakatṭhapaṇṇasaṭanti vuttanti āha “tattha tattha patitaṃ tiṇakatṭhapaṇṇa”nti. Kenāpīti vātasadisena nadīsadisena ca kenāpi.

425-426. Vattum asakkuṇeyyoti kismiñci vuccamāne asahanato ovaditum asakkuṇeyyo. Dukkhaṃ vaco etasmiṃ vippaṭikūlaggāhe vipaccanīkavāde anādare puggaleti dubbaco. Tenāha “dukkhena kicchena vaditabbo”tiādi. Dubbacabhāvakaraṇīyehīti dubbacabhāvakārakehi. Kattuatthe anīyasaddo daṭṭhabbo. Tenevāha “ye dhammā dubbacaṃ puggalaṃ karontī”tiādi. Pāpikā icchā etassāti pāpiccho, tassa bhāvo pāpicchatā, asantagūṇasambhāvanatā paṭiggahaṇe ca amattaññutā pāpicchatāti veditabbā. Attukkaṃsakā ca te paravambhakā cāti attukkaṃsakaparavambhakā. Ye attānaṃ ukkaṃsanti ukkhipanti ucce ṭhāne ṭhapenti, parañca vambhenti garahanti nīce ṭhāne ṭhapenti, tesametaṃ adhivacanam. Tesam bhāvo attukkaṃsakaparavambhakatā. Kujjhanasīlo kodhano, tassa bhāvo kodhanatā. Kujjhanalakkhaṇassa kodhassetam adhivacanam.

Pubbakāle kodho, aparakāle upanāhoti āha “kodhahetu upanāhitā”ti. Tattha upanahanasīlo, upanāho vā etassa atthīti upanāhī, tassa bhāvo upanāhitā. Punappunaṃ cittapariyonaddhalakkhaṇassa kodhassevetam adhivacanam. Sakiñhi uppanno kodho kodhoyeva, tatuttari upanāho. Abhisāṅgoti dummocanīyo balavaupanāho. So assa atthīti abhisāṅgī, tassa bhāvo abhisāṅgitā. Dummocanīyassa balavaupanāhassetam adhivacanam. Codakaṃ paṭippharaṇatāti codakassa paṭiviruddhena paccanīkena hutvā avaṭṭhānam. Codakaṃ apasādanatāti “kiṃ nu kho tuyhaṃ bālassa abyattassa bhaṇitena, tvampi nāma bhaṇitabbaṃ maññissasī”ti evaṃ codakassa ghaṭṭanā. Codakassa paccāropanatāti “tvampi khosi itthannāmaṃ āpattiṃ āpanno, taṃ tāva paṭikarohī”ti evaṃ codakassa upari paṭiāropanatā.

Aññena aññaṃ paṭicaraṇatāti aññena kāraṇena, vacanena vā aññassa kāraṇassa, vacanassa vā paṭicchādanavasena caraṇatā. Paṭicchādanattho eva vā carasaddo anekatthattā dhātūnanti paṭicchādanatāti attho. Tāya samannāgato hi puggalo yaṃ codakena dosavibhāvanakāraṇam, vacanam vā vuttaṃ, taṃ tato aññeneva codanāya amūlikabhāvadīpanena kāraṇena, tadatthabodhakena vacanena vā paṭicchādeti. “Āpattiṃ āpannosī”ti vutte “ko āpanno, kiṃ āpanno, kismiṃ āpanno, kaṃ bhaṇatha, kiṃ bhaṇathā”ti vā vatvā “evarūpaṃ kiñci tayā diṭṭha”nti vutte “na suṇāmī”ti sotaṃ vā upanāmetvā vikkhepaṃ karontopi aññenaññaṃ paṭicchādeti. “Itthannāmaṃ āpattiṃ āpannosī”ti puṭṭhe “pāṭaliputtaṃ gatomhī”ti vatvā puna “na tava pāṭaliputtagamanam pucchāma, āpattiṃ pucchāmā”ti vutte tato “rājagahaṃ gatomhī”ti vatvā “rājagahaṃ vā yāhi brāhmaṇagahaṃ vā, āpattiṃ āpannosī”ti vutte “tattha me sūkaramaṃsam laddha”ntiādīni vatvā bahiddhā kathāvikkhipanampi atthato aññenaññaṃ paṭicaraṇamevāti visum na gahitaṃ.

Apadānenāti attano cariyāya. Apadīyanti hi dosā etena dakkhiyanti, luyanti chijjantīti vā apadānam, sattānam sammā micchā vā vattappayogo. Na sampāyanatāti “āvuso, tvaṃ kuhiṃ vasasi, kaṃ nissāya vasasī”ti vā “yaṃ tvaṃ vadesi ‘mayā esa āpattiṃ āpajjanto diṭṭho’ti, tvaṃ tasmim samaye kiṃ karosi, ayaṃ kiṃ karoti, kattha ca tvaṃ ahosi, kattha aya”nti vā ādinā nayena cariyaṃ puṭṭhena sampādetvā akathanam.

Makkhipaḷāsītāti ettha paraguṇamakkhanalakkhaṇo makkho, so etassa atthīti makkhī. Tādiso puggalo agāriyo anagāriyo vā samāno paresaṃ sukatakaraṇaṃ vināseti. Agāriyopi hi kenaci anukampakena daliddo samāno uccaṭṭhāne ṭhapito, aparena samayena “kiṃ tayā mayhaṃ kata”nti tassa sukatakaraṇaṃ vināseti. Anagāriyopi sāmaṇerakālato pabhuti ācariyena vā upajjhāyena vā catūhi paccayehi uddesaparipucchādīhi ca anuggahetvā dhammakathānayaapakaraṇakosallādīni sikkhāpito, aparena samayena rājarājamahāmattādīhi sakkato garukato ācariyupajjhāyesu acittikato caramāno “ayaṃ amhehi daharakāle eva anuggahito saṃvaddhito ca, atha ca panidāni nissineho jāto”ti vuccamāno “kiṃ mayhaṃ tumhehi kata”nti tesaṃ sukatakaraṇaṃ vināseti.

“Bahussutepi puggale ajjhottharivā īdisassa ceva bahussutassa aniyatā gati, tava vā mama vā ko viseso”tiādīnā nayena uppajjamāno yugaggāhalakkhaṇo paḷāso. So paraguṇehi attano guṇānaṃ samakaraṇaraso. Tathā hesa paresaṃ guṇe ḍaṃsitvā viya attano guṇehi same karotīti paḷāsoti vuccati, so etassa atthīti paḷāsī. Makkhī ca paḷāsī ca makkhipaḷāsino, tesaṃ bhāvo makkhipaḷāsītā. Atthato pana makkho ceva paḷāso ca.

Issati parasampattiṃ na sahatīti issukī. Maccharāyati attano sampattiṃ nigūhati, paresaṃ sādharmaṇabhāvaṃ na sahati, maccheraṃ vā etassa atthīti maccharī. Saṭhayati na sammā bhāsatīti saṭho, attano avijjamānaguṇappakāsanalakkhaṇena sāṭheyena samannāgato kerāṭikapuggalo. Kerāṭiko ca ānandamaccho viya hoti. Ānandamaccho nāma kira macchānaṃ naṅguṭṭhaṃ dasseti, sappānaṃ sīsaṃ “tumhehi sadiso aha”nti jānāpetuṃ, evameva kerāṭiko puggalo yaṃ yaṃ suttantikaṃ vā ābhidhammikaṃ vā upasaṅkamati, taṃ taṃ evaṃ vadati “ahaṃ tumhākaṃ antevāsī, tumhe mayhaṃ anukampakā, nāhaṃ tumhe muñcāmī”ti “evamete ‘sagāravo ayaṃ amhesu sappatisso’ti maññissantī”ti. Sāṭheyena hi samannāgatassa puggalassa asantaḡuṇasambhāvanena cittānurūpakiriyāviharato “evaṃcitto evaṃkiriyo”ti duviññeyyattā kucchim vā piṭṭhim vā jānituṃ na sakkā. Yato so -

“Vāmena sūkaro hoti, dakkhiṇena ajāmigo;
Sarena nelako hoti, visāṇena jaraggavo”ti. -

Evaṃ vuttayakkhasūkarasadiso hoti. Katapāpapaṭicchādanalakkhaṇā māyā, sā assa atthīti māyāvī.

Thambhasamaṅgitāya thaddho.

Vātabharitabhastāsadisathaddhabhāvapaggahitasiraanivātavuttikārakaroti thambho. Yena samannāgato puggalo gilītaṅgalasadiṣo viya ajagaro, vātabharitabhastā viya ca thaddho hutvā garuṭṭhāniye disvā onamitumpi na icchati, pariyanteneva carati. Abbhunnatilakkhaṇo atimāno, so etassa atthīti atimānī.

Sam attano diṭṭhim parāmasati sabhāvaṃ atikkamivā parato āmasatīti sandiṭṭhiparāmāsī. Ādhānaṃ gaṇhātīti ādhānaggāhī. “Ādhāna”nti daḷhaṃ vuccati, daḷhaggāhīti attho. Yuttaṃ kāraṇaṃ disvāva laddhim paṭinissajjātīti paṭinissaggī, dukkhena kicchena kasirena bahumpi kāraṇaṃ dassetvā na sakkā paṭinissaggiṃ kātunti duppaṭinissaggī, yo attano diṭṭhim “idameva sacca”nti daḷhaṃ gaṇhitvā api buddhādīhi kāraṇaṃ dassetvā vuccamāno na paṭinissajjati, tassetam adhivacanaṃ. Tādiso hi puggalo yaṃ yadeva dhammaṃ vā adhammaṃ vā suṇāti, taṃ sabbaṃ

“evaṃ amhākaṃ ācariyehi kathitaṃ, evaṃ amhehi suta”nti kummova aṅgāni sake kapāle antoyeva samodahati. Yathā hi kacchapo attano pādādi ke aṅge kenaci ghaṭṭite sabbāni aṅgāni attano kapāleyeva samodahati, na bahi nīharati, evamayampi “na sundaro tava gāho, chaḍḍehi na”nti vutto taṃ na vissajjeti, antoyeva attano hadaye eva ṭhapetvā vicarati. Yathā kumbhīlā gahitaṃ na paṭinissajjanti, evaṃ kumbhīlaggāhaṃ gaṇhāti, na vissajjeti. Makkhipaḷāsītādiyugaḷattayena dassite makkhapaḷāsādayo cha dhamme viṣuṃ viṣuṃ gahetvā “ekūnavīsati dhammā”ti vuttaṃ. Anumānasuttaṭṭhakathāyaṃ pana makkhapaḷāsādayopi yugaḷavasena ekaṃ katvā “soḷasa dhammā”ti vuttaṃ.

Pakārehi āvahanam padakkhiṇam, tato padakkhiṇato gahaṇasīlo padakkhiṇaggāhī, na padakkhiṇaggāhī appadakkhiṇaggāhī. Yo vuccamāno “tumhe maṃ kasmā vadatha, ahaṃ attano kappiyākkapiyaṃ sāvajjānavajjaṃ atthānatthaṃ jānāmī”ti vadati, ayaṃ anusāsaniṃ padakkhiṇato na gaṇhāti, vāmatova gaṇhāti, tasmā “appadakkhiṇaggāhī”ti vuccati, tenāha “yathānusiṭṭha”ntiādi.

Uddeseti pātimokkhuddese. Atha sabbāneva sikkhāpadāni kathaṃ pātimokkhuddesapariyāpannānīti āha “yassa siyā āpatti, so āvikareyyāti evaṃ saṅgahitattā”ti. “Yassa siyā āpatti”ti hi iminā sabbāpi āpattiyo nidānuddese saṅgahitāyeva honti. Pañcahi sahadhammikehi sikkhitabbattāti labbhamānavasena vuttaṃ. Sahadhammikenā sahakāraṇenāti attho daṭṭhabbo. “Vacanāyā”ti nissakke sampadānavacananti āha “tato mama vacanato”ti. Aṅgāni cettha paṭhamasaṅghabhedasadisāni. Ayaṃ pana viṣeso - yathā tattha bhedāya parakkamanam, evaṃ idha avacanīyakaraṇatā daṭṭhabbā.

Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā

431. Terasame kīṭāgirīti tassa nigamassa nāmaṃ. Tañhi sandhāya parato “na assajipunabbasukehi bhikkhūhi kīṭāgiriṃ vattabba”nti vuttaṃ. Tena pana yogato so janapadopi “kīṭāgiri”icceva saṅkhyam gatoti āha “evaṃnāmake janapade”ti. Āvāse niyuttā āvāsikā, nibaddhavāsino. Te akataṃ senāsanaṃ karonti, jiṇṇam paṭisaṅkharonti, kate issarā honti. Tenāha “so yesaṃ āyatto...pe... te āvāsikā”ti. Nivāso nivāsamattaṃ etesaṃ atthīti nevāsikāti āha “ye pana kevala”ntiādi. Teti assajipunabbasukā. Cha janāti paṇḍuko lohitako mettiyo bhūmajako assaji punabbasukoti ime cha janā. Sammāti ālapanavacanametam. Āyamukhabhūtāti āyassa mukhabhūtā. Dhuraṭṭhāneti sāvattiyā avidūre ṭhāne. Vassāne hemante cāti dvīsu utūsu vassanato “dvīhi meghehī”ti vuttaṃ. Diyaḍḍhabhikkhusahassato gaṇācariyānam channaṃ janānam adhikattā “samadhika”nti vuttaṃ, sādhekanti attho. Ma-kāro padasandhivasena āgato. Akatavatthunti akatapubbaṃ abhinavavatthum.

Kaṇikārādayo puppharukkā, jātisumanādayo pupphagacchā. Koṭṭananti sayam chindanam. Koṭṭāpananti “imaṃ chinda bhindā”ti aññehi chedāpanam. Āliya bandhananti yathā gacchamūle udakaṃ santiṭṭhati, tathā samantato bandhanam. Udakassāti akappiyaudakassa. Kappiyaudakasiñcananti imināva siñcāpanampi saṅgahitanti daṭṭhabbam. Nanu “udakassa secanam secāpana”nti imināva sāmāññato kappiyākkappiyaudakasiñcanādiṃ sakkā saṅgahetum, tasmā kappiyaudakasiñcanādi kasmā viṣuṃ vuttanti? “Ārāmādiatthaṃ ropite

akappiyavohāresupi kappiyaudakasiñcanādi vaṭṭatī”ti vakkhamānattā idhāpi vibhāgaṃ katvā kappiyaudakasiñcanādi visuṃ dassitaṃ.
Hatthamukhapādadhovananhānodakasiñcananti imināpi pakārantarena kappiyaudakasiñcaneva dasseti. “Akappiyavohāro”ti koṭṭanakhaṇanādivasena sayam karaṇassapi kathaṃ saṅgahoti? Akappiyanti voharīyatīti akappiyavohāroti akappiyabhūtaṃ karaṇakārāpanādi sabbameva saṅgahitaṃ, na pana akappiyavacanamattanti daṭṭhabbaṃ. Kappiyavohārepi eseva nayo. Sukkhamātikāya ujukaraṇanti iminā purāṇapaṇṇādi haraṇampi saṅgahitanti daṭṭhabbaṃ. Kudālādīni bhūmiyaṃ ṭhapetvā ṭhānato hatthena gahetvā ṭhānameva pākaṭataranti “obhāso”ti vuttaṃ.

Mahāpaccarivādamhi patiṭṭhapetukāmo pacchā vadati. Vanatthāyāti idaṃ keci “vatatthāyā”ti paṭhanti, tesam vatiatthāyāti attho. Akappiyavohārepi ekaccaṃ vaṭṭatīti dassetuṃ “na kevalaṅca sesa”nti ādimāha. Yaṃ kiñci mātikanti sukkhamātikaṃ vā asukkhāmātikaṃ vā. “Kappiyaudakaṃ siñcitu”nti iminā “kappiyaudakaṃ siñcathāti vattumpi vaṭṭatī”ti dasseti. Sayam ropetumpi vaṭṭatīti iminā “ropehīti vattuṃ vaṭṭatī”tipi siddhaṃ. Aññatthāya vā karontassāti vatthupūjādiatthaṃ karontassa. Kasmā na anāpattīti vatthupūjanatthāya ganthanādīsu kasmā na anāpatti. Anāpattiyevāti paṭivacanaṃ datvā idāni tameva anāpattibhāvaṃ dassetuṃ “yathāhī”ti ādi vuttaṃ. Tatthāti āramādiatthāya rukkharo pane. Tathā vatthupūjanatthāyapi anāpattiyevāti ratanattayapūjanatthāyapi kappiyavohārena pariyāyādīhi ca ganthāpane anāpattiyevāti attho.

“Tathā vatthupūjanatthāyā”ti hi sāmāññato vuttepi “yathā hi tattha kappiyavohārena pariyāyādīhi cā”ti vuttattā kappiyavohārādīhi ganthāpane eva anāpatti viññāyati, na sayam ganthane, teneva paro sayam ganthanampi kasmā na vaṭṭatīti codento “nanu cā”ti ādimāha. Yathā āramādiatthaṃ kappiyapathaviyaṃ sayam ropetumpi vaṭṭati, tathā vatthupūjanatthāya sayam ganthanepi kasmā na vaṭṭatīti codakassa adhippāyo. Vuttantiādi ācariyassa parihāro. Atha “na pana mahāatṭhakathāya”nti kasmā vadati. Mahāpaccarivādisu vuttampi hi pamāṇamevāti nāyaṃ virodho, mahāatṭhakathāyaṃ avuttampi tattheva vuttena saṃsanditvā pamāṇamevāti patiṭṭhapetuṃ vuttattā. Taṃ kathanti maññeyyāsīti sambandho. Mahāatṭhakathāyaṅca kappiyaudakasecanaṃ vuttaṃ, taṃ kathanti etthāyam adhippāyo. Kiñcāpi mahāatṭhakathāyaṃ āramādiatthāya kappiyapathaviyaṃ sayam ropanaṃ na vuttaṃ, kappiyaudakassa pana sayam siñcanaṃ vuttameva, tasmā yathā āramādiatthāya kappiyaudakaṃ sayam siñcitumpi vaṭṭati, tathā vatthupūjanatthāya sayam ganthanampi kasmā na vaṭṭatīti. Tampi na virujjhatīti yadetam āramādiatthāya sayam ropanaṃ kappiyaudakasiñcanaṅca vuttaṃ, tampi na virujjhati. Kathaṃ taṃ na virujjhatīti āha “tatrahī”ti ādi. Etaṃ vuttanti mālāvacchaṃ ropentipi ropāpentipi siñcantipi siñcāpentipīti etaṃ vuttaṃ. Aññatra pana pariyāyo atthīti “mālāvacchaṃ ropentipi ropāpentipi siñcantipi siñcāpentipī”ti kulasaṅgahatthāya ropanasiñcanaṃ sandhāya vuttattā tato aññatra āramādiatthāya mālāvaccharo pane pariyāyo atthi. Tattha pariyāyaṃ idha ca pariyāyābhāvaṃ ñatvāti tattha “mālāvacchaṃ ropentī”ti ādisu “mālāvaccha”nti visesavacanasabbhāvato pariyāyaṃ, idha “ganthentī”ti ādisu tathāvidhavisesavacanābhāvato pariyāyābhāvaṅca ñatvā.

Nanu ca yathā “ganthentī”ti sāmāññato vuttattā pariyāyo na labbhatīti yassa kassaci atthāya sayam ganthanam na vaṭṭati, evam “ganhāpentī”ti sāmāññato vuttattā pariyāyena ganthāpanampi na vaṭṭatīti āpajjati. Evañca sati parato “evam jāna, evam kate sobheyya, yathā etāni pupphāni na vikiriyanti, tathā karohītiādinā kappiyavacanena kāretum vaṭṭatī”ti idam virujjhatīti? Na virujjhati, pariyāyena hi kārāpanam ganthāpanameva na hoti, tasmā yathāvuttanayena pariyāyato kārāpanam vaṭṭati. Sabbam vuttanayeneva veditabbanti heṭṭhā vuttam vinicchayameva saṅkhepato nigameti. Haraṇādīsu kasmā anāpattīti vatthupūjanatthāya haraṇādīsu kasmā anāpatti. Kulitthiādīnam atthāya haraṇatoti kulitthiādīnam haraṇassa tattha vuttattāti adhippāyo. Tenevāha “haraṇādhikāre hī”tiādi. Mālanti pupphadāmaṃ. Mañjarī viyāti kusumamañjarī viya. Hārasadisanti muttāhārasadisam.

Pācittiyañceva dukkaṭaṇcāti pathavīkhaṇanapaccayā pācittiyam, kulasaṅgahapaccayā dukkaṭam. Akappiyavohārenāti “idam khaṇa, idam ropehī”tiādiakappiyavohārena. Dukkaṭamevāti kulasaṅgahapaccayā dukkaṭam. Ubhayatthāti kappiyākappiyapathaviyam. Sabbatthāti kulasaṅgahaparibhogaārāmādiatthāya ropite. Dukkaṭampīti na kevalam pācittiyameva. Kappiyenāti kappiyena udakena. Tesamyeva dvinnanti kuladūsanaparibhogānam. Dukkaṭanti kulasaṅgahatthāya sayam siñcane kappiyavohārena akappiyavohārena vā siñcāpane ca dukkaṭam, paribhogatthāya pana sayam siñcane akappiyavohārena siñcāpane ca dukkaṭam. Āpattibahulatā veditabbāti ettha sayam siñcane dhārāpacchedagaṇanāya āpattigaṇanā veditabbā. Siñcāpane pana punappunam āṇāpentassa vācāya vācāya āpatti, sakim āṇattassa bahūnam siñcanepi ekāva.

Dukkaṭapācittiyānīti kulasaṅgahapaccayā dukkaṭam, bhūtagāmapātabyatāya pācittiyam. Aññatthāti vatthupūjādiatthāya ocinane. Sakim āṇattoti akappiyavohārena āṇatto. Pācittiyamevāti akappiyavacanena āṇattattā pācittiyam. Kappiyavacanena pana vatthupūjādiatthāya ocināpentassa anāpattiyeva.

Gathanena nibbattam gantimam. Esa nayo sesesupi. Na vaṭṭatīti kulasaṅgahatthāya vatthupūjādiatthāya vā vuttanayena karontassa ca kārāpentassa ca dukkaṭanti attho. Purimanayenevāti “bhikkhussa vā”tiādinā vuttanayena. Dhammāsanavitāne baddhakaṇṭakesu pupphāni vijjhitvā ṭhapentīti sambandho. Uparūpari vijjhitvā chattasadisam katvā āvuṇanato “chattātichattam viyā”ti vuttam.

“Kadalikkhandhamhī”tiādinā vuttam sabbameva sandhāya “tam atioḷārikamevā”ti vuttam, sayam karontassa akappiyavacaneneva kārāpentassa ca dukkaṭamevāti attho. Pupphavijjhanatthanti vuttattā pupphāni vijjhitumyeva kaṇṭakam bandhitum na vaṭṭati, pupphadāmādibandhanattham pana vaṭṭati. Kaṇṭakampi bandhitum na vaṭṭatīti ca idam aṭṭhakathācariyappamāṇena gahetabbam. Pavesetum na vaṭṭatīti vuttattā pupphacchidde apavesetvā uparūpari ṭhapetum vaṭṭati. Jālamayam vitānam jālavitānam. Nāgadantakampi sacchiddakamyeva gahetabbam. Pupphapaṭicchakam daṇḍādīhi katapupphādhāraṇam, tampi sacchiddameva idha vuttam. Asokapiṇḍiyāti asokapupphamañjarikāya. “Dhammarajju nāma cetiyam vā bodhim vā pupphapavesanattham āvijjhitvā baddharajjū”ti mahāgaṇṭhipade majjhimagāṇṭhipade ca vuttam, tasmā tathābaddhāya rajjuyā cetiyassa ca antare pupphāni pavesetum vaṭṭatīti viññāyati. Gaṇṭhipade pana “dhammarajjunti sithilam vaṭṭikam rajjum katvā bodhim vā cetiyam vā parikkhipitvā dhammāsane vā lambitvā

tattha pupphāni pavesentī”ti vuttaṃ, tasmā sithilavaṭṭikāya rajjuyā antarepi pupphāni pavesetum vaṭṭatīti viññāyati, vīmaṃsitvā yuttataraṃ gahetabbaṃ. Ubhayatthāpi panettha nevatthi virodhoti amhākaṃ khanti.

Matthakadāmanti dhammāsanādimatthake lambakadāmaṃ. Pupphehi veṭhentīti pupphadāmena veṭhenti. Tesamyevāti uppalādīnaṃyeva. Vākena vā daṇḍakena vāti visum acchinnena pupphasahiteneva vākena vā daṇḍakena vā. Khandhe ṭhapitakāsāvassāti khandhe ṭhapitasaṅghāṭiṃ sandhāya vuttaṃ. Tañhi tathā bandhitum sakkā bhavēyya. Imināva aññampi tādisaṃ kāsāvaṃ vā vatthaṃ vā vuttanayena bandhitvā tattha pupphāni pakkhipitum vaṭṭatīti siddhaṃ. Aṃsabhaṇḍikaṃ pasibbake pakkhittasadisattā veṭhimam nāma na jātaṃ, tasmā sithilabandhassa antarantarā pakkhipitum vaṭṭatīti vadanti.

Pupphapaṭe ca daṭṭhabbanti pupphapaṭaṃ karontassa dīghato pupphadāmassa haraṇapaccāharaṇavasena pūraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Tiriyato haraṇaṃ pana vāyimaṃ nāma hoti, na pūrimaṃ. Purimaṭṭhānaṃ atikkāmetīti ettha “aphusāpetvāpi atikkāmentassa āpattiyevā”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. “Purimaṭṭhānaṃ atikkāmetī”ti avisesena vuttattā taṃ yuttaṃ. Keci pana “aññamaññaṃ aphasāpetvā anekakkhattum parikkhipitum vaṭṭatī”ti vadantīti vuttaṃ, tattha kāraṇaṃ na dissati. Bandhitum vaṭṭatīti puppharahitāya suttakoṭiyā vākakoṭiyā vā bandhitum vaṭṭati. Ekavāraṃ haritvā vā parikkhipitvā vāti idaṃ pubbe vuttacetiyādiparikkhepaṃ pupphapaṭakaraṇaṃca sandhāya vuttaṃ, tasmā cetiyaṃ vā bodhiṃ vā parikkhipantena ekavāraṃ parikkhipitvā purimaṭṭhānaṃ sampatte aññassa dātabbaṃ, tenapi ekavāraṃ parikkhipitvā tatheva kātabbaṃ. Pupphapaṭaṃ karontena ca ekavāraṃ haritvā aññassa dātabbaṃ, tenapi tatheva kātabbaṃ. Sacepi dveyeva bhikkhū ubhosu passesu ṭhatvā pariyāyena haranti, vaṭṭatiyevāti vadanti.

Pūritanti dīghato pasāraṇavasena pūritaṃ. Vāyitum na labhatīti dīghato pasārite tiriyato haraṇaṃ vāyanaṃ nāma hotīti ekavārampi pupphaguṇaṃ tiriyato haritum na vaṭṭati. Pupphāni ṭhapentenāti aganthitāni pākatikapupphāni ṭhapentena. Pupphadāmaṃ pana pūjanatthāya bhūmiyaṃ ṭhapentena phusāpetvā vā aphasāpetvā vā diguṇaṃ katvā ṭhapetum na vaṭṭatīti vadanti. Ghaṭikadāmaolambakoti ante ghaṭikākārayutto yamakadāmaolambako. Ekekaṃ pana dāmaṃ nikkhantasuttakoṭiyāva bandhitvā olambitum vaṭṭati, pupphadāmadvayaṃ saṅghaṭitukāmenapi nikkhantasuttakoṭiyāva suttakoṭiṃ saṅghaṭitum vaṭṭati. Aḍḍhacandākārena mālāguṇaparikkhepoti aḍḍhacandākārena mālāguṇassa punappunaṃ haraṇapaccāharaṇavasena pūretvā parikkhipanaṃ. Teneva taṃ pūrime pavitṭhaṃ, tasmā etampi aḍḍhacandākāraṃ punappunaṃ haraṇapaccāharaṇavasena pūritaṃ na vaṭṭati. Ekavāraṃ pana aḍḍhacandākārena mālāguṇaṃ haritum vaṭṭatīti vadanti. Pupphadāmakaraṇanti ettha suttakoṭiyaṃ gahetvāpi ekato kātum na vaṭṭatīti vadanti. Geṇḍukakharapattadāmānaṃ paṭikkhattattā celādīhi katadāmampi na vaṭṭati akappiyānulomattāti vadanti.

“Lāsiyanāṭakaṃ nātentī”ti vatvā tameva pariyāyantaarena dassetum “recakaṃ denti”ti vuttaṃ, abhinayaṃ dassentīti attho, attano adhippāyaṃ pakāsetvā “evaṃ naccitabba”nti paṭhamam utṭahitvā naccanākāraṃ dassentīti vuttaṃ hoti. Keci pana “mukhe aṅguliyo pakkhipitvā saddaṃ karontā cakkamiva attānaṃ bhamayamānā recakaṃ denti nāmā”ti vadanti. Ekekāya pantiyā atṭha atṭha padāni assāti atṭhapadaṃ. “Atṭhāpada”ntipi paṭhanti. Dasapadehi eseṇa nayo. Padānīti ca sārīādīnaṃ patitṭhānaṭṭhānāni. Dasapadaṃ nāma dvīhi pantīhi vīsatiyā padehi

kīlanajūtaṃ. Ākāseyeva kīlantīti “ayaṃ sārī asukapadaṃ mayā nītā, ayaṃ asukapada”nti kevalaṃ mukheneva vadantā ākāseyeva jūtaṃ kīlanti. Jūtaṃ phalakeṭi jūtamaṇḍale. Pāsakakīlāya kīlantīti pāsakaṃ vuccati chasu passesu ekekaṃ yāva chakkaṃ dassetvā katakīlanaṃ, taṃ vaḍḍhetvā yathā laddha ekakādivasena sārīyo apanentā upanentā ca kīlanti. Ghaṭena kīlā ghaṭikāti eke.

Mañjaṭṭhiyā vāti mañjaṭṭhirukkhasāraṃ gahetvā pakkakasāvaṃ sandhāya vadati. Salākahatthanti tālahīrādīnaṃ kalāpassetaṃ adhivacanaṃ. Bahūsu salākāsu visesarahitaṃ ekaṃ salākaṃ gahetvā tāsu pakkhipitvā puna tapyeva uddharantā salākahatthena kīlantīti keci. Paṇṇena vaṃsākārena katā nālikā paṇṇanālikā. Tenevāha “taṃ dhamantā”ti. Pucchantassa mukhāgataṃ akkharaṃ gahetvā naṭṭhamuṭṭhilābhālābhādijānanakīlā akkharikātipi vadanti. Hatthisminti nimittatthe bhummaṃ, hatthinimittasippeti attho. Assasmintiādisupi eseva nayo. “Usseḷenti apphoṭenti”ti dvinnāṃ padānaṃ attho pākaṭoyevāti na vutto. Tattha usseḷentīti mukhena usseḷanasaddaṃ pamuñcanti, mahantaṃ katvā abyattasaddaṃ pavattentīti attho. “Ajānaṃ saññaṃ dentā ajapālakā viya mukhena vātaṃ nicchārentā sukhumaṃ abyattanādaṃ pavattentī”tipi vadanti. Apphoṭentīti bhujahatthasaṅghaṭṭanasaddaṃ pavattenti, vāmahatthaṃ ure ṭhapetvā dakkhiṇena pāṇinā tattha tālanena saddaṃ karontīti attho. Mukhaḍiṇḍimanti mukhabheriyā etaṃ adhivacanaṃ.

432. Pasādāvahenāti pasādajananakena. Abhikkamanaṃ abhikkantanti āha “gamanenā”ti. Paṭikkamanaṃ paṭikkantaṃ. Nivattanenāti nivattimattaṃ dasseti. Nivattetvā pana gamanaṃ gamanameva. Abhimukhaṃ lokitaṃ ālokitanti āha “purato dassanenā”ti. Ito cito ca dassanenāti anudisāpekkhanaṃ dasseti. Yaṃdisābhimukho gacchati tiṭṭhati nisīdati, tadabhimukhaṃ pekkhanaṃ ālokitaṃ, tadanugatadisālokanāṃ “vilokita”nti hi vuccati. Aññānīpi heṭṭhā upari pacchato pekkhanavasena olokita ullokitāpalokitāni nāma honti. Tāni pana na samaṇasārūppāni appasādāvahāni, tenevettha ālokitavilokitāneva gahitāni. Tesanti samāse guṇībhūtānīpi pabbāni parāmasati. “Pabbasaṅkocanenā”ti hi vuttattā pabbāni tattha guṇībhūtāni saṅkocanassa padhānattā. Satisampajaññehīti sātthakatādīpariggāhikāya satiyā tathāpavattasampajaññena ca samantato pakārehi, pakaṭṭhaṃ vā savisesaṃ jānātīti sampajāno, tassa bhāvo sampajaññaṃ. Tathāpavattaññassettaṃ adhivacanaṃ. Abhisāṅkhatattāti sammā pavattitattā. Heṭṭhākhittacakkhūti khandhaṃ anāmetvāva adhokhittacakkhu. Khandhaṃ nāmetvā hi heṭṭhāvalokanaṃ na samaṇasārūppaṃ. “Okkhittacakkhū”ti ca iminā yugamattadassitā vuttā.

Bondoti lolo mandadhātukoti attho. Bhakuṭiṃ katvāti bhamukabhedaṃ katvā. Sākhalyena yuttāti “tattha katamaṃ sākhalyaṃ? Yā sā vācā nelā kaṇṇasukhā”tiādīnā nayena vuttasākhalyena samannāgatā, muduvacanāti attho. Nelāti elamaṃ vuccati doso, nāssā elanti nelā, niddosāti attho. Kaṇṇasukhāti byañjanamadhuratāya kaṇṇānaṃ sukhā, sūcinā vijjhanaṃ viya kaṇṇasūlaṃ na janeti. Dānanibaddhānīti nibaddhadānāni.

“Sāriputtamoggallāne āmantesī”ti vatvā “gacchatha tumhe sāriputtā”ti vacanato “sāriputtā”ti idaṃ ekasesanayena vuttanti ayamatto pākaṭoyevāti na vutto. “Sāriputtā”ti hi idaṃ ekasesanayena vuttaṃ virūpekasesassapi icchitattā, tenevettha bahuvacananiddeso katoti. Saddhassa pasannassāti ratanattayassa saddhāya samannāgatassa tatoyeva ca pasannassa, kammaphalasaddhāya vā samannāgatattā saddhassa ratanattayappasādabahulatāya pasannassa.

433. Āpattiṃ ropetabbāti kuladūsakakammena āpannāpattiṃ ropetabbā. Tasmim vihareti bahigāme vihāraṃ sandhāya vuttaṃ. Antogāme vihāro pana “tasmim gāme na vasitabba”nti imināva saṅgahito gāmaggaḥaṇeneva gahitattā. “Tasmim vihāre”ti vacanato tassa gāmassa sāmanta aññasmim vihare vasituṃ vaṭṭati. Sāmantaḡāme piṇḡāya na caritabbanti tasmim vihare vāsassa paṭikkhittattā yadi tattha vasati, tena sāmantaḡāme piṇḡāya na caritabbanti adhippāyo. Tasmim gāme piṇḡāya na caritabbanti yasmim gāme kuladūsakakammaṃ kataṃ, tasmim gāme na caritabbaṃ. Yasmiñhi gāme vā nigame vā kuladūsakakammaṃ kataṃ, yasmiñca vihare vasati, neva tasmim gāme vā nigame vā carituṃ labbhati, na vihare vasituṃ. Sāmanta vihare vasanta pana sāmantaḡāme carituṃ vaṭṭati tattha vāsassa appaṭikkhittattā.

435. Aṭṭhārasa vattānīti “na upasampādetabbaṃ, na nissayo dātabbo, na sāmaṇero upaṭṭhāpetabbo, na bhikkhunovādakasammuti sādītābā, sammatena bhikkhuniyo na ovadītābā, yāya āpattiyā saṅghena pabbājaniyakammaṃ kataṃ hoti, na sā āpatti āpajjitābā aññā vā tādisikā tato vā pāpiṭṭhatarā, kammaṃ na garahitabbaṃ, kammikā na garahitābā, na pakatattassa bhikkhuno uposatho ṭhapetabbo, na pavāraṇā ṭhapetābā, na savacanīyaṃ kātābbaṃ, na anuvādo ṭhapetabbo, na okāso kāretabbo, na codetabbo, na sāretabbo, na bhikkhūhi sampayojetabba”nti evamāgatāni aṭṭhārasa vattāni.

Assajipunabbasukappadhānā assajipunabbasukāti vuttā sahacaraṇaṇāyena. Anulomapaṭipadaṃ appaṭipajjanatāyāti yathāpaññattasammāvattasaṅkhātaṃ anulomapaṭipadaṃ appaṭipajjanatāya, yena vattena ciṇṇena saṅgho anulomiko hoti, tasmim avattanatoti vuttaṃ hoti. Na pannalomā hontīti patitalomā na honti, anukūlavuttino na hontīti attho. Nittharaṇamaggaṃ na paṭipajjantīti anulomavattasaṅkhātaṃ nittharaṇūpāyaṃ na paṭipajjanti, yena vattena ciṇṇena sāpattikabhāvato nittiṇṇā honti, tasmim nittharaṇakavattasmim na vattanti, āpattivuṭṭhānatthaṃ turitaturitā chandajātā na hontīti vuttaṃ hoti. Dasahi akkosavattūhīti jātīnāmagottakammasippaābādhaṇṇakilesaāpattihīnasaṅkhātehidasahi akkosakāraṇehi. Chandagāmitā pāpentītiādīsu ya-kāro “sayam abhiññā”tiādīsu viya luttaniddiṭṭhoti āha “chandagāmitāyapi pāpentī”tiādi. Tesanti assajipunabbasukānaṃ gaṇapāmokkhānaṃ.

436-437. Nigamassa apākaṭattā taṃ dassetuṃ “tatthā”tiādimāha. Parasantakaṃ deti, dukkaṭamevāti vissāsaggāhena parasantakaṃ gahetvā dentaṃ sandhāya vuttaṃ. Tañca kho vatthupūjanatthāyāti mātāpitūnampi dentena vatthupūjanatthāya eva dātabbanti dasseti. “Maṇḡanattāya pana sivaliṇḡādipūjanatthāyāti ettakameva vuttattā imaṃ vikkiṇitvā jīvikampi kappessantīti mātuādīnaṃ dātuṃ vaṭṭatī”ti vadanti. Kassacipīti ñātakassa aññātakassa vā kassacipi. Ñātisāmaṇerehevāti anucchavikattā vuttaṃ. Sampattānaṃ sāmaṇerānaṃ upaḡḡhabhāgaṃ dātuṃ vaṭṭatīti saṅghikassa lābhassa upacārasīmagatānaṃ sāmaṇerānampi santakattā tesampi upaḡḡhabhāgo labbhatevāti katvā vuttaṃ. Cūḡakanti upaḡḡhabhāgatopi upaḡḡhaṃ. Catutthabhāgassetam adhivacanaṃ.

“Sāmaṇerā...pe... ṭhapentī”ti idaṃ vassaggena abhājiyaṃ sandhāya vuttaṃ. Tattha tatthāti magge vā cetiyaṅgaṇe vā. Dāpetuṃ na labhantīti sāmaṇerehi dāpetuṃ ananucchavikattā vuttaṃ. Na hi taṃ pupphadānaṃ nāma siyā. Yadi hi tathā āgatānaṃ tesam dānaṃ pupphadānaṃ bhavēyya, sāmaṇerehipi dātuṃ na labbheyya. Sayamevāti sāmaṇerā sayameva. Yāgubhattādīni ādāyāti idaṃ

bhikkhūnaṃ atthāya yāgubhattādisampādanaṃ sandhāya vuttattā “na vaṭṭatī”ti avisesena vuttaṃ.

Vuttanayenevāti mātāpitūnaṃ tāva haritvāpi harāpetvāpi pakkosivāpi pakkosāpetvāpi dātuṃ vaṭṭati, sesaññatakānaṃ pakkosāpetvāva. Mātāpitūnañca harāpentena ñātisāmaṇereheva harāpetabbaṃ, itare pana yadi sayameva icchanti, vaṭṭatīti imaṃ pupphe vuttanayaṃ phalepi atidisati, tasmā phalampi mātāpitūnaṃ haraṇaharāpanādinā dātuṃ vaṭṭati, sesaññatīnaṃ pakkosāpetvāva. Idāni “yo haritvā vā harāpetvā vā...pe... issaravatāya dadato thullaccaya”nti imaṃ pupphe vuttanayaṃ phalepi saṅkhipitvā dassento “kulasaṅgahatthāya panā”tiādimāha. Khīṇaparibbayānanti āgantuke sandhāya vuttaṃ. Phalaparicchedena vāti “ettakāni phalāni dātabbānī”ti evaṃ phalaparicchedena vā. Rukkhaparicchedena vāti “imehi rukkhehi dātabbānī”ti evaṃ rukkhaparicchedena vā. Paricchinnesupi rukkhesu “idha phalāni sundarāni, ito gaṇhathā”ti vadantena kulasaṅgaho kato nāma hotīti āha “evaṃ pana na vattabba”nti.

Rukkhacchallīti rukkhattaco. Tesam tesam gihīnaṃ gāmantaradesantarādīsu sāsanaṇṇapaṭisāsanaḥaraṇaṃ jaṅghapesanikaṃ. Tenāha “gihīnaṃ dūteyyaṃ sāsanaḥaraṇakamma”nti. Dūtassa kammaṃ dūteyyaṃ. Paṭhamam sāsanaṃ aggahetvāpi...pe... pade pade dukkaṭanti idaṃ tassa sāsanaṃ āroccasāmi iminā adhippāyena gamanaṃ sandhāya vuttaṃ, tassa pana sāsanaṃ paṭikkhipitvā sayameva kāruṇṇe tṭhito gantvā attano patirūpaṃ sāsanaṃ āroceti, anāpatti. Pubbe vuttappakāraṇanti “mama vacanena bhagavato pāde vandathā”tiādinā vuttappakāraṇaṃ sikkhāpade paṭhamam vuttaṃ. Pakkamattāyasmāti idaṃ pabbājānīyakammavasena vuttaṃ. Puna pakkamatāyasmāti idaṃ pana pabbājānīyakammakatassa vattavasena vuttaṃ. Paṭhamasaṅghabhedasadisānevāti ettha aṅgesupi yathā tattha parakkamaṃ, evaṃ idha chandādīhi pāpanaṃ daṭṭhabbaṃ. Sesam tādīsimevāti.

Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanavaṇṇanā

442. Paṭhamam āpatti āpajjanaṃ etesanti paṭhamāpattikā. Tattakāni ahānīti paṭicchāditadivasato paṭṭhāya yāva ārocitadivaso, tāva divasapakkhamāsasaṃvaccharavasena yattako kālo atikkanto, tattakaṃ kālanti attho. Akāmena avasenāti ettha appaṭīkammakatāya āpattiyā saggamokkhāvaraṇabhāvato anicchantenapi parivasitabbanti adhippāyo. Avhātābboti abbhānakammavasena pakkositaḥṇo. Te ca bhikkhū gārayhāti ettha ye ūnabhāvaṃ ñatvā abbhenti, te bhikkhū ca garahitabbā sātīsārā sadosā, dukkaṭam āpajjantīti ayamatto pākaṭoyevāti na vutto. Sāmicīti vattaṃ.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya sārattadīpaniyaṃ

Terasakavaṇṇanā niṭṭhitā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline - Subcommentaries. 01. Subcommentary on the Expulsion. 2. The Section on Initial and Subsequent Meeting of the Community Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org